

KULTŪROS IR
ISTORIJOS LEIDINYS

2012 METŲ NR. 1 (16)

RADVILIŠKIO

KRAŠTAS

SVEIKINAME

STASIUI JUSIONIUI – 85.

Gimė Radviliškyje. Mokėsi Panevėžio gimnazijoje, studijavo Kauno taikomosios ir dekoratyvinės dailės institute, baigė Lietuvos dailės institutą. Dailininkas tapytojas, Lietuvos dailininkų sąjungos narys, Valstybinės premijos laureatas. Dirbo žurnalo „Genys“ redakcijos dailininku, meniniu, vyriausiuoju redaktoriumi. Surengė daug parodų šalyje ir užsienyje, darbų yra įsigiję muziejai, kolekcininkai. Kraštiečio paroda, skirta gimtojo miesto sukakčiai, šiemet veikė ir Radviliškio viešojoje bibliotekoje.

JONUI STANKUI – 85.

Gimė Radviliškio rajone, Sidarių kaime. Mokėsi Radviliškyje, Šeduvoje, studijavo Kauno valstybinio universiteto Medicinos fakultete. Akušeris-ginekologas, docentas, medicinos mokslų daktaras. Dirbo vadovaujančių šalies medicinos įstaigų atsakingose pareigose, stažavosi Vokietijoje. Buvo išrinktas Sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo delegatu, Vilniaus miesto tarybos deputatu, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos vadu. Yra knygos „Moteryų gydytojo užrašai“, daugelio publikacijų autorius.

EDVARDUI MALINAUSKUI – 75.

Gimęs Radviliškyje, gyvena, dirbuojasi ir kuria Klaipėdoje. Tapybą studijavo Lietuvos valstybiniame dailės institute. Dalyvauja šalies, tarptautinėse parodose, savo kūrybą yra pristatęs ir Radviliškyje. Ypatingo meistriškumo pasiekė jūros peizažo srityje, laikomas įžymiausiu Lietuvos marinistu. Jo darbų yra įvairiuose muziejuose, privačiose kolekcijose. Lietuvos dailininkų sąjungos narys, nusipelnęs meno veikėjas, pelnęs kitų svarių apdovanojimų, įvertinimų.

ALEKSANDRUI RIMKEVIČIUI – 75.

Gimė Radviliškyje. Studijavo tuometiniame Kauno politechnikos institute, Vilniaus inžineriniame statybos institute (VISI). Darbavosi statybos organizacijose, tarp jų – ir vadovaujančiose. VISI jaunesnysis mokslinis bendradarbis, asistentas, vyriausiasis dėstytojas, docentas, technikos mokslų daktaras, nuo 1998 metų – Aplinkos ministerijos Būsto ir techninio normavimo departamento direktoriaus pavaduotojas. Autokelių projektų, mokslinių straipsnių autorius ir bendraautorius, įvairių konferencijų dalyvis.

Kokia garbė ir džiaugsmas gimtinei, kai jos vaikai iškopia į tokias profesines aukštumas, pelno toki pripažinimą, tiek įvertinimų, apdovanojimų ir širdy išsaugo vietelę savam kraštui...

Sveikiname savo kraštiečius Jubilatus ir linkime visiems jiems stiprios sveikatos, energijos, kūrybinių minčių ir šviesios, viltingos kasdienybės.

Kas esi ir iš kur kilęs?

Visais laikais šis klausimas būdavo pateikiamas sutiktam nepažįstamajam. Asmens vardas, jo tėvo vardas, giminė, kilmės vieta buvo, yra ir bus svarbiausi išskirtiniai bruožai žmogaus gyvenime, jis to norėtų ar nenorėtų. Šiais duomenimis, kaip dabar įprasta vadinti, arba biografijos faktais, mes esame skirtingi, saviti, įdomūs vieni kitiems ir visuomenei. Analizuojant įvairias socialinio gyvenimo temas, pasisakant labai dažnai remiamasi autoritetais, tačiau labiausiai mums padeda asmeninė patirtis, aplinka, kurioje mes gyvenome ar gyvename dabar, mūsų pačių ar mūsų artimųjų istorija.

Žmonėms, savo šaknimis dabar pripažįstantiems Radviliškio rajono savivaldybės teritoriją, likimas lėmė gimi, gyventi šioje žemėje ilgesnę ar trumpesnę savo gyvenimo dalį. Šiomet rajono centras Radviliškis mini savo 445 metų sukaktį. Proga ir miesto, ir viso to krašto žmonėms pasididžiuoti jo ilgaamžę istoriją, prisiminti svarbiausius įvykius, iškiliausias asmenybes. Tokie jubiliejai – tarsi apžvalgos kalva, nuo kurios atsiveria tos vietovės praeitis, visas nueitas kelias, pasimato kiekvieno, susijusio su ja, paliktos ar paliekamos pėdos.

Bendro istorinio pavadinimo šiam regionui lyg ir nėra, lyg ir niekad nebuvo. Kas bent kiek domisi istorija, galėtų patvirtinti, kad mūsų kraštas yra eklektiškas savo kalbiniais, paprotiniais bruožais, čia nerasime vieningos tarmės – jų Radviliškio žemėje esama įvairių, suskaičiuočiau net 3–4. Tačiau taip jau yra atsitikę, kad gimtieji vienkiemiai, kaimai, gyvenvietės, miesteliai, miestai 1950–1962 metais sujungti į Radviliškio savivaldybę. Esamame darinyje, kuris yra labai įvairus, skirtingas bei gražus tiek geografiniu, tiek kalbiniu, tiek tautosakiniu ar kultūriniu požiūriais.

Mus supančius istorinius objektus esame įpratę stebėti ir vertinti. Radviliškio žemės savitumas yra tas, kad joje mes dar turime gausą nedidelių viensėdžių, kaimų, gyvenviečių, miestelių, kurių kiekvienas yra savaip įdomus, išskirtinis, savaip garsus, nors ilgą laiką neišgarsintas...

Mes, kaip kraštiečiai, turime kuo pasidžiaugti, ką pristatyti sau ir Lietuvos visuomenei – gimtojo krašto istoriją, paveldą, iš čia kilusių žmonių kūrybinius, mokslinius laimėjimus. Smagu, kad prie to prisideda ir „Radviliškio kraštas“, kurio dėka turime unikalią galimybę identifikuoti mūsų gimtinę, jos gyventojus ir darbus.

Norisi šiam žurnalui, jo redakcinei kolegijai palinkėti ir toliau pristatyti, aprašyti viso Radviliškio krašto kampelius, jame gyvenančius darbščius, sumanius, kūrybingus, savo tėviškę mylinčius žmones. Kad jis ir toliau taip prasmingai atsakytų į pamatinį kiekvieno mūsų klausimą – kas esi ir iš kur kilęs? – skatintų mus visus domėtis savo šaknimis ir jų niekada nepamiršti. Sėkmės, visokeriopos stiprybės žurnalui šioje kilnioje ir nuolatinėje misijoje.

Mindaugas Briedis,
Lietuvos edukologijos universiteto
Socialinės komunikacijos instituto direktoriaus pavaduotojas,
Vilniaus radviliškėnų bendrijos valdybos pirmininkas

2012 m. restauruotas tremtinių vagonas Radviliškyje.
 Alvydo Tamošiūno nuotrauka

turinys

5	<u>RADVILIŠKIO ISTORIJA – SPAUDINIŲ EILUTĖMIS</u> EVALDAS TAMULIONIS, KAZYS MISIUS
10	<u>KADA RADVILIŠKIS TAPO MIESTU</u> ZENONAS VASILIAUSKAS
16	<u>RADVILIŠKIS – GELEŽINKELIO SUKURTAS MIESTAS</u> LIUBOMIRAS VIKTORAS ŽEIMANTAS
21	<u>RADVILIŠKIO CERKVĖ</u> REGINA LAUKAITYTĖ
24	<u>Kaip RADVILIŠKIO DVARAS VIRTO RADVILŲ KAIMU...</u> ZENONAS VASILIAUSKAS
28	<u>RADVILIŠKIO BIBLIOTEKOS SUKAKTIS</u> DAIVA PAULASKIENĖ
31	<u>LIETUVOS PATRIOTO KELIAS</u> VLADAS LISAITIS
37	<u>„...KAIP KŪRĖJAS ESU LAIMINGAS“</u>
43	<u>IKARAS, GIMĘS GELEŽINKELININKŲ KRAŠTE</u> ALVYDAS TAMOŠIŪNAS
49	<u>NUO RADVILIŠKIO – IKI IZRAELIO</u> GREGORY TOKER
53	<u>AŠ VISOM ŠAKNIM RADVILIŠKIETIS</u> STASYS JUSIONIS
55	<u>KLESTĖK, MANO GIMTASIS MIESTE!</u> ELENA ROMANA CEMNOLONSKIENĖ
58	<u>TOKS MAN YRA RADVILIŠKIS...</u> SALOMĖJA PLUKAITĖ
59	<u>APIE SAVE</u> RIMAS (RIMANTAS) DRIEŽIS,
63	<u>ŽIBARTŲ KAIMAS</u> EMILIJA BRAJINSKIENĖ
69	<u>MŪSŲ SENOVĖ</u> GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ-BITĖ
71	<u>GYDYTOJO POEZIJOJE – NUEITAS KELIAS</u> ANTANA STANČIKAS
73	<u>RADVILIŠKIO RAJONO KULTŪROS KRONIKA</u>

STEIGĖJAS Radviliškio viešoji biblioteka ir Vilniaus radviliškėnų bendrija / **REDAKCIINĖ KOLEGIJA** Romualdas Budrys, Elena Romana Cemnolonskienė, Jonas Linkevičius, Aleksandras Šidlauskas / **REDAKCIJA** Gražina Dunauskienė, Aldona Januševičienė, Kristina Kacevičienė, Rasa Plukienė, Egidijus Prasevičius / **MENINIS REDAKTORIUS** Arvydas Každailis / **MAKETAVO** Tomas Januševičius / **LEIDŽIA** Radviliškio rajono savivaldybės Viešoji biblioteka, S.Darius ir S.Girėno g. 9, LT-82137 Radviliškis, tel./faksas (8-422) 5 31 68, el. paštas: direktore@radviliskiobiblioteka.lt, www.radviliskiobiblioteka.lt / **SPAUSDINA** UAB „Standartų spaustuvė“, Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius, tel. 2167527, faksas 2167547, el. paštas: info@standart.lt / **TIRAŽAS** 500 egz. / **NUMERIO LEIDYBĄ PARĖMĖ** Lietuvos kultūros rėmimo fondas ir Radviliškio rajono savivaldybė.

ISSN 1822-0517

Viršeliuose – Stasio Žirgolio darbai „Visatos tiesa“, 1999 m. ir „Jaunystė“, 1990 m.

Radviliškio istorija – spaudinių eilutėmis

PATEIKIAME IŠ ĮVAIRIŲ LEIDINIŲ SUKAUPTOS MEDŽIAGOS, LIUDIJANČIOS APIE SVARBIUS RADVILIŠKIO KRAŠTO PRAEITIES ĮVYKIUS, FAKTUS, ASMENYBES (CITATŲ KALBA NETAISYTA).

*Pagal kai kurių istorikų tyrinėjimų apie Radviliškio praeitį hipotezes Radviliškio įkūrėju (apie 1536 m.) reikėtų laikyti Žemaitijos generalinį seniūną Joną Radvilą (apie 1495–1542). Jo ir žemaičių vyskupų dėka Žemaitijoje buvo pastatyta keletas naujų bažnyčių, bandyta įvykdyti agrarines reformas. Žemaitijos administraciniu centru pusei šimtmečio jis 1536 m. pasirinko savo rezidencinę vietovę – Kėdainius, į kuriuos suvažiuodavo visos Žemaitijos bajorų atstovai, čia vykdavo jų seimeliai. Yra išlikę keletas Jono Radvilos atvaizdų, tačiau labiausiai žinomas medžio ir vario raižytojo, Nesvyžiaus Radvilų rūmų dailininko Hiršos Leibovičiaus XVIII a. vidurio portretas (sukurtas pagal nežinomo dailininko Radvilų portretų galerijai šiek tiek anksčiau nutapytą paveikslą).

Paminėtą Radviliškio įkūrimo datą, ankstyvesnę nei įprasta laikyti, galbūt liudytų ir tokia detalė. Lenkų istorikas Stanislas Aleksandrovičius yra nurodęs aktą, iš kurio matyti, kad vienas žemės valdytojas būtent 1539 m. iš radviliškietiško (*z Radziwiliszek*) skolinosi 100 kapų grašių. Manoma, kad Radviliškiui davė pradžią XV a. antrojoje pusėje įsikūrusi gyvenvietė, kuri buvo greta tuometinio Šiaulių–Šeduvos kelio ir Kiežių kaimavietės (dabar tai – teritorija nuo bažnyčios iki senųjų kapinių). Kiek vėliau Jonas Radvila savo pavardei įamžinti šią gyvenvietę pavadino Radviliškiu.

*Įvairiuose kunigaikščių Radvilų giminės genealoginiuose šaltiniuose minima, kad Goniondzo ir Medilo kunigaikštis Jonas Radvila 1542 m. palaidotas Kėdainių Šv. Jurgio bažnyčioje, pastatytoje, kaip manoma, XV amžiaus antrojoje pusėje Kėdainių tuometinių savininkų Radvilų. Ši bažnyčia yra artimiausias Radviliškio kraštui gotikinio stiliaus statinys.

*Po Jono Radvilos Radviliškį valdė pats žymiau-

Jono Radvilos portretas (nežinomas dailininkas, XVIII a. pirmoji pusė)

sias Radvilų giminės atstovas, Vilniaus vaivada, LDK kancleris, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis Mikalojus Radvila Juodasis (1515–1565). Minėtam Radvilai Lietuvos didysis kunigaikštis 1546 m. suteikė Šiaulių valsčiaus seniūno pareigybę. Šiam valsčiui XVI a. antrojoje pusėje jau būdamas miestelis su dvaru priklausė ir Radviliškis. Šiaulių valsčių (arba seniūniją) nuo 1572 ir 1577 m. laikė įžymus kunigaikštis Radvilų giminės atstovas, Radvilos Juodojo sūnus, Vilniaus vaivada, Olykos ir Nesvyžiaus kunigaikštis Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis (1549–1616). Jo iniciatyva apie 1608 m. buvo sudarytas ir 1613 m. Amsterdame išleistas gana smulkus, tikslus Lie- ►

*Kėdainių Šv. Jurgio
bažnyčia (pastatyta XV a.
II pusėje)*

*Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio
portretas (raižytojas Lukas Kilianas, XVII
a. pirmoji pusė)*

*Jeronimo Valavičiaus portretas (nežinomas
XVII a. dailininkas)*

tuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) žemėlapis. Pastarajame pirmą kartą pažymėtas Radviliškis, nuo XVI a. pabaigos arba XVII a. pradžios kaip traktas ir vaitystė, priklausęs Šiaulių ekonomijai. Pastarąją valdant (laikant) Radvilai Našlaitėliui 1589–1616 m., 1597 m. buvo įkurta mokykla ir filijinė Radviliškio Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia, priklausiusi Šiaulių parapijai, o 1619 m. įsteigta atskira Radviliškio katalikų parapija (Radviliškyje, XVI a. antroje pusėje galėjo būti ir evangelikų reformatų

bažnyčia). Nesvyžiaus (su juo dabar bendradarbiauja Radviliškis) Dievo Kūno bažnyčioje yra išpūdingas Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio antkapis, sukurtas XVII a. pirmojoje pusėje, kuriame jis pavažduotas kaip klupantis piligrimas, nes dalyvavo kelionėje į Šventąją Žemę, aplankant Jeruzalę. Visgi išraiškiausiu Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio atvaizdu laikytinas garsaus vario raižytojo Luko Kiliano XVII a. pirmojoje pusėje sukurtas portretas. ►

*Šiaulių ekonomija iki XVIII a. antrosios pusės priklausė Žemaitijos seniūnijai (jos riba su Upytės pavietu tiesėsi netoli Karčemų kaimo). Žemaitijos aktyvus kontrreformacijos rėmėjas ir politinis veikėjas, Šiaulių ekonomijos valdytojas (laikytojas) 1617–1649 m. buvo Jeronimas Valavičius (apie 1560–1643 arba 1649), kuris rėmė daugelio bažnyčių statybas bei mokyklų steigimą. Jis nuo 1619 m. iki 1643 m. užėmė svarbias ir aukštas Žemaitijos generalinio seniūno pareigas ir buvo Radviliškio Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčios fundatorius bei koliatorius. Be mažiau žinomų, pastatė ir fundavo Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos Angelų Karalienės, Šiaulių Šv. Petro ir Pauliaus, Šeduvos Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčias. Pastarosiose kabėjo jo paties portre-

tai. Vienu iš autentiškiausių ir vertingiausių laikomas XVII a. nežinomo dailininko nutapytas jo portretas, esantis Pakruojo rajono Klovainių Švč. Trejybės bažnyčioje. Jame pavaizduoti atributai žymi Jeronimo Valavičiaus pareigybes (raktas – LDK didžiojo izdininko, mažasis spaudas – LDK pakanclerio). Į šį portretą menotyrininkai dėmesį atkreipė tik paskutiniaisiais metais – jis pateko į reprezentatyvią Marijos Matušakaitės monografiją „Portretas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ (Vilnius, 2010 m.). ■

Parengė rajono kraštotyrininkas Evaldas TAMULIONIS

Nuotraukos iš spaudos leidinių

*,1805 V 12 Radviliškyje sudegė 11 valstiečių namų ir 1 karčema.“ (CVIA – Centrinis valstybės istorijos archyvas – f. 378, BS. 1805, b. 2019, l. 402.)

*,1858 VII 13 Radviliškyje sudegė grafo Zubovo karčiama, 14 gyvenamųjų namų ir 37 ūkiniai pastatai. Nuostolių už 13000 rub.“ (*Žurnal ministerstva vnutrienich diel.* 1858, Nr. 9, p. 25.)

*,1868 IX 15 Radviliškyje sudegė parapijos bažnyčia, klebonija, prieglauda ir 41 gyvenamas namas. Nuostolių už 27200 rub.“ (*Sievernaja počta.* 1868, Nr. 241, p. 962.)

*,1880 m. Radviliškio pašto stotis pakeista pašto skyriumi.“ (*Obzor Kovienskoj guberniji za 1880 god.* P. 18.)

*,1890 VII 6 Radviliškyje sudegė 137 gyvenami ir 172 negyvenami pastatai. Viso 309 trobos.“ (*Ūkininkas.* 1990, Nr.7, p. 108.)

*,1893 atstatant miestelį po prieš kelis metus buvusio gaisro Radviliškyje iškilo daug mūrinių namų. 1893 Radviliškio miestelis buvo grįstas. Gatvės apšodindamos medžiais.“ (*Vienybė lietuoninkų.* 1893, Nr. 30, p. 35.)

*,1897 Radviliškyje gyventojų 3955, iš jų 676 žydai.“ (*Jevrejskaja enciklopedija.* T. 13, sk. 267.)

*,Prieš 30 metų Radviliškis buvo kaimas su bažnyčia ir 19 valstiečių sodybų. Dabar [1904 m.] jau per 6000 gyventojų. Gatvės grįstos akmenimis. Radviliškyje mažai žydų, yra cerkvinė mokykla. Bažnyčia medinė viduje gerai išpuošta, išorė neišvaizdi.“ (*Kryžius.* 1904, Nr.4, p. 27.)

1905 XII 8 (21) valstiečiai nušalino raštininką ir mokytoją, nutarė jiems algą užmokėti iki naujų metų. Mokyklą uždarė, kol nebus mokytojo lietuvio, o valsčiaus raštininku išrinko Vincą Sirmanavičių,

buvusį raštininko padėjėją. Šis valstiečių nutarimas nebuvo patvirtintas.

1905 11 (24) iš Šiaulių į Radviliškį atėjo dragūnai. Tą dieną drąsesnieji valstiečiai ir rinkikai valsčiaus raštinės knygose įrašė tuos pačius nutarimus, kuriuos patvirtino jų viršininkas.“ (*Lietuvos ūkininkas.* 1906, Nr. 3, p. 44.)

*,Radviliškis. 1905 m. pareikalauta, kad mokykloje būtų tik lietuvių mokytojai ir nutarė uždaryti abi mokyklas: Radviliškyje ir Paežeriuose. Abu mokytojai vėliau grįžo į savo vietas. Į Radviliškio mokyklą antruoju ministerijos atkeltas lietuvis. Buvusioje geležinkeliečių cerkvinėje mokykloje lietuvių vaikai nesimokė.“ (*Darbo balsas.* 1918, Nr. 15.)

*,Antanas Povylis turgaus aikštėje skaitė Vilniaus seimo nutarimus. Už tai jo ieškojo dragūnai, bet nepagavo.“ (*Lietuvos ūkininkas.* 1906, Nr. 5, p. 82.)

*,Yra Radviliškyje bažnyčia, cerkvė ir dvi mokyklos. Nuo 1906 rugsėjo 6 valsčiaus mokykloje yra lietuvių mokytojas Eidukas. Senas mokytojas – rusas neleidžia mokant lietuviškai ir visai trukdo švietimą lietuvių kalba.“ (*Vyriausybės žinios.* 1906, Nr. 216.)

*,1908 XII 27 Radviliškyje buvo lietuvių vakaras. Vaidino Keturakio „Amerika pirtyje“; paskui buvo dainos, deklamacijos, šokiai, skrajojantis paštas.“ (*Vilniaus žinios.* 1908, Nr. 293.)

*1912 VII 29 Radviliškio „Blaivybės“ skyrius surošė vakarą. Vaidinta „Genovaitė“. Po vaidinimo deklamuotos eilės, Kutausko vadovaujamas choras padainavo keletą dainų.“ (*Viltis.* 1912, Nr. 94, p. 4.)

*,1913 I 13 Radviliškyje buvo viešas vakaras. Parodyta operetė „Kaminkrėtys ir malūninkas“. Pabaigoje choras padainavo kelias lietuviškas dainas.“ (*Viltis.* 1913, Nr. 14, p. 4.) ►

Žymiausias įvykis geležinke

1924 m. Radviliškio geležinkelinio apygardos Tautos Vado Antanas Štikonas garbės žvaigždę

Jie ir toliau sėkmingai dirba.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai yra vieni iš veikiančių geležinkelio darbuotojų. Jie pastatę, buvo surengę gamtos geležinkelio apygardos atstatyti 1918 metais Tautos Vado 90 metų jubilėjaus proga. Tada su garbingais įteiktas įvykis geležinkelio gyvenime.

Radviliškio apygardos moterų Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai 4 m. gruodžio mėn. 8 d. išleisti savo darbą sėkmingai apibūdinti, ypač su šiuo metu vyksiančiu reorganizavimu. Šiuo metu darbuotojai išleisti išleisti darbuotojai, ypač su šiuo metu vyksiančiu reorganizavimu. Šiuo metu darbuotojai išleisti išleisti darbuotojai, ypač su šiuo metu vyksiančiu reorganizavimu.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

Lininkų ugniagesių gyvenime

prieš 1-ąją dieną 1944 m. ugniagesiai, Radviliškio apygardos ugniagesiai ir kiti darbuotojai

Šiuo metu Radviliškio ugniagesiai dirba sėkmingai. Jie pastatę, buvo surengę gamtos geležinkelio apygardos atstatyti 1918 metais Tautos Vado 90 metų jubilėjaus proga. Tada su garbingais įteiktas įvykis geležinkelio gyvenime.

Radviliškio apygardos moterų Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai 4 m. gruodžio mėn. 8 d. išleisti savo darbą sėkmingai apibūdinti, ypač su šiuo metu vyksiančiu reorganizavimu. Šiuo metu darbuotojai išleisti išleisti darbuotojai, ypač su šiuo metu vyksiančiu reorganizavimu.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

Radviliškio geležinkelio apygardos darbuotojai.

* „1914 IV 20 Juozo Vaičkauskas skrajantis teatras Radvilišky vaidino „Ant bedugnės krašto“ ir „Tarnas įpainiojo“. (Viltis. 1914, Nr. 86, p. 4.)

* „1915 V 22 vokiečiai į Radviliškį numetė 4 bombas. Nuostolių nepadaryta. Paimti ir išgabenti katalikų bažnyčios ir cerkvės varpai. (Lietuvos ūkininkas. 1915, Nr. 24, p. 215.)

* „1917 XII Radvilišky pradėjo veikti lietuviška mokykla. Mokytoja V. Varenčaitė. 1918 V 15 atkeltas mokytojas R. Krištapaitis. Mokinių rado 25. (Tėvynės sargas. 1918, Nr. 3.)

* „1919 Radvilišky vidurinė mokykla, o nuo 1942 m. pilna gimnazija.“ (Žemaičių žemė. 1944, Nr.23.)

* „Prieš užeinant rusams į Radviliškį nuo Vilniaus atvažiavo 3 vokiečių traukiniai su ginklais. Šiaulių apskrities milicijos viršininkas Petraitis su Radviliškio milicija paėmė 2 traukinius su ginklais. Iš Šiaulių atvyko raudonarmiečiai ir prisidėjo prie vokiečių nuginklavimo tačiau visus ginklus panaudojo paimti bolševikams. Petraitis liko bejėgis nes Radviliškio miesto viršininkas Jakobsonas perėjo

į raudonųjų pusę. Po 2-jų dienų į Radviliškį atėjo rusai.“ (Lietuva. 1919, Nr.34.)

* „Radviliškis. (Šiaulių apskr.) Apie Radviliškį žmonės dideliai nusiminę dėl vokiečių kareivių čia viešėjimo ir jų žiaurių plėšimų. Artimųjų miestelių sodžių pievos nuganos, dobilai nupjaujami, (pav. Kauliniai). Nebežmoniškais vokiečiai pasirodė Šniuraičių sodžiuje. Ten taip jie pasielgė, kaip nepasielgdavo net pirmais savo antplūdimo metais. 3 ginkluoti kareiviai buvę tai atvykę šį – tą pasipirkę, bet ištiesę susirinkę daug kiaušinių, sviesto, surių ir kastik klievo pareikalavo vežimo ir gabeno suplėštus dalykus Radviliškin. Išėję iš kantrybės, ūkininkai pastojo kelią, vokiečius nuginklavo, surekvizuotą maistą atėmė ir apie taip pranešė milicijos vadui. Šiam esant tą dieną Šiauliuose buvo pranešta apskričio komendantui; raiti kareiviai ir milicijantai nuginkluotus vokiečius pristatė Šiauliuose, kame sustatyta protokolas prie kurio pridėta ir ginklai – brauningai. Sugrįžę Radviliškin, vokiečiai pareikalavo iš milicijos savo ginklų atgal, graižydamos net paėmimu dalyvavusių milicijantų ir jų vado nušovimu. Ginklų nebegavo, milicijai nekeršijo, bet Narušaičiams tai atsimekėjo, ►

kaip tik nuo plėšikų galima laukti. Apstojo sodžių su kulkosvydžiais, išnešė gatvėn stalą ir visus pasislėpti nesuskubėjusius vyriškius, nelenkiant nei pusbernių, pasiguldami plakė kančiais iki apalpsiant. Teko visiems, kas tik tuo laiku sodžiuje pasipynė, kad ir būtų iš kitur atėjęs. Keliolika priplaktųjų ir dabar tebeseraga; sveikata visiems atimta. Net kunigo prie sumuštųjų iš Radviliškio budeliai neleido privežti.

Toks vokiečių žvėriškumas jau pradeda sukelti žmonių atmonyjamą. Panašius tris vokiečius plėšikus Daugėlaičių kaime (Lygumų parapijoje) įniršę gyventojai granata nudažė, užmušdami ir jų vieną arklį. Ar būtų jų pasigesta, ar ne, nežinia. Vienas stogdingis išsiplepėjo Lygumų žydeliui apie tą liūdną atsitikimą, o žydelis atkartojęs vokiečiams, kurie nemažu buriu su visais ginklais apšautė sodžių, pridaužė daugybę žmonių ir prasikaltė įtartus sumuštus išgabeno Šiauliuosna, o gal ir toliau. Tai taip šeiminkauja čia besitraukiantieji vokiečių kareiviai.“ (*Vienybė*. 1919, Nr. 30, p. 243.)

*1919 Radviliškį buvo užėmę raudonarmiečiai. Tais pat metais vokiečių kariuomenės dalys užpuolė Radviliškį ir užėmė stoty įsikūrusį raudonarmiečių štabą. Per susišaudymą žuvo vietos raudonarmietis Dambrauskas. Buvo iškilmingos jo laidotuvės viena gatvė buvusi pavadinta Dambrausko vardu (vėliau Kęstučio).

Vokiečių kariuomenei traukiantis dalis jų įstojo į Bermonto kariuomenės dalis ir liko Lietuvoje. Bermontininkai šeiminkavo ne tik Radviliškyje. Jie užėmė Linkaičius. Į Radviliškį buvo sutraukta daug bermontininkų kariuomenės. Bermontininkai turėjo šarvuotą traukinį.

Radviliškį užimti bandyta 1919 XI 20, tačiau lietuviai patyrė nuostolių ir turėjo trauktis.

1919 XI 22 nuo šaudymų užsidedė Radviliškio dvaras ir lietuviai jį užėmė. XI 22 ištiesą dieną vyko kautynės. Vakare lietuviai užėmė Radviliškį. Paimta iš bermontininkų 20 patrankų, 30 lėktuvų, daug šovinių ir kt. karo grobio.

Atvažiavusi Santarvės misija pareikalavo lietuviams sustabdyti puolimus ir atsitraukti į pirmąsias pozicijas. 1919 XI 23 lietuvių kariuomenė vykdydama užsienio generolo reikalavimą iš Radviliškio atsitraukė.“ (*Karys*. 1931, Nr. 12, p. 235–237; Nr. 13, p. 254–257.)

*„1922 Radviliškio dvare akcinė bendrovė statė pirmąją Lietuvos stiklo fabriką. 1922 V 15 pašventinti pamatai.“ (*Lietuva*. 1922, Nr. 148.)

*„1924 Radviliškyje pastatytas stiklo fabrikas.“ „Radviliškis. 1931 m. buvo ketaus liejimo motorų

dirbtuvė, geležinkelio vagonų bei garvežių dirbtuvės.“ (*Karys*. Nr. 12, p. 235.)

*„1925 XII Radvilišky pašventinta naujai pastatyta V. Kudirkos vardo pradžios mokykla.“ (*Lietuvos aidas*. 1925, Nr. 287.)

*„1929 I 15 iškilmingai atidaryta nauja mūrinė 2-ųjų aukštų miesto pradžios mokykla.“ (*Lietuvos aidas*. 1929, Nr. 27.)

*„1930 IX Radvilišky atidengtas paminklas žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę.“ (*Lietuvos aidas*. Nr. 203.)

*„1932 I Radvilišky pradėjo veikti nedidelis kramolo fabrikėlis.“ (*Lietuvos aidas*. 1932, Nr. 12.)

*„1932 I Radvilišky veikė pirmasis Lietuvoje J. Feliaurerio motorų fabrikas ir nuo tada padidino gaminamų variklių apimtį bei rūšis.“ (*Lietuvos aidas*. 1932, Nr. 28.)

„1933 IX 8 Radviliškyje pašventinti statomi šaulių namai. Jau buvo pamūrytas I-as aukštas.“ (*Lietuvos aidas*. Nr. 204.)

*„1933 I 15 Radvilišky jaunalietuviai atidarė vieną biblioteką skaityklą.“ (*Lietuvos aidas*. 1933, Nr. 14.)

*„Radviliškio miesto tarybos pavesta burmistrui parinkti ne per toli nuo miesto vietą turgavietei, teirautis apie sąlygas. Laikui bėgant turgavietę numatoma iš miesto centro iškelti.“ (*Savivaldybė*. 1934, Nr. 4, p. 30.)

*„1937 praplėtos Radviliškio miesto ribos.“ (*Lietuvos aidas*. 1938, Nr. 43.)

*„1939 į Virbalio muitinę atvežtas Radviliškio bažnyčiai nulietas varpas sverias 1579 kg. Varpą bažnyčiai dovanojo Juozapas Tamošaitis.“ (*Lietuvos aidas*. 1939, Nr. 5.)

*„Ilgą laiką stovėjęs Radviliškio stiklo fabrikas 1940 vėl pradėjo darbą. Jis gamina ir langams stiklą.“ (*XX amžius*. 1940, Nr. 4.)

*„1940 VI 20 degė Radviliškio akcinės bendrovės „Oda“ fabrikas. Nuostolių už 25000 litų.“ (*XX amžius*. 1940, Nr. 140.)

*„1941 I Radviliškio stiklo fabrike dirbo 150 darbininkų.“ (*Tarybų Lietuva*. 1941, I 30, Nr. 24.) ■

Parinko istorikas KAZYS MISIUS

Ilustracijos – iš radviliškietės pedagogės Irenos Kazlauskienės šeimos archyvo

Kada Radviliškis tapo miestu

RADVILIŠKIO Miesto istorijoje svarbi vieta tenka jo siekiui būti savarankiškam. Apie tai pirmą kartą spausdinama medžiaga, paremta archyviniais dokumentais.

Zenonas VASILIAUSKAS, istorikas

Manau, neapsiriksiu pasakęs, kad Lietuva niekada negarsėjo didelių miestų gausa. Taip, buvo vienas kitas sostapilis, didesnis administracijos centras. Tačiau net prieškaryje didžiausias miestas – vadinama laikinoji sostinė – Kaunas geriausiai savo gyvavimo metais teturėjo 150 tūkstančių gyventojų. Atidžiau pažiūrėję į mūsų krašto administracinį ar geografinį žemėlapi, pamatysime, kad visa Lietuva nusėta nedidelių gyvenviečių tinklu. Jos buvo ir yra vadinamos miesteliais, netgi bažnytkaimiais.

Leidykla „Versmė“ jau kelinti metai leidžia monografijų seriją „Lietuvos valsčiai.“ Leidyklos darbuotojai yra nustatę ir suskaičiavę, kad nuo XIX amžiaus vidurio iki XX amžiaus vidurio, tai yra per 100 metų, Lietuvoje buvo 408 valsčiai – administraciniai-teritoriniai vienetai. Dabartinis Radviliškio rajonas sudarytas iš 7 buvusių valsčių.

Pirmajame Savivaldybių įstatyme buvo aiškiai nurodyta: nustatant valsčių plotą, privalu, kad valsčiuje gyventojų būtų ne mažiau kaip 5000 ir ploto spindulys būtų ne mažesnis kaip 15 kilometrų.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynuose randame terminų „miestas“, „miestelis“ paaiškinimą: miestas – didelė gyvenamoji vietovė, administracijos, prekybos, pramonės ir kultūros centras; miestelis – nedidelis miestas.

Nagrinėjamu klausimu artimesnis, suprantamesnis plačiai žinomo Lietuvos miestų ir miestelių tyrinėtojo Algimanto Miškinio pasisakymas apie miestelius. „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“ (t. 15. V., 2009, psl. 56) jis taip apibūdina miestelį: tai kompaktiškai užstatyta gyvenamoji vietovė, turinti nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirba pramonės, verslo, gamybos ir socialinėje infrastruktūros srityse. Be to, miesteliuose dažniausiai

yra bažnyčia, seniūnija, kultūros centras, mokykla, biblioteka, parduotuvės, medicinos punktas, kapinės.

1918 m. atkūrus nepriklausomybę, Lietuvos miestai buvo suskirstyti į dvi grupes: turintys apskrities miesto teises ir turintys valsčiaus teises. Apskrities miestas privalėjo turėti daugiau kaip 10 tūkstančių gyventojų, nuo 1931 m. jis vadinosi pirmos eilės miestu (tokių buvo 10). Valsčių miestai vadinosi antros eilės (jų buvo 21). Nuo 1924 m. veikė Lietuvos miestų ir miestelių sąjunga, kurioje 1939-aisiais buvo 29 miestai ir miesteliai, tarp jų – Radviliškis. Ši sąjunga priklausė Tarptautinei miestų sąjungai.

1919 m. spalio 10-ąją prezidento ir ministro pirmininko pasirašyto Savivaldybių įstatymo pirmuose paragrafuose teigta, kad valstybėje yra šios vietos savivaldybės: 1) valsčių, 2) apskričių ir 3) miestų, visa Lietuva dalijama apskritimis, apskritys – valsčiais. To įstatymo antras paragrafas turėjo 3 pastabas. Viena iš jų, antroji, nurodė, kad visi miesteliai, turį gyventojų nuo 3 iki 10 tūkstančių, gali tvarkyti savo reikalus atskirai nuo aplinkinių sodžių, valsčių teisėmis. Šeštasis įstatymo paragrafas nustatė savivaldybių veiklos priežiūros klausimą. Jis akcentavo: visų savivaldybių veikimą prižiūri centrinė savivaldybių įstaiga – Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamentas. Jis privalo užtikrinti, kad savivaldybių veikimas neiškryptų iš įstatymų joms nustatomų vėžių ir nebūtų priešingas valstybės įstatymams.

***

1921 m. birželio 19–20 d. Lietuvoje, suprantama, ir Radviliškyje, įvyko eiliniai savivaldybių rinkimai į valsčių ir miestų tarybas. Radviliškio valsčiaus rinkimų komisija rinkimų išvakarėse nustatė, kad valsčiaus kaimuose ir Radviliškyje iš viso yra 9824 gyventojai, todėl į valsčiaus tarybą turi būti išrinkti 33 asmenys.

Pirmajame naujai išrinktos valsčiaus tarybos po- ►

sėdyje, kuris įvyko 1921-ųjų liepos 1-ąją, buvo išrinkti tarybos pirmininkas, jo pavaduotojas, įvairios komisijos, atstovai į Šiaulių apskrities tarybą. Posėdyje naujai išrinktas valsčiaus viršaitis Jonas Žeknys, ūkininkas iš Birjočių kaimo, iškėlė netikėtą klausimą, nes iki šiol valsčiaus tarybos posėdžių protokoluose, kurie yra išlikę, tokio klausimo nėra užfiksuota – atskirti valsčių nuo Radviliškio miesto. Posėdžio protokole neatsispindi šio klausimo svarstymas, tik yra įrašas, kad iškeltas klausimas paliktas atviras iki kito posėdžio.

Praėjus beveik dviem mėnesiams, 1921 m. rugsėjo 13 d., valsčiaus taryba vėl grįžo prie Radviliškio miestelio atskyrimo nuo valsčiaus. Posėdžio protokole – trumpas protokolinis įrašas: „Vienbalsiai nutarta Radviliškio miestelio nuo valsčiaus neskirti“ (Lietuvos centrinis valstybės archyvas – LCVA, f. 412, ap. 5, b. 1885, l. 85).

Galime tik spėlioti, kas tuo laiku dėjosi Radviliškyje ir jo valsčiaus visuomenėje. Radviliškis savo spaudos tada neturėjo. Šiauliuose, kuriems administraciškai jis priklausė, pirmieji periodinės spaudos leidiniai pasirodė tik 1924-aisiais. Matyt, miestelio ir kaimo visuomenė aktyviai svarstė atsiskyrimo vieniems nuo kitų klausimą. Stebina ir sunku patikėti, kad po minėto valsčiaus tarybos kategoriško nutarimo praėjus trims mėnesiams, 1922 m. sausio 21 d., pirmajame valsčiaus tarybos posėdyje pirmuoju dienotvarkės klausimu vėl buvo įtrauktas klausimas apie miestelio ir kaimo atskyrimą svarstymas. Ta pati valsčiaus taryba, vadovaujama pirmininko Vincento Micpoviliaus iš Bernočių kaimo, dalyvaujant ir viršaičiui Jonui Žekniui, ši kartą jau priėmė netikėtai konkretų nutarimą. Jame sakoma, kad valsčiaus taryba vienbalsiai nutarė išrinkti komisiją ir jai patikėjo ištirti vietoje, kaip tvarkosi miesteliai, kurie jau yra atsiskyrę nuo kaimo, ir padaryti išvadą, kiek tikėtina, jog atsiskyręs miestelis galės save išlaikyti (LCVA, f. 412, ap. 5, b. 1907, l. 1).

Komisija buvo sudaryta iš 4 asmenų: Henriko Kromerio, Vinco Urbono – valsčiaus tarybos nario, krautuvinininko, Antano Vitkaus ir Augustino Šimaičio – tarybos nario, ūkininko iš Miežaičių kaimo.

Nei 1922, nei 1923 m. archyve išlikusiuose Radviliškio valsčiaus tarybos posėdžių protokoluose nėra duomenų apie sudarytos komisijos veiklą. Remiantis kitais dokumentais, yra pagrindo teigti, kad, vartojant dabartinę terminologiją, Radviliškio gyventojų iniciatyvinę grupę atsiskyrimo klausimą perėmė į savo rankas.

Po beveik dvejų metų tylos, 1923-ųjų lapkričio 7 d. posėdžio protokole sakoma: valsčiaus taryba išrinktai Radviliškio gyventojų komisijai išmokėjo 300 litų, kad ji sudarytų miesto gyventojų sąrašą iki gruodžio 15

d., kaip to reikalavo Savivaldybių departamentas. Tai jau akivaizdi parama atsiskyrimo proceso eigoje.

* * *

Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamento fonde (f. 379, ap. 2, b. 954) yra 154 puslapių byla, kuri, mano nuomone, Radviliškio miesto istorijoje turėtų užimti reikšmingą vietą. Tai – „Radviliškio miesto savivaldybės sudarymas ir atsiskyrimas nuo valsčiaus. 1923–1924 metai“. Pasklaidykime šios bylos lapus.

Išoriškai byla sudaryta iš 2 dalių. Pirmojoje (apie 30 lapų) – susirašinėjimo su valdžios įstaigomis dėl sąlygų ir atsiskyrimo nuo valsčiaus proceso dokumentų originalai bei kopijos. Antrojoje – 2 sąrašai, įsiūti atskirai nuo susirašinėjimo ir sudarantys lyg bylą byloje. Pirmasis (32–80 lapai) – Radviliškio miesto pilnateisių gyventojų, norinčių atskirti nuo valsčiaus, sąrašas pagal gatves. Antrasis (83–154 lapai) – pilnateisių gyventojų sąrašas abėcėlės tvarka. Apžvelkime abu juos atidžiau, nors ir yra pavojus, kad atsiskyrimo proceso aprašymui užbėgsime už akių.

Parašams rinkti Radviliškis buvo suskirstytas į 7 rajonus, kuriuose išrinkti asmenys ėjo iš namo į namą ir sudarė sąrašus. Taip, pavyzdžiui, Šiaulėnų gatvėje buvo surinkti 235 parašai, Šeduvos gatvėje – 207, Kauno gatvėje – 200. Jungtiniame Didžiosios vaistinės, Sodų, Rožių ir Pašto gatvių sąrašė – 257 parašai, Antrosios ir Trečiosios Kapų gatvių, Prieglaudos, Šeduvos mažosios ir Kiaurosios gatvių – 227, Turgavietės, Kęstučio, Senosios ir Prūdelio gatvių – 174 ir t. t. Iš viso 1923 m. gegužės pabaigoje–birželį surinkti 2204 asmenų parašai, liudiję norą miestą atskirti nuo valsčiaus.

Miesto rajonuose parašus rinko Povilas Kurnevičius, A. Tituška, Stasys Remeikis, Petras Mikalauskas, Vincas Petkevičius, Jonas Platušas ir Juozas Rimša. Šį gana nelengvą anomis sąlygomis darbą, gyventojų susirinkime 1923 m. gegužės 27 d. išrinkta komisija atliko savarankiškai, nemokamai.

Antras ryškus ir Radviliškio istorijai svarbus, originalus dokumentas – Radviliškio pilnateisių, pilnamečių (nuo 21 m.) gyventojų sąrašas. Jis sudarytas abėcėlės seka pagal tuo metu reikalautą formą: pavardė, vardas, amžius, užsiėmimas ir gyvenamoji vieta (adresas). Sąrašė – 3021 pavardė.

Įdomumo dėlei pamėginus jį bent paviršutiniškai panagrinėti, paaiškėjo, kad „K“ raide prasidėjusių pavardžių sąrašė – 305, „S“ raide – 296, „P“ – 204, „V“ – 199, mažiausiai „H“ – vos 2.

Man atrodo, Radviliškis gali didžiulis, kad ►

turi Nepriklausomybės pradžios, 1923 m., suaugusių savo gyventojų sąrašą. Tokio turto daugelis dabartinių miestų bei miestelių galėtų pavydėti.

1923 m. rugsėjo 17 d. Lietuvoje įvyko pirmasis visuotinis gyventojų surašymas. Pirminės jo medžiagos neišliko, o rezultatai sugulė į 2 knygas. Vienoje – „Lietuvos apgyventos vietos“ (Kaunas, 1925 m.) – rašoma, kad Radviliškyje gyvena 5464 gyventojai ir yra 774 kiemai.

Bet grįžkime prie mūsų nagrinėjamo klausimo – kaip buvo pradėtas įgyvendinti miesto atsiskyrimo nuo valsčiaus procesas, kad Radviliškis savo klausimus spręstų pats, savarankiškai.

1923 m. vasario 25 d., antrą valandą po pietų, Didžiojoje gatvėje, „Palas“ salėje, įvyko Radviliškio miestelio gyventojų iniciatyvinis susirinkimas. Jame dalyvavo apie 150 žmonių. Susirinkimą pradėjo, kaip rašoma protokole Nr.1, Stasys Žukauskas. Susirinkimo pirmininku buvo išrinktas mokytojas Jonas Krikštanas, sekretoriumi – Urbonas. Susirinkime buvo leista kalbėti S. Žukauskui, Galkauskui, J. Kastėnui, J. Kazlauskui ir kitiems. Susirinkimo protokole pabrėžiama, kad iš pasisakymų paaiškėjo: nors Radviliškis turi nemažai gyventojų (buvo nurodytas padidintas jų skaičius – 7000), jis vis dar nėra atsiskyręs nuo valsčiaus, „kas veda miestelį prie netvarkos, nes valsčius visai nesirūpina miesto reikalais“.

1921 m. birželį trejiems metams išrinktoje valsčiaus taryboje didžiausią grupę turėjo Ūkininkų sąjunga – 14 narių, toliau bežemių, mažžemių ir socdemų sąrašas – 7 narius, miestui atstovavo 3 nariai ir žydų susivienijimo sąrašas – 2 nariai. Taigi miestui iš 33 valsčiaus tarybos narių atstovavo tik 5.

Po to, kai susirinkimas nustatė, kad valsčius nesirūpina miestu, buvo akcentuota: mokyklos apirusios, ligoninės nėra, gydytojų – taip pat, miestas neprižiūrimas, jame nešvaru, „mes, radviliškiečiai, gyvendami XX amžiuje, ne pirmyn einame kultūros srityje, bet gerokai atgal – į viduramžių laikus“.

Pateikus kaltinimus, kurių pagrįstumą patvirtinti ar paneigti reikėtų papildomų tyrimų, susirinkime „vienbalsiai nutarta dėti visas pastangas, kad kuo greičiausiu laiku būtų miestas atskirtas nuo valsčiaus“; – teigiama protokole.

Nutarimui įgyvendinti išrinkta 5 asmenų komisija: Jonas Krikštanas, mokytojas, Jonas Kastėnas, dirbtuvininkas, Stasys Žukauskas, geležinkelininkas, Jonas Kazlauskas, dirbtuvininkas, ir Gedalis Kaplanas, pirklys. Susirinkimas komisiją įgaliojo: 1) surinkti miestelio gyventojų, sutinkančių atsiskirti

nuo valsčiaus, parašus, 2) surasti laikinų lėšų, reikalingų įvairioms išlaidoms, siekiant užsibrėžto tikslo, padengti ir 3) atlikti visus juridinius bei techninius darbus iki rinkimų komisijos sudarymo rinkimams į miesto tarybą. Susirinkimui pirmininkavęs mokytojas J. Krikštanas susirinkimo pabaigoje paragino visus „davus žingsnį pirmyn, nebeduoti dviejų atgal“.

Susirinkimas įgaliojo ši, pirmąjį, protokolą, be pirmininko ir sekretoriaus, pasirašyti ir taip jį užtvirtinti šiuos asmenis: Antaną Mikalauską, Vladą Narmantą, Povilą Kurnevičių, Joną Valaitį, Joną Kazlauską ir Ramanauską.

Tą pačią dieną, bet jau 5 valandą po pietų, „Palas“ salėje posėdžiavo išrinktos komisijos nariai ir pasiskirstė pareigas, panašiai kaip darydavo draugijų valdybos. Komisijos pirmininku tapo J. Krikštanas, jo padėjėju – G. Kaplanas, išdininku – S. Žukauskas, sekretoriumi – J. Kastėnas, nariu – J. Kazlauskas. ►

Radviliškio gyventojų susirinkimo protokolas Nr. 1

Po to nutarta: norint sužinoti, nuo ko pradėti veikti, būtina pasiūsti vieną asmenį į Šiaulių miestą, į apskrities valdybą, kad gautų atitinkamos informacijos. Tai padaryti jau kitą dieną – vasario 26-ąją – sutiko J. Krikštanas. Naują posėdį surengti buvo numatyta vasario 27-ąją J. Kazlausko bute.

Kaip nutarė, taip operatyviai ir atliko. Grįžęs iš Šiaulių, komisijos pirmininkas vasario 27 d. pasitarime pranešė, kad Šiaulių apskrities valdyba patarė: norint atsiskirti nuo valsčiaus, pirmiausia reikia sušaukti visuotinį miestelio gyventojų susirinkimą, kuris priimtų atitinkamą rezoliuciją, reikalingą persiūsti Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamentui. Komisija nusprendė visuotinį miestelėnų susirinkimą sušaukti kovo 4-ąją, sekmadienį, 2 valandą po pietų, Kauno gatvėje, „Oaza“ salėje. Susirinkimui techniškai pasiręsti buvo nurodyta G. Kaplanui – pagaminti 3 didelius skelbimus ir juos išplatinti. J. Krikštanas apie tą susibūrimą turėjo iš anksto pranešti vietos milicijai (milicija nuo 1924 metų pavadinta policija).

Byloje yra išlikusi Radviliškio visuotinio gyventojų susirinkimo, įvykusio 1923 m. kovo 4 d. ir subūrusio 312 dalyvių, rezoliucija. Priimtoje ir parašais sutvirtintoje joje dar sykių pakartoti pirmojo, iniciatyvinio, susirinkimo (1923 02 25) teiginiai: Radviliškis turi nemažą gyventojų skaičių (vėlgi neteisingai rašoma 7000), bet iki šiol nėra atsiskyręs nuo valsčiaus, o tai labai neigiamai veikia ekonominę ir kultūrinę miesto padėtį. Konstatuojamoje rezoliucijos dalyje – 4 punktai: 1) apverktinos mokyklos ir jų nedaug, 2) prasta sanitarijos būklė – nėra gydytojo, ligoninės, baidi nešvara mieste, 3) Radviliškis yra svarbesnis judėjimo punktas negu kiti panašūs Lietuvos miestai, bet jame nėra grįstų gatvių, nakties metu čia tamsu, 4) Radviliškis pajamų turi daugiau nei valsčius, tačiau jos panaudojamos ne miesto naudai. Kaip tvirtinama rezoliucijoje, Radviliškio gyventojai nutarė prašyti Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamento leisti kuo greičiau atsiskirti Radviliškiui nuo valsčiaus, o visas atsiskyrimo išlaidas padengti prisiima miestas.

Rezoliuciją pasirašė komisijos nariai ir 7 valsčiaus tarybos nariai – miesto atstovai taryboje, įgalioti dalyvauti šiame susirinkime: V. Urbonas, S. Varkulevičius, M. Kryžanauskaitė, O. Narmontienė, Marcinkevičius, G. Kaplanas ir S. Fainas.

Po visuotinio susirinkimo, kaip jau ne kartą buvo, 5 valandą po pietų, komisijos nariai vėl susirinko. Išlikęs to pasitarimo protokolas liudija: kad būtų galima greičiau gauti rūpinimą informaciją Savivaldybių departamente, nutarta ten pasiūsti atstovą su prašymu ir kitais dokumentais. Šis darbas buvo patikėtas komisijos pirmininkui J. Krikštanui. Kelionės išlai-

doms padengti nutarta prašyti paskolos (30 litų) iš Radviliškio bendrovės „Garsas“.

Kaip J. Krikštanui sekėsi Kaune, byloje duomenų nėra. Tad galima tik spėlioti, nes kitą posėdį komisija nutarė sušaukti kovo 8-ąją, galbūt po pirmininko grįžimo iš svarbios kelionės. Tačiau to posėdžio, matyt, nebuvo – protokolo nėra.

Byloje išsaugotas Radviliškio gyventojų įgaliotos komisijos (Šeduvos gatvė Nr. 5) visų narių pasirašytas prašymas be datos. Jį Savivaldybių departamentas gavo 1923 m. kovo 13 d. Dokumento esmė: radviliškiečių įgaliota komisija prašo Vidaus reikalų ministerijos Savivaldybių departamento kuo greičiau leisti miestui atsiskirti nuo valsčiaus. Atsiskyrimo motyvai pridedami prie prašymo (4 protokolai ir rezoliucija). Taip pat prašoma šią problemą išspręsti teigiamai.

Į radviliškiečių raštišką prašymą Savivaldybių departamento Miestų skyrius per Šiaulių apskrities valdybą atsakė 1923 m. balandžio 19 d. taip pat raštu. Departamentas nurodė apskrities valdybai, kad atsiskyrimo komisijai būtų paaiškinta: norint atsiskirti nuo valsčiaus ir sudaryti savarankišką miesto savivaldybę, privaloma atlikti tam tikrus darbus: 1) sudaryti visų Radviliškio gyventojų sąrašą, kurį patvirtintų Šiaulių apskrities valdyba, 2) turi būti apskrities valdybos patvirtintas pilnateisių miestelio gyventojų sąrašas, 3) ne mažiau kaip dviejų trečdalių visų pilnateisių miestelio gyventojų atitinkamas nutarimas, 4) Šiaulių apskrities tarybos nutarimas tuo klausimu. Įvykdžius visus tuos reikalavimus, bylą bus galima persiūsti Savivaldybių departamentui spręsti.

1923 m. balandžio 25 d. Šiaulių apskrities valdyba per Radviliškio valsčiaus valdybą pranešė atsiskyrimo komisijos nariams apie Savivaldybių departamento reikalavimus.

1923-ųjų gegužės 27 d-ąją Karių klube įvyko pilnateisių Radviliškio gyventojų susirinkimas. Dalyvavo 381 asmuo. Komisijos pirmininkas J. Krikštanas jiems paaiškino, kad sušaukti reikalaujamas du trečdalius visų pilnateisių miesto gyventojų susirinkimą ir priimti nutarimą dėl atsiskyrimo nėra galimybių, ypač išrinktajai komisijai. Iš pasisakiusiųjų ryškėjo: vienintelis būdas gauti reikalaujamą pilnateisių gyventojų balsų skaičių – rinkti parašus. Tam buvo sudaryta rinkikų grupė iš 7 asmenų, ir darbas prasidėjo.

Rinkikų grupei surinkus mieste parašus dėl atsiskyrimo, komisijai susidarė palankios sąlygos atsakyti Šiaulių apskrities valdybai į 1923 m. balandžio 25-osios raštą. Prie radviliškiečių rašto, kuris yra be datos (apskrities valdyba jį gavo 1923 m. birželio 26 d.) buvo priedai – pilnateisių miesto gyventojų ►

sąrašas, visuotinio susirinkimo, įvykusio gegužės 27-ąją, protokolas ir pilnateisių miesto gyventojų, norinčių atsiskirti nuo valsčiaus, parašų sąrašas. Rašte apskrities valdybai paaiškinta, kad parašams rinkti miestas buvo suskirstytas į 7 rajonus, kad mieste iš viso yra 3021 pilnateisis gyventojas, iš kurių 2204 pasirašė už atsiskyrimą. Kartu prašyta paskubinti atsiskyrimo klausimo sprendimą, nes Radviliškis gyvena nenormaliuose santykiuose su valsčiumi.

Byloje esantys dokumentai vaizdžiai parodo, kad susirašinėjimas tarp žinybų, gal net per daug biurokratinis, intensyviai vyko visus metus. Šiaulių apskrities valdyba 1923 m. liepos 24 d. nusiuntė Radviliškio gyventojams dar vieną raštą, reikalaujantį papildyti medžiagą dėl atsiskyrimo – pristatyti valdybai visų miestelio gyventojų sąrašą, kaip buvo nurodyta balandžio 25-osios dokumente. Pabaigoje nedviprasmiškai patikinta: kol tokio sąrašo nepateikta, bylos eiga negalima.

Atsakydama į tai, Radviliškio komisija raštu pareiškė, kad yra jau atlikusi gana didelių darbų: sudarė pilnateisių miesto gyventojų sąrašą, surinko pakankamą žmonių, pasisakančių už atsiskyrimą nuo valsčiaus, parašų skaičių ir yra pasiryžusi įvykdyti paskutinį reikalavimą – sudaryti visų miesto gyventojų sąrašą. Bet tam darbui reikalingi pinigai, kurių komisija neturi. Todėl ji prašo apskrities valdybos arba paskirti Radviliškio valsčiui sudaryti tokį sąrašą, arba įpareigoti jį skirti komisijai 300 litų šiam numatomam darbui atlikti, arba visą atsiskyrimo bylą grąžinti komisijai. Pastaroji tokiu atveju pati bylos nuorašus pristatytų Savivaldybių departamentui. Raštą pasirašė visi 5 komisijos nariai.

Radviliškėčių pateikti pasiūlymai sulaukė atgarsio. 1923 m. spalio 29 d. apskrities valdyba raštu paprašė Radviliškio valsčiaus tarybos apsvaistyti miesto gyventojų atsiskyrimo klausimą, apie to posėdžio datą iš anksto pranešti jai, kad galėtų dalyvauti apskrities valdybos atstovas.

Tų metų lapkričio 7-ąją įvyko eilinis Radviliškio valsčiaus tarybos posėdis. Darbotvarkės antrasis punktas – miesto atsiskyrimas nuo valsčiaus. Valsčiaus taryba savo nutarimu įpareigojo Radviliškio gyventojų išrinktai komisijai iki gruodžio 15 d. atlikti miestelio gyventojų surašymus šeimynomis, kaip reikalauja Savivaldybių departamentas. Visiems darbams, susijusiems su atsiskyrimu, nurodyta komisijai skirti 300 litų, pinigus išmokant tuojau pat.

Po šio posėdžio apskrities valdyba lapkričio 10-ąją raštu informavo komisijos pirmininką J. Krikštaną apie minėtą išmoką ir nurodė, kad ją komisija gali gauti valsčiaus valdyboje. Kartu paragino iki gruodžio

15 d. parengti Savivaldybių departamento reikalaujamą gyventojų sąrašą šeimynomis.

Bet įvyko nenumatytas dalykas. 1923 m. lapkričio 12 d. Savivaldybių departamentas nusiuntė Šiaulių apskrities valdybai raštą, pasirašytą direktoriaus K. Degučio ir skyriaus viršininko J. Naujoko. Jame priminta, kad atsiskyrimui, be reikalavimų, išvardytų balandžio 19-osios rašte, dar reikalinga suinteresuotos valsčiaus tarybos nutarimas-nuomonė tuo klausimu. Toliau – lyg ir nuolaida, kompromisas: užuot pateikus departamento reikalaujamą visų Radviliškio gyventojų sąrašą, „gali būti prie bylos pridėtas Vyriausios visuotinio gyventojų surašymo komisijos pažymėjimas, kiek yra Radviliškyje gyventojų“.

Susidarė paradoksali situacija. Iš atsiskyrimo klausimams radviliškėčių išrinktos komisijos buvo reikalaujama skubiai pateikti visų miesto gyventojų sąrašą. Lietuvoje, aišku, ir Radviliškyje, vyko pirmasis visuotinis gyventojų surašymas. Tokiu metu minėtasis Savivaldybių departamento raštas buvo gana reikšmingas, nes jis nulėmė atsiskyrimo eigą ir paragino Šiaulių apskrities valdybą nebestabdyti problemos sprendimo.

1924 m. vasario 25 d. Savivaldybių departamentas Šiaulių apskrities valdybai nusiuntė dar vieną raštą, pasirašytą direktoriaus K. Degučio ir J. Naujoko. Jame konstatuota: 1923-aisiais atlikus Lietuvoje visuotinį gyventojų surašymą, nustatyta, kad Radviliškio mieste yra 5901 gyventojas. „Esant tokiam skaičiui gyventojų, – aiškinama dokumente, – Radviliškio miestelis pilnai gali tvarkyti savo reikalus atskirai nuo valsčiaus ir sudaryti atskirą valsčiaus teisėmis Radviliškio miesto savivaldybę.“ Taip pat pabrėžta, kad Radviliškio gyventojai jau seniai kelia klausimą dėl atskiros miesto savivaldybės sudarymo. Kadangi 1924 m. turi įvykti savivaldybių naujų organų rinkimai, departamentas prašo Šiaulių apskrities valdybą greičiau užbaigti Radviliškio atsiskyrimo reikalą ir atsiųsti departamentui reikiamus dokumentus.

Taip paraginta, apskrities taryba savo posėdyje 1924 m. kovo 6–7 d. nutarė leisti Radviliškio miestelio gyventojams atsiskirti nuo Radviliškio valsčiaus ir sudaryti atskirą Radviliškio miesto savivaldybę (visą nutarimo tekstą žiūrėti šio straipsnio iliustracijoje).

Susiklosčius tokioms palankioms aplinkybėms, Radviliškio atsiskyrimo komisija, matyt, nebesudarė visų miesto gyventojų sąrašo. Išgelbėjo visuotinis gyventojų surašymas. Tai palengvino komisijos darbą. Tiesa, šiandien galima ir apgailestauti, kad tokio sąrašo nesudaryta; jis būtų labai reikšmingas dokumentas miesto istorijoje, iškalbingai bylojęs apie visus 1923 m. Radviliškio gyventojus. Atrodo, tokį sąrašą turi Šeduva. ►

Taigi pagaliau radviliškiečiai sulaukė seniai geidžiamo nutarimo, dėl kurio taip ilgai ir aktyviai darbuotasi, dėl kurio ypač daug nuveikė jų išrinkta komisija. 1924 m. gegužės 8-osios lydraštyje, kuris adresuotas Šiaulių apskrities valdybai, nuorašas –

Šiaulių apskrities viršininkui, rašoma: „Siunčiamas Savivaldybių departamento š. m. gegužės mėn. 6 d. N 15 nutarimo nuorašas įvykdymui“. Cituojame šio dokumento įžanginę ir nutariamąją dalis, praleisdami 3 konstatuojamuosius punktus.

” NUTARIMAS 15 NR.

1924 M. GEGUŽĖS 6 D. SAVIVALDYBIŲ DEPARTAMENTAS, PERŽIŪRĖJĘS ŠIAULIŲ APSKRITIES RADVILIŠKIO MIESTELIO ATSISKYRIMO NUO RADVILIŠKIO VALSČIAUS IR SUDARYMO ATSKIROS SAVIVALDYBĖS VIENETO REIKALŲ BYLĄ <...> NUTARĖ:

RADVILIŠKIO MIESTELIO GYVENTOJŲ IR ŠIAULIŲ APSKRITIES TARYBOS NUTARIMUS PATVIRTINTI IR NUO NAUJŲ SAVIVALDYBIŲ ORGANŲ RINKIMŲ SUDARYTI ATSKIRĄ, VALSČIAUS TEISĖMIS RADVILIŠKIO MIESTO SAVIVALDYBĘ.

K. DEGUTIS DEPARTAMENTO DIREKTORIUS
J. NAUJOKAS ADMINISTRACIJOS REFERENTAS

Šiaulių apskrities tarybos sutikimas dėl Radviliškio atsiskyrimo nuo valsčiaus

Nutarimas, leidžiantis sudaryti atskirą Radviliškio savivaldybę

1924 m. spalio 9-ąją įvyko Radviliškio miesto Tarybos pirmasis posėdis. Kandidatu į miesto burmistrus pasiūlyti 3 tarybos nariai: Vaitiekus Juchnevičius, Juozas Mažulis ir Jonas Platušas. Visi lietuviai, katalikai, į Tarybą išrinkti Lietuvos socialdemokratų partijos sąrašo Nr. 10. Pirmuoju Radviliškio miesto burmistru buvo išrinktas Juozas Mažulis, Kazio, gimęs 1881 m. balandžio 16 d., vedęs, 4 vaikų tėvas, tuo metu geležinkelio tarnautojas.

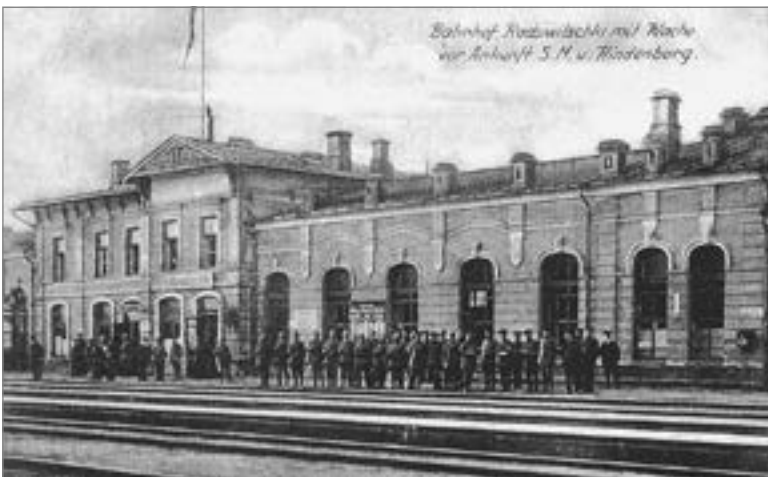
Štai toks radviliškiečių nueitas kelias iki savarankiškumo. Apžvelgus jį, pagalvoji: gegužės 6-oji, kai Radviliškis tapo miestu, turėtų būti tarp atmintinų jo datų, galbūt tapti ir tradicine švente. O gal net atsirastų galimybių tą miestui istorinę dieną įamžinti vienos iš naujų šiuo dieninio Radviliškio gatvių pavadinime? ■

Autoriaus pateiktos Lietuvos centrinio valstybinio archyvo dokumentų kopijos

Radviliškis – geležinkelio sukurtas miestas

BAIGIAME SPAUSDINTI (PRADŽIA – „RADVILIŠKIO KRAŠTO“
2011 M. NR. 1 (14) STRAIPSNĮ APIE RADVILIŠKIO GELEŽINKELĮ.

Liubomiras Viktoras ŽEIMANTAS,
docentas, humanitarinių mokslų daktaras

Geležinkelio stotis – miesto istorijos liudininkė

RADVILIŠKIO GELEŽINKELIO STOTIS IKI PIRMOJO PASAULINIO KARO

1869 metais Radviliškio bažnytkaimyje gyveno 475 gyventojai, buvo 80 medinių namų, bažnyčia, liaudies (rusiška) mokykla, paštas, nedidelė ligoninė. Taip bažnytkaimį charakterizavo savo rašte Kauno gubernatorius.¹ Liepojos (nuo 1877 m. – Liepojos–Romnų) geležinkelio II klasės stotis. Eisme dalyvauja nuo 1871 09 04.² Atšaką Panevėžio link eksploatuoja nuo 1873 11 01.³ Stotį aptarnavo mūrinis keleivių pastatas su pirmos, antros ir trečios klasių keleivių laukiamosiomis salėmis, butais stoties viršininkui ir keliems žemesnio rango eismo tarnautojams. Keleivių namas turėjo 160,75 s² grindų plotą, 20 krosnių, stogas dengė 223,91 s². Namų sienų didis – 225,05

s². Nuo geležinkelio linijos nutiesimo stotyje veikė pagrindinis garvežių depas.

1882 metais Radviliškyje jau gyveno 66 bajorų, 2 dvasininkų, 821 valstiečių ir 646 miestiečių luomo žmonės. Miestas turėjo 216 namų.⁴

1905 metais stotis turėjo savo kelių 16,742 varsto. Iš jų 0,623 varsto sudarė prasilenkimo kelias. Nusavintoje žemėje prie stoties jau buvo 517,00 s² grįstų kelių ir aikščių. Prie keleivių namo stovėjo 8,78 s² grindų ploto virtuvė (stogas – 16,40 s², 2 krosnys), 3,53 s² ploto (1 krosnis) namelis lempoms užtaisyti. Be to, prie keleivių namo buvo 2 ledainės bendro 12,47 s² ploto. Stotis buvo sujungta su kaimyninėmis stotimis 4 telegrafo laidais ir 9 aparatais, turėjo 4 telefonus. Prie keleivių namo buvo 140,00 s² ploto peronas. Stotyje tarp kelių – dar du 87,95 s² peronai. Keleiviams aptarnauti prie peronų buvo mūrinis WC pastatas, turintis 1,46 s² grindis (stogas – 12,30 s²), šildomas 2 krosnimis. Dokumente nurodant grindų plotą, statistikai, matyt, padarė klaidą, nes tiek stogo dydis, tiek krosnių skaičius rodo WC pastatą buvus daug didesnį. Peronas buvo aptvertas 20,85 s ilgio tvora. Krovos darbams stotis turėjo 1 medinį 9,91 s² pastatą (stogas – 16,67 s², sienos – 21,33 s², 4 krosnys) prekių kontoros raštinei, 1 dengtą 30,14 s² ir 2 atviras 64,50 s² platformas, 2 medinius pakhauzus (prekių sandėlius) 34,52 s² grindų ploto, iš kurių vienas skirtas skubiems kroviniams. (Prekių sandėlių bendra stogų apimtis – 60,82 s², sienų – 51,35) Stotyje stovėjo neaiškios paskirties sandėliukas ir WC bendro 4,80 s² ploto (jų stogas ►

PAAIŠKINIMAI

¹Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (toliau – LVIA). F.378, b.s. 1869 m. B. 1391, l. 5–10.

²Kosakovskis G. Lietuvos geležinkeliai. V. 1975 (toliau – Kosakovskis G.), p.51.

³LVIA. F.378, b.s. 1873 m. B. 50, l. 158; Lietuvos TSR istorijos šaltiniai. V. Mintis. 1965. T.2., p. 158.

⁴LVIA. F.378, b.s. 1880 m. B.869, l. 64–65.

*Radviliškio traukos ruožas
1919–1929 m.*

turėjo 7,25 s² plotą). Viena prekių platforma turėjo svarstyklės, prie įvažiavimo į prekių kiemą stovėjo sargo būdelė.

Stoties eismo ūkį sudarė 63 iešmai su kryžmėmis, 12 atsparų, dengtos svarstyklės (stogas 7,35 s²), 2 gražos ratai (55' ir 39' spindulio), duobė pelėnams iš garvežių išpilti, 2 paprastos ir 10 dvigubų iešmininkų būdelių, žalias diskas ir 5 semaforai (tarp jų – 2 tarpusavyje sujungti ir 2 pakartojantieji). Geležinkelininkams gyventi stotis turėjo 2 didelius darbininkų gyvenamuosius namus, vadintus kazarmėmis, tris mūrinius, 12 medinių namų ir 1 paprastą kelio sargą, kurių grindų bendras plotas buvo 822,96 s². Šie namai šildyti 139 krosnimis, jų stogai turėjo 1 319,43 s² plotą, o išorinės sienos – 1 042,49 s². Prie gyvenamųjų namų stovėjo mūrinė pirtis 21,57 s² grindų ploto (jos stogas turėjo 44,10 s², lauko sienos – 49,26 s², šildoma 3 krosnimis) ir 9 ledainės bendro 44,93 s² ploto. Darbuotojų žinioje buvo 16 medinių tvartelių ir 10 WC, kurių bendras grindų plotas sudarė 30,73 s² (jų stogai – 56,23 s²). Geležinkelininkai naudojami 5 šiukšlių ir 13 paplavų duobėmis. Jų gyvenamuosius ir ūkinius pastatus juose 1314,30 s ilgio tvoros.

Liepojos–Romnų geležinkelio riedmenininkai stotyje turėjo garvežių pagrindinį

depa. Jam priklausė 3 mūriniai 441,89 s² pastatai (stogai – 775,48 s², sienos – 506,87 s², 16 krosnių), kuriuose buvo 23 remonto stovai. Riedmenininkams priklausė dar 2 nešildomi 17,79 s² grindų ploto sandėliai (stogai – 31,02 s², sienos – 42,85 s²). Jie naudojami ir 5,44 s² pastatu (stogas – 10,50 s²), mūriniu rūsiu atidirbusiems naftos produktams saugoti ir cisterna, skirta žibalui. Riedmenininkams–vagonininkams dar priklausė būdelė (3,29 s²), 2 WC būdelės bendro 0,96 s² ploto (stogų plotas – 5,28 s²).

Kelių ir pastatų tarnyba Radviliškyje savo žinioje turėjo 3 pastatus, kurių grindų bendras plotas sudarė 20,19 s² (stogai – 36,85 s², sienos – 47,36 s², be krosnių). Tarnybai priklausė drezinės garažas (1,87 s²), meteorologinė 0,38 s² būdelė.

Tuo laiku buvo ir Medžiagų tiekimo tarnybos medinis 9,51 s² namas (stogas – 18,34 s², sienos – 15,51 s², 1 krosnis) savos raštinės reikmėms. Tarnybai priklausė dar ir medinis sandėlis 40,28 s² ploto (stogas – 86,48 s², sienos – 52,44 s², nešildomas), 19,27 s² dydžio rūsys degioms medžiagoms saugoti ir 4 pašiūrės 85,39 s² bendro naudingo ploto bei sargo prie sandėlių 0,45 s² ploto būdelė (stogas – 2,24 s², sienos – 3,95 s², 1 krosnis). ►

Taip buvo tiesiamas geležinkelis Radviliškyje

Stotyje buvo medinė krosnimi šildoma 9,04 s² ploto patalpa (stogo paviršius – 16,48 s², sienų – 19,77 s²), skirta ugniagesybos inventoriui saugoti.

Stotis vandenį pumpavo iš šulinio, prie kurio stovėjo 8,09 s² grindų ploto pastatas. Jame buvo paprastas garo variklis. Vanduo keltas į 8,21 ir 6,88 s aukščius. Stoties 2 mūriniai vandenbokščiai turėjo 1925,00 ir 3014 kv. pėdų rezervuarus. Per parą Radviliškis galėjo pripildyti 31,48 s³ talpas. Vandentiekis naudojosi 6 colių 41,00 s, 5 colių 218,38 s, 4 colių 30,02 s, 3 colių 898,41 s, 2¹/₂ colių 2,10 s, 2 colių 21,21 s, 1¹/₂ colio 32,60 s, 1 colio 127,80 s, ³/₄ colio 25,49 s ir ¹/₂ colio 8,76 s ilgio vamzdžiais. Vandentiekis aprūpino garvežius bei jų plovimą (9 čiaupai), pastatus (9 čiaupai).

Statistikai užregistravo Radviliškyje tuomet buvusią kanalizaciją. Jai priklausė 6,20 s keramikinių ir 111,10 s medinių vamzdžių bei 0,780 varsto atvirų griovių.

Kariškiems daiktams saugoti Radviliškis turėjo medinį nešildomą 18,48 s² pastatą (stogas – 31,35 s², sienos – 31,26 s²).

Radviliškyje Liepojos–Romnų geležinkelis išlaikė rusišką pradžios mokyklą 59,68 s² grindų ploto, šildomą 9 krosnimis. Prie mokyklos buvo ledainė (3,00 s² ploto), mediniai tvartas ir WC, kurių bendras grindų plotas sudarė 5,06 s² (stogas – 9,99 s²).

Geležinkeliui priklausė 28,12 s² cerkvė, apkūrenama 2 krosnimis.⁵

Stotyje dažnai atsitikdavo įvairių eismo įvykių. Kauno gubernatorius rašė apie 1898 metų birželio 23 dieną mašinisto žmonai Julijai Malkevič garvežio nupjautą dešinę ranką, apie spalio mėnesį stoties prieigose rastą traukinio užmuštą kelio vyresnįjį darbininką Praną Baltimovičių, apie budėtojų kambaryje staigiai mirusį vyresnįjį konduktorių Petrą Dolbikovą.⁶

Policija 1911–1912 metų savo byloje užregistravo net 5 eismo įvykius. Antai 1911-ųjų vasario 17-ąją ant iešmo Nr.39 kryžmės garvežys atsitrenkė į stovintį Kalkuonės garvežį. Abu nuvirto nuo bėgių. Parodymus dėl to įvykio žandarui davė stoties viršininkas Josifas Baranovičius ir antro kelių ruožo 18 nuovados meistras Ivanas Vorobjovas. 1912 metų kovo 23 dieną stotyje viena ašimi nukrito garvežys, kitą dieną nuo bėgių nuvirto du vagonai, spalio 6 dieną iš Kalkuonės atvykusio traukinio mašinistas pravažiavo nuorodos stulpelį ir atsitrenkė į ketvirtame kelyje stovintį traukinį Nr.166, lapkričio 22-ąją vėl nuo bėgių nuvirto manevrinis traukinys.⁷

Geležinkelininkai labai aktyviai dalyvavo 1905 metų spalio 13 dieną prasidėjusiame visuotiniame geležinkelininkų streike. Tada sustreikavo šaltkalviai, mašinistai, konduktoriai, telegrafininkai. Garvežiai buvo užgesinti, išleistas jų garas ir vanduo, nupjauti telegrafo laidai.⁸

1913 metais Radviliškio stotyje dirbo stoties viršininkas, 3 jo padėjėjai, 7 eismo raštininkai (*kontorščiki*), 5 traukinių sudarytojai, 5 vagonų sukabinėtojai, 5 garvežių vedikai (*provodniki*), 5 vyresnieji ir 45 paprastieji iešmininkai, 2 konduktorių poilsio namų sargai (*prižiūrėtojai*), 7 stoties sargai. Komercinei stoties daliai atstovavo prekių kontoros viršininkas. Jo žinioje buvo 2 raštininkai, 2 bilietų kasininkai, 1 prekių kasininkas, 3 svėrėjai, 4 bagažo nešiotojai. Stoties telegrafą aptarnavo 5 vyresnieji, 16 jaunesniųjų ir 4 atsarginiai telegrafininkai, 2 telegramų išnešiotojai (sargai). Stotyje dirbo 124 žmonės.⁹

Stoties pirmųjų viršininkų išsiaiškinti nepavyko. Žinoma, kad 1885 metais stočiai ►

PAAIŠKINIMAI

⁵Otčet po eksloataciji Libavo–Romenskoj železnoj dorogi za 1905 god. Minsk, 1906. Tab. V., s. 26–34, 36–49.

⁶Ten pat. 1898 m. B.7, l. 88, 169, 200.

⁷Ten pat. L.50, 53, 115, 142.

⁸Griškūnaitė E. Geležinkelininkai 1905 m. revoliucijoje. Lietuvas TSR MA darbai. Serija A. 1959, 1(6), p. 198.

⁹Otčet po eksloataciji Libavo–Romenskoj železnoj dorogi za 1913 god. V, 1914, s. 528–529.

vadovavo Julijanas Buchgolcas. Jį 1890-aisiais pakeitė Stanislovas Dobrovolskis. Nuo 1891 stoties viršininku dirbo Nikolajus Borisoglebskis, nuo 1893 – vėl Julijanas Buchgolcas, nuo 1896 – Piotras Gusevas, nuo 1898 – Michailas Kudriavcevas, nuo 1899 – Konstantinas Veras, nuo 1900 – Vladimiras Aliavdinas, nuo 1901 Michailas Bundšeitas, nuo 1906 – Josifas Baranovičius, nuo 1912 – Vasilijus Kovalenka, nuo 1914 m. iki kaizerinės okupacijos – Jakovas Salomka.¹⁰ Stotyje nuolat dirbo eismo revizorius. Pirmojo pasaulinio karo išvakarėse šias pareigas ėjo Aleksandras Vaagė.¹¹

Radviliškio stotis kelis kartus ėjo iš vienu rankų į kitas, kai 1915 metais vyko didelis mūšis ties Šiauliais tarp kaizerinės Vokietijos ir Rusijos.¹²

Nuo pat pradžių stotyje buvo garvežių pagrindinis depas, kuris, nutiesus liniją į Obelius, buvo plečiamas. Radviliškyje dirbo Liepojos–Romnų geležinkelio antrojo kelių ruožo administracija su savo meistrija. Čia gyveno kelių ruožo viršininkas, ruožo administracijos tarnautojai, kelio darbininkų artelės seniūnas ir 4 kelio darbininkai.¹³ 1913 metais stotis iš Minsko gavo tris žibalinės lempas ir stulpus joms. Tada, atrodo, stoties keleivių prieigos pradėtos apšviesti.¹⁴

Stotyje nuo pat darbo pradžios dirbo gydytojas bei sanitarė. Susikūrus Liepojos–Romnų geležinkeliui, ši gydytojo aptarnaujama apylinkė pavadinta šeštąja. Joje kaizerinės okupacijos išvakarėse dirbo gydytojas G. Maršakas ir sanitarė (*prisluga vračia*) Matriona Petrakova.¹⁵

Per miestą nuolat dundėjo traukiniai...

Geležinkelis stotyje išlaikė dviklasę rusišką mokyklą, kurioje 1914 metų pradžioje mokėsi 183 berniukai ir 80 mergaičių. Jis mokyklai išlaikyti 1913 metais išleido 5 648,55 rub.¹⁶

Geležinkelis turėjo ir kitokios įtakos. Kaip rašė tuomet laikraštis „Tėvynės sargas“, „miestelis pilnas geležinkelio tarnų į niekus virsta. Lietuviškai kalbėti nė skudurininkai nebenori; kaip tik sodietis ateina į miestelį, tuojau mokosi lenkiškai arba rusiškai, nes tai ponų kalbos.“¹⁷

Nežiūrint tokio neigiamo lietuviybės požiūriu įvertinimo, Radviliškis buvo didelis lietuviškos literatūros transportavimo mazgas. Čia žandarai ne vieną kartą pagavo knygnešius. Taip nutiko 1888 metais, kai žandarai suėmė Ukmergės valstietį Joną Švalkauską ir Kupiškio gyventoją Petronele Kikšnelytę-Brakienę su lagaminais, pilnais knygų. 1901-aisiais buvo sulaukytas Rokiškio valsčiaus valstietis Juozas Savickas su dviem ryšuliais lietuviškos spaudos.¹⁸

Radviliškio stotis dirbo trimis kryptimis – Liepojos, Kaišiadorių ir Kalkuonės (Obelių). Ji kasdien priimdavo ir išleisdavo po du, vėliau po tris keleivinius traukinius Liepojos–Kaišiadorių kryptimi ir buvo galine stotimi dviem keleiviniams traukiniams, važiuojantiems į Kalkuonę. Dėl pastarųjų traukinių eismo grafiko 1882 metais nepasitenkinimą reiškė Panevėžio gyventojai. Tų metų rugpjūčio 15 dieną buvo pakeisti keleivinių traukinių tvarkaraščiai. Kalkuonės–Radviliškio traukinys liko nesuderintas su Kaišiadorių link kursuojančiais traukiniais, ir iš Panevėžio pusės atvykę keleiviai turėdavo ilgai laukti stotyje traukinio į Kaišiadoris. Dėl to Panevėžio miesto dūma kreipėsi į Kauno gubernatorių, prašydama grąžinti anksčiau galiojusį tvarkaraštį.

Kauno gubernatorius palaikė panevėžiečius ir apie tai parašė Vilniaus generalgubernatoriui. Šis reikalą išdėstė Vidaus reikalų ministrui, pastarasis – susisiekimo kelių ministrui. Ką darė susisiekimo kelių ministras, šandien tik spėlioti galime, bet vidaus reikalų ministras Vilniaus generalgubernatoriui net du kartus atsakė, kad Kalkuonės linija į Radviliškį kasdien vidutiniškai važiuoja 54 žmonės. Linija nuostolinga. Jei vyriausybė ►

PAAIŠKINIMAI

¹⁰*Pamiatnaja knižka Kovenskoj guberniji na. 1887 god. K., 1886 (toliau gubernijų metraščiai bus nurodomi: gubernijos pavadinimas, metai, kuriems skirta knyga, skliaustuose – išleidimo metai, jei jie skirsis nuo knygos metų), s. 183; Kovenskoj. 1892 (1891), s. 110; Kovenskoj. 1893 (1892), s. 107; Kovenskoj. 1895 (1894), s. 110; Kovenskoj. 1898 (1897), s. 92; Kovenskoj. 1900 (1899), s. 90; Kovenskoj. 1901 (1900), s. 88; Kovenskoj. 1902 (1901), s. 87; Kovenskoj. 1908 (1907), s. 107; LVIA. F. 931. A. 1. B., 112, l. 16; Kovenskoj. 1914, s. 114; Kovenskoj. 1915 (Ponevež. 1915), s. 108.*

¹¹LVIA. F. 727. A. 1. B. 16, l. 128.

¹²Rygos garsas. 1915, gegužės 5.

¹³LRŽD. Prodnij, s. 21.

¹⁴*Otčet po eksloataciji Libavo–Romenskoj železnoj dorogi za 1913 god. V., 1914, s. 300.*

¹⁵LVIA. F. 727. A. 1. B. 16, l. 86.

¹⁶*Otčet po eksloataciji Libavo–Romenskoj železnoj dorogi za 1913 god. V., 1914, s. 240.*

¹⁷Tėvynės sargas. 1900, Nr. 10–11.

¹⁸Merksys V. Knygnešių laikai. 1864–1904. V.Valstybinis leidybos centras. 1994, p. 211.

PAAIŠKINIMAI

¹⁹LVI A. F. 378, b. s.
1882 m. B. 775, l. 1–4,
9–11.

²⁰Ten pat. L. 12–14, 18.

²¹Otčet po eksploataciji
kazenych železnnych
dorog za 1905 god. Častj
XI. Otčet uppavlenija Li-
bavo–Romenskoj železnoj
dorogi. Minsk, 1906.

V. 7, s. 14–15; Otčet po
eksploataciji kazennych
železnnych dorog. za 1908
god. Častj XI. Otčet
upravlenija Libavo–Ro-
menskoj železnoj dorogi i
pervoje k nemu prilo-
ženije. Minsk. 1909.

V. 7, s. 12–13; Otčet po
eksploataciji Libavo–Ro-
menskoj železnoj dorogi
za 1913 god. V., 1914, s.
730–731.

reikalautų keisti eismo tvarkaraštį, jai reikėtų garantuoti rentabilumą, o tai atsietų kas metai po 100 tūkstančių rublių. Todėl geležinkeliui nutraukus eismą naktimis, uždarius keleivinį traukinį 9/10, valstybės išdas sutaupė minėtas sumas. Antrame savo atsakyme ministras suteikė šiek tiek vilties, kad klausimas bus išspręstas, nes susisiektimo kelių ministras pasiūlė šį klausimą svarstyti ir jį tenkinti, nereikalaujant vyriausybės paramos kasmetiniam geležinkelių atstovų suvažiavimui.¹⁹

Taip panevėžiečių klausimas įstrigo ilgai, bet keleiviams susiekti su gubernijos centru (Kaunu) buvo taip nepatogu, kad žmonės nenurimo. Valdžia ir geležinkelis buvo nuolat klibinami. 1888 metų gruodžio 1 dieną Kauno gubernatorius, ne be Panevėžio ir Zarasų apskričių gyventojų spaudimo, sugrįžo prie šio klausimo.

Dabar gubernatorius savo rašte generalgubernatoriui pabrėžė, kad Panevėžys išaugo. Jame veikia realinė mokykla, pastatytas kaulų malūnas, tabako fabrikas, kitos įmonės – keleivių pagausėjo. O 14 valandų sėdėjimas, laukiant traukinio į vieną ar kitą pusę, sukelia nuolatinį nepasitenkinimą. Šį kartą gubernato-

orius nurodė, kad keleivių laiko netaupymas yra nenaudingas geležinkeliui, nes vykstantieji į Baisogalą, Kėdainius nelaukia traukinio, o samdosi vežikus. Gubernatorius savo rašte nurodė būdą, kaip patenkinti Panevėžio keleivius be papildomų išlaidų. Jis aiškino, kad kasdien iš Radviliškio į Panevėžį ir atvirkščiai važiuoja prekiniai traukiniai, prie kurių prikabinus keleivinius vagonus, šios keleivių problemos nebeliktų. Biurokratinė karuselė vėl ėmė sukintis. Tik šį kartą 1889 metų kovo 19 dieną vidaus reikalų ministras informavo Vilniaus generalgubernatorių, kad prie prekinų traukinių 211 (iš Radviliškio) ir 206 (iš Panevėžio), kai jie kursuos, bus kabinami keleiviniai vagonai, ir Radviliškyje nereikės Panevėžio keleiviams ilgai laukti.²⁰

Pagrindiniai kroviniai, kuriuos XIX amžiaus pabaigoje gaudavo Radviliškis, buvo grūdai ir akmens anglis. Tarp išsiunčiamų prekių čia daugiausiai būdavo kraunama mediena. ■

**Irenos Kazlauskienės,
Alvydo Tamošiūno pateiktos ir
Radviliškio viešosios bibliotekos
nuotraukos**

Radviliškio stoties darbą XX amžiaus pradžioje parodo ši lentelė²¹:

	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1913
Traukinių vietinių (atvykstančių ir išvykstančių iš Radviliškio) ir tiesioginių (pravažiuojančių stotį):							9437
Didelės ir vidutinės skubos	3764	3195	2940	3049	2732	3719	
Mažosios skubos	6165	8542	9705	5122	4454	5000	
Keleivinių vagonų kiekis:							
Išvyko iš stoties	6430	5529	5585	5523	6224	5540	7400
Atvyko į stotį	6546	5560	5634	5514	6242	5529	7410
Prekinių vagonų kiekis:							
Išvyko iš stoties	117449	139065	149000	100504	96744	89731	105695
Atvyko į stotį	116915	135023	150026	99527	96684	89666	105702
Pakrauta stotyje pūdų	162364	1353456	586929	784755	1405458	1307699	528923
Iškrauta stotyje pūdų	1545199	1127695	1520764	835061	2116538	2006677	2006068
Perkrauta stotyje pūdų	119540	434121	786896	963913	3153735	4269740	1995817
Perrūšiuta stotyje pūdų							1896670
Parduota keleiv. bilietų	37769	30513	27622	37319	37924	38041	45585
Išduota bagažo kvitų	1966	1860	1465	1611	2016	2205	3190
Siuntų kiekis (pagal kvitus):							
Išsiųsta	2361	2520	1782	1973	2542	2315	3075
Gauta	3325	3373	3412	3207	4327	4801	4692
Perduota telegramų:							
Asmeninių	1688	3712	4098	3659	3947	3703	1819
Tarnybinių	66618	76165	89011	73055	79025	83085	137878
Manevrinių garvežių darbas:							
Dirbo stotyje valandų	17183	15853	14975	13683	15749	15991	
Manevrai varstais	85915	79265	74875	68415	78745	79955	
Teko manevrų varstų:							
1 atvyk. ir išvyk. vagonui	0,51	0,35	0,28	0,32	0,38	0,41	
1000 pakr. bei iškr. pūdų	26,14	24,65	30,02	26,49	11,80	10,54	

Radviliškio cerkvė

RADVILIŠKIUI, SAVO TĖVŲ MIESTUI, DAUG METŲ TALKINANTI IŠEIVĖ ELONA VAIŠNIENĖ MŪSŲ ŽURNALUI PADĖJO PRATURTĖTI DAR VIENA GERANORIŠKA AUTORE. SPAUSDINAME JOS SPECIALIAI ŽURNALUI ATSIŪSTĄ STRAIPSNĮ, PIRMĄ KARTĄ ATVERČIANTĮ RADVILIŠKIO STAČIATIKIŲ ISTORIJOS PUSLAPIUS.

Šiandieninė cerkvė Radviliškyje

Regina LAUKAITYTĖ, humanitarinių mokslų daktarė

Radviliškio suklestėjimas prie geležinkelio mazgo XIX amžiuje negalėjo nepalikti šiame mieste būdingo carinės Rusijos imperijos paveldo – stačiatikių cerkvės. Apie ją išliko ne tiek jau daug žinių, kurias ir norime pateikti.

Nedidelė medinė šv. Vladimiro cerkvė mieste atsirado 1881 metais. Jos statybos iniciatorius buvo Šeduvos^{1*} stačiatikių klebonas Dmitrijus Uspenskis, kuriam teko aptarnauti ir už 17 varstų esančio Radviliškio rusus stačiatikius. Sunku pasakyti, kiek jų būta. Paties šventiko žiniomis, prieš penkerius metus šios tautybės gyventojų mieste beveik nebuvo, jų atsirado Liepojos geležinkelio liniją sujungus su Romnu, Radviliškyje apsigyvenus daugiau iš Rusijos gilumos atvykusių rusų. Iš

pradžią šventikas puoselėjo planus atidaryti tik vadinamą „namų“ cerkvę – 1878 metais siūlė Liepojos–Romnų geležinkelio valdytojui įrengti ją viename iš statomų Radviliškio stoties pastatų. Valdytojui neradus tinkamos patalpos ir tam tikslui siūlant išnuomoti kuri nors namą mieste, minėtam šventikui pavyko įkalbėti Radviliškio žemės valdų savininką grafą Nikolajų Zubovą, kad jis padovanotų stačiatikių šventovei atskirą sklypą².

Palyginti nesunkiai buvo surinktos naujajai cerkvei pastatyti reikalingos lėšos: Liepojos–Romnų geležinkelio draugijos pirminkas Vladimiras von Mekas (фон Мекк, stambiausių geležinkelio magnatų Rusijoje šeimos atstovas, vokiečių kilmės) su keliais kitais draugijos valdybos nariais tam pa- ▶

PAAIŠKINIMAI

^{1*}Šeduvoje stačiatikių cerkvė gyvavo 1872–1914 m. 1922 m. jos pastatas buvo rekonstruotas į progimnazijos moksleivių katalikų bažnytelę, o prireikus remonto, 1935 m. parduotas iš varžytynių ir nugriautas.

²Д. Успенский. Устройство и освящение Радзивилишской церкви. Литовскія епархіальныя вѣдомости, 1881, № 37, с. 316.

aukojo apie 2000 rublių. Greičiausiai šio mecenato garbei cerkvė buvo pašventinta šv. Vladimiro titulu.

Medinės cerkvės statyba ir įrengimas kainavo palyginti nedaug – apie 4500 rublių, nes visais projektavimo bei statybos darbais rūpinosi Liepojos–Romnų geležinkelio inžinieriai. Pašventinimo iškilmės įvyko 1881 metų rugpjūčio 23 dieną, dalyvaujant Šiaulių dekanui, kaimyninių Viekšnių, Padubysio (Bazilijonų) ir Kėdainių cerkvių šventikams, giedant Kauno stačiatikių katedros chorui ir surengus procesiją su bažnytinėmis vėliavomis bei ikonomis, o po bažnytinių apeigų – Radviliškio stoties tarnautojų pobūvį³.

„Žinoma, kad geležinkeliai yra stiprus civilizacijos sklaidos veiksnys ir gali padėti surusinti tokį kraštą, kaip Kauno gubernija [...]“⁴, – samprotavo Šeduvos klebonas savo straipsnyje apie Radviliškio cerkvės pašventinimą. Tačiau pastaroji, nors ir atidaryta prie gana stambios stoties, tokios misijos neatliko. Cerkvė, matyt, naudojosi kelios dešimtys stačiatikių – įvairių geležinkelio žinybų tarnautojų. 1892 metais ji buvo kapitaliai suremontuota, padidinta⁵. Ši cerkvė niekada neturėjo parapijos – XIX amžiuje buvo Šeduvos cerkvės filija, XX amžiuje – Šiaulių parapijos.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, stačiatikių cerkvės Lietuvoje ištuštėjo – dauguma rusų tautybės gyventojų pasitraukė į Rusijos gilumą. Kartu išvyko jų dvasininkai, evakavosi vienuolynai.

Susikūrus Lietuvos Respublikai, dalis rusų pabėgėlių sugrįžo iš pilietinio karo siaubiamos Rusijos. Atgijo jų cerkvės, stačiatikių religinis gyvenimas. Pamaldos Radviliškio cerkvėje buvo atnaujintos 1920 metais, jas dukart per mėnesį pradėjo laikyti Šiaulių stačiatikių parapijos klebonas Nikolajus Savickis. Tai buvo vienas veikliausių stačiatikių dvasininkų, ėmėsis atkurti per karo metus sunykusių cerkvių tinklą nepriklausomoje Lietuvoje (buvo gavęs tuomet Vilniuje rezidavusio Lietuvos stačiatikių vyskupijos vyskupo Eleuterijaus (Bogojavlenskio, vėliau arkivyskupo ir metropolito) įgaliojimus ats-

tovauti Stačiatikių Bažnyčios reikalams Lietuvoje; 1920–1932 metais buvo Šiaulių klebonas). 1920–1921 metais jis atskirais raštais kreipėsi į Kelių ministeriją su prašymu suremontuoti Radviliškio cerkvę, į Žemės ūkio ir valstybės turtų ministeriją bei Tikybų reikalų departamentą – prašydamas grąžinti cerkvei caro laikais priklausiusią žemę. Nesulaukęs šių institucijų atsakymo N. Savickis kreipėsi į Šiaulių taikos teisėją, kur dėl cerkvės nuosavybės buvo iškeltos dvi bylos⁶.

Nors cerkvės pastatas liko Geležinkelių valdybos žinioje, žmonės rinkdavosi į pamaldas. Skirtingai nuo daugumos Lietuvos stačiatikių cerkvių, vokiečių okupacijos metais čia ji beveik nenukentėjo, nebuvo išgrobstyta – matyt, gyvavo vietos stačiatikių bendruomenė. Tiesa, 1925 metais ji neteko grafo N. Zubovo dovanoto 44 dešimtinų žemės sklypo ir dviejų namų, kuriuose iki karo gyveno cerkvės tarnautojai. 1923 ir 1926 metų vasarą vizituodamas parapijas, Radviliškį aplankė Lietuvos stačiatikių vyskupijos vadovas arkivyskupas Eleuterijus.

Kadangi cerkvės pastatui reikėjo kapitalinio remonto, 1925 metais Vidaus reikalų ministerijoje (VRM) buvo nutarta jį nugriauti. Radviliškio kelio ruožo viršininkas, vykdydamas VRM nurodymą, tų metų rugsėjį paragino stačiatikius per savaitę iškraustyti visus bažnytinius daiktus⁷. Tačiau Lietuvos stačiatikių vyskupijos vadovybė sutelkė visas jėgas cerkvei išsaugoti – pažadėjo vyriausybei suremontuoti pastatą žmonių pastangomis.

Pažadas suremontuoti cerkvę mažai Radviliškio stačiatikių bendruomenei (1927 metais jai priklausė 129 stačiatikiai⁸) buvo sunkiai įgyvendinamas. Todėl kitais metais, 1926–aisiais, vyriausybėje nutarta perduoti ją Švietimo ministerijos žinion – Radviliškio progimnazijai. Tačiau pastarosios direktorius avarinės būklės pastato atsisakė. Stačiatikių arkivyskupas Eleuterijus ir šįkart prašė grąžinti nuosavybę stačiatikiams. 1926 metų lapkričio 2 dieną jis dėl to kreipėsi į Ministrų Kabinatą (tuo laikotarpiu valstybės institucijos perėmė ir daugiau stačiatikių cerkvių), teigdamas, jog „kiekvienos cer- ▶

PAAIŠKINIMAI

³Ten pat, p. 317–318.

⁴Ten pat, p. 316.

⁵Ковенская губернія за время 1843–1893 г., Ковна, 1893, с. 30.

⁶Šventiko N. Savickio 1921 m. kovo 16 d. raštas vyskupui Eleuterijui. Lietuvos valstybinis istorijos archyvas, f. 1004, ap. 1, b. 33, l. 125.

⁷Lietuvos stačiatikių vyskupijos tarybos pirmininko 1925 m. rugsėjo 4 d. raštas Vidaus reikalų ministerijai. Lietuvos centrinis valstybės archyvas (LCVA), f. 377, ap. 9, b. 87, l. 37.

⁸Arkivyskupo Eleuterijaus 1927 m. lapkričio 22 d. raštas vidaus reikalų ministrui. LCVA, f. 391, ap. 4, b. 1831, l. 166.

kvės atėmimas jaudina stačiatikius ir griau-
na visuomenėje tikėjimą ir teisingumą. Gi
sugražinimas sulig prigulnybės neteisingai
paimto, be abejo, prisidės prie piliečių vi-
daus taikos ir lojalumo įsitvirtinimo, nes pi-
liečiai-stačiatikiai nori būti ištikimais sūnu-
mis Lietuvos tėvynės⁹. 1926 metų gruodį į
cerkvę bene pirmą ir paskutinį kartą per visą
jos gyvavimo istoriją buvo paskirtas šventi-
kas (tiesa, jis nuolat laikė pamaldas tik ke-
letą mėnesių); tai buvo Petras Kogonchovs-
kis (1857–1927), jau 1927 metų balandį jis
buvo perkeltas į Kauną, kur netrukus mirė¹⁰.

Pasviręs cerkvės bokštas vertė kuo grei-
čiau išspręsti jos likimą, todėl 1927 metų
pradžioje Geležinkelių valdyba gavo Mi-
nistrų Kabineto sutikimą parduoti pastatą
stačiatikių parapijai už simbolinį 1 litą nu-
sigriauti¹¹. Stačiatikiams vėl pavyko išsaugoti
cerkvę, skubiai demontavus begriūvantį
bokštą. Ji ir toliau gyvavo kaip Šiaulių pa-
rapijos filija (bendruomenę aptarnavo šios

parapijos klebonai: 1920–1932 metais – mi-
nėtas N. Savickis, 1932–1940 metais – pro-
tojerėjus Aleksandras Družilovskis), joje
būdavo registruojami civilinės būklės aktai.

Daugiau kaip 60 metų trukusi Radviliš-
kio stačiatikių cerkvės istorija nutrūko po
Antrojo pasaulinio karo. Kurį laiką pamal-
das joje retkarčiais laikydavo Šiaulių kle-
bonas. Tačiau cerkvei buvo būtinas skubus
kapitalinis remontas, ji neturėjo gausesnės
bendruomenės, todėl 1948 metais apskrities
Vykdomojo komiteto sprendimu uždaryta¹²,
pastatą ketinta pritaikyti pionierių namams,
vėliau – sporto salei. Apie 1954–1955 metus
jis buvo perduotas Geležinkelių valdybai, re-
konstruotas¹³. Galiausiai buvusioje cerkvyje
įsikūrė vadinamasis buitinis kombinatas, kur
dirbo siuvykla, kirpykla ir kita.

Tačiau sovietmečiui pasibaigus, į buvu-
sios cerkvės pastatą vėl grįžo tikintieji. Tie-
sa, Radviliškio stačiatikiai liko Šiaulių pa-
rapijiečiais, o jų cerkvės pastatas su Lietuvos
valstybės atkūrimu ir bažnytinės nuosavybės
restitucija atiteko mieste nuo pokario vei-
kiančiai rusų sentikių bendruomenei. Pas-
taroji Radviliškyje buvo įregistruota 1946
metais, kai pradėjo tuštėti apylinkėse esantys
sentikių kaimai, turėję savo cerkves (Sidarių,
Dvarčių). Parapijos klebonas iki 1976 metų
buvo Stefanus Skorobogatovas; po jo mirties
bendruomenę aptarnavo Šiaulių, Panevėžio
sentikių dvasininkai, tačiau savos cerkvės ji
neturėjo, tik maldos namus.

Sentikių bendruomenės pastangomis ir
aukoms buvusi cerkvė po sovietmečio vėl
atgavo šventovės išvaizdą, žmonės sunešė iš
namų ikonas. Buvo sulaukta ir Radviliškio
rajo savivaldybės paramos (2007 metais
nedidelė cerkvelė kapitaliai suremontuota).

Savo 130 metų istorija ji susijusi su krašto
praitimi, politinėmis, socialinėmis, demo-
grafinėmis permainomis, kurios keitė ir te-
bekeičia didesnių ir mažesnių Lietuvos Baž-
nyčių padėtį... ■

Radviliškio viešosios bibliotekos archyvo nuotrauka

PAAIŠKINIMAI

⁹Arkiyovskupo Eleuteri-
jaus 1926 m. lapkričio 2
d. raštas Ministrų Ka-
binetui. Ten pat, f. 923,
ap. 1, b. 480, l. 134.

¹⁰Местные
распоряжения.
Голос Литовской
православной епархии,
1927, №1/4, с. 3

¹¹Geležinkelių valdybos
Kelio tarnybos viršini-
ko 1928 m. sausio 17
d. raštas VRM Tiky-
bos reikalų referentui,
LCVA, f. 391, ap. 4, b.
1831, l. 340.

¹²Rusų stačiatikių baž-
nyčios reikalų tarybos
prie SSRS MT įga-
liotinio Lietuvos SSR
Vasilijaus Guščino 1949
m. balandžio 18 d.
raštas Lietuvos SSR MT
pirmininko pavaduotojui
Kaziu Preikšui, ten pat,
f. R 238, ap. 3, b. 131,
l. 15.

¹³Radviliškio VK pir-
mininko pavaduotojo
V. Spudulio 1962 m.
vasario 8 d. raštas Rusų
stačiatikių bažnyčios
reikalų tarybos prie
SSRS MT įgaliotiniui
Lietuvos SSR Aleksan-
dru Jefremovui, ten pat,
b. 106, l. 8.

Senoji stačiatikių cerkvės kalendoriaus fragmentas
iš Viešosios bibliotekos Knygų muziejaus

Kaip Radviliškio dvaras virto Radviliškio kaimu...

SU RADVILIŠKIU VIS ASOCIJUOSI PRIE PAT JO BUVĘS TO PATIES PAVADINIMO DVARAS. KOKS PASTAROJO LIKIMAS, KAIP BUVO IŠPARCELIUOTOS TO DVARO ŽEMĖS, KAM PRISKIRTOS? PIRMĄ KARTĄ PATEIKIAME DOKUMENTINĖS MEDŽIAGOS ŠIA TEMA. AUTORIS TIKISI, KAD JAM ILGAINIUI PAVYKS SUKAUPTI, MŪSŲ ŽURNALO SKAITYTOJAMS PADOVANOTI ŽINIŲ IR APIE ANKSTESNIUS ŠIO BUVUSIO DVARO LAIKOTARPIUS.

Zenonas VASILIAUSKAS, istorikas

Pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvos žemės ūkyje buvo sprendžiamos dvi pagrindinės problemos: dvarų išparceliavimas ir sodžių į vienkiemius išskirstymas. Visam tam vadovavo Žemės ūkio ministerija, jos du departamentai – Žemės reformos ir Žemės tvarkymo, kurie praktiškai įgyvendino Žemės reformos įstatymą. Šią reformą Lietuvoje pradėjo Steigiamasis seimas. Po ilgų svarstymų ir ginčų, kurie tęsėsi 9 mėnesius, 1922 m. vasario 15 d. buvo priimtas Žemės reformos įstatymas. Jo įžangoje nurodyta: „Žemės reformos įstatymas leidžiamas bežemiams ir mažžemiams žeme aprūpinti“. Toliau aiškinta: siekiama žemės valdymą taip sutvarkyti, kad atsirastų tinkamos sąlygos žemės ūkiui, ypač smulkiam ir vidutiniam, klestėti, suvalstybinti tuos žemės turtais, kuriuos valstybė gali tikslingiau panaudoti negu privatūs asmenys.

Priimtas įstatymas leido sudaryti žemės fondą. Pirmiausia į jį paimta visa caro valdžios pasisavinta bei konfiskuota ir rusų dvarininkams bei kolonistams padovanota žemė. Buvo nusavinamas dvarininkų žemės perteklius, viršijęs 80 ha valdymo normą. Vėliau ši norma padidinta iki 150 ha. Dvarų savininkams už nusavintą žemę įstatymas numatė atlyginimą, nustatytą pagal žemės rūšį. Be to, dvarininkų nuosavybėje palikta neliečiama žemės norma su sodyba, kitais trobesiais, žemės ūkio inventoriu. Įstatymas numatė nusavinti ne tik dvarų žemės perteklių, bet ir miškus, jei jų plotas didesnis kaip 25 ha, pelkes, vandenį, taip pat įteisino visų Lietuvos kaimų išskirstymą

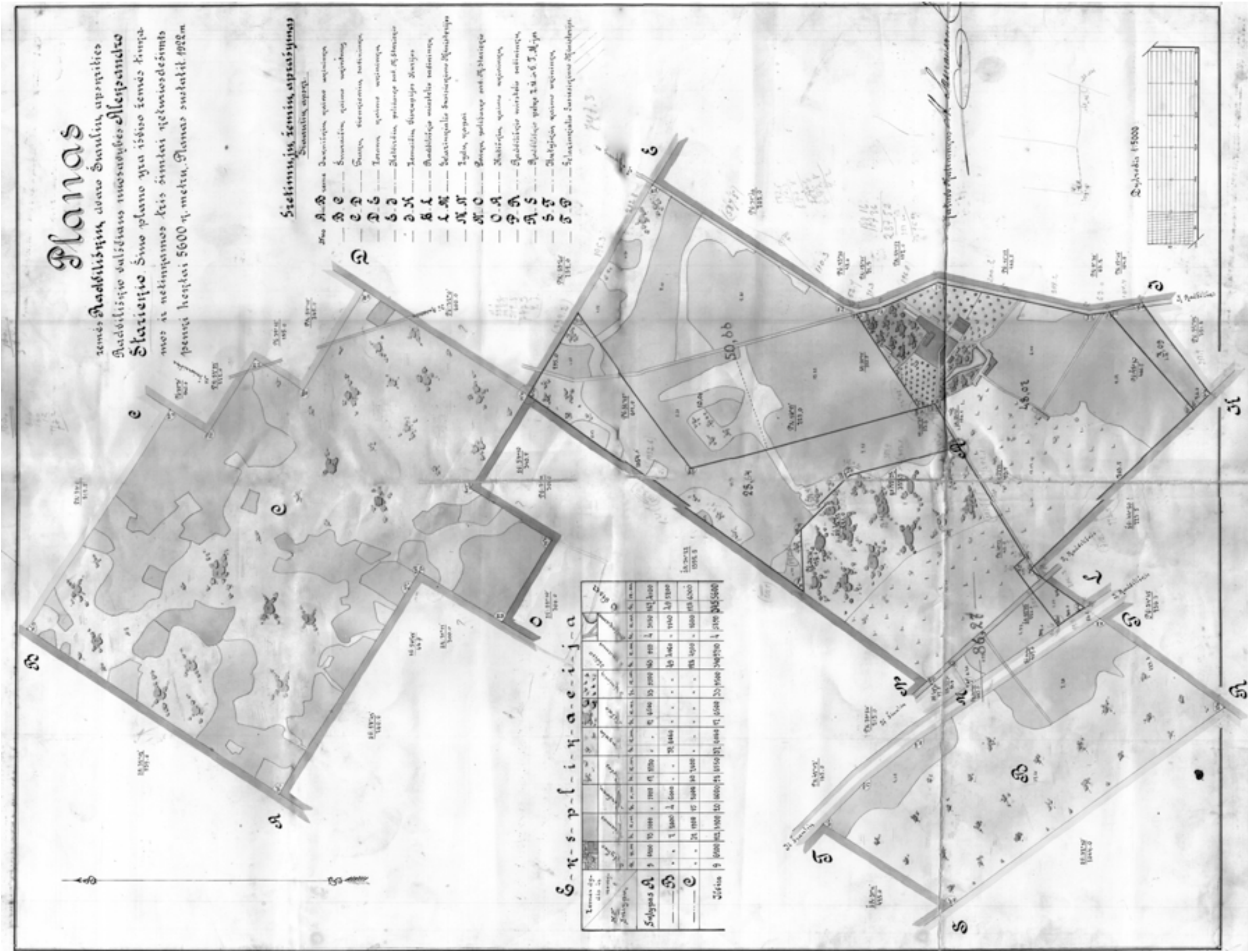
vienkiemiais, atskirų ūkininkų žemių sujungimą, jei tos žemės buvo išmėtos įvairiose vietose.

Kaip Žemės reformos įstatymas, daugelio Lietuvos gyventojų seniai lauktas, pritaikytas konkrečioje vietoje, sakysim, Radviliškio dvare?

Šiaulių apskrities valdyba 1922 m. balandžio 21 d. išsiuntinėjo apskrities valsčių taryboms raštą, kad šios patvirtintų savo valsčių gyvenamų vietovių sąrašą ir nustatytų valsčių sienas. Radviliškio valsčiaus taryba 1922 m. gegužės 26 d. posėdyje patvirtino tokį gyvenamų vietovių sąrašą. Nutarime teigiama, kad Radviliškio valsčiaus gyvenamas vietoves sudaro miestelis, kaimai, dvarai, palivarkai ir viensėdžiai. Šiame valsčiuje tada buvo miestelis – Radviliškis, 42 kaimai, 16 dvarų, 6 palivarkai ir 32 viensėdžiai. Vienas iš tų dvarų buvo įsikūręs prie pat miestelio ir vadinosi Radviliškio dvaras, apie kurį dabartinis radviliškietis, atrodo, mažai bežino arba visiškai nieko negirdėjo.

Rašant apie šį dvarą, pagrindinė medžiaga – archyvinės bylos, saugomos Lietuvos centriniame valstybės archyve (LCVA). Tai – Žemės ūkio ministerijos Žemės reformos ir Žemės tvarkymo departamentų fondai. Juose yra 3 bylos su dokumentais apie Radviliškio dvaro ir dviejų jo palivarkų išparceliavimą sklypais bei likvidavimą ir dar viena byla apie dalies Radviliškio pelkių (durpyno) išparceliavimą sklypais (f. 1248, ap. 20, b. 2418; f. 1250, ap. 3, b. 7259, 7263 ir 7269). Su Radviliškio dvaru ir dviem jo palivarkais susijusiose bylose nėra duomenų apie šio dvaro įkūrimą, ūkinę veiklą, buvusius savininkus. Tai atski- ►

ra tema, reikalaujanti specialaus tyrinėjimo, o šįkart kalbėsime tik apie Radviliškio dvaro išparceliavimą.

Minėta, kad žemės reformą vykdė Žemės ūkio ministerija per Žemės reformos valdybą, kurią sudarė valdytojas, 4 nariai, ir jos nutarimai buvo galutiniai, patvirtinantys apskričių žemės reformų komisijų sprendimus. Manau, pagrindinis Radviliškio dvaro nusavinimo dokumentas – „Žemės reformos valdybos nutarimas N 501, 1924 metų vasario 29 dienos“. Valdybos posėdyje pirmininkaujant Z. Starkui ir dalyvaujant nariams A. Endziulaičiui, Z. Pacevičiui, svarstytas Šiaulių apskrities komisijos 1923 m. gruodžio 22 d. nutarimas paimti žemės reformos reikalams Radviliškio dvarą. Pasirėmusi Žemės reformos įstatymu, valdyba nusprendė „laikyti perėjusiais valstybės nuosavybėn nuo 1922 m. balandžio 3 d. Radviliškio dvarą ir esamus Radviliškio mieste sklypus, kurie buvo Aleksandro Starickio nuosavybė, paliekant A. Starickio nuosavybėje Radviliškio dvarą įstatymo nenusavinamą 80 ha žemės ūkio normą.“ Dokumente pažymėta: dar prieš paskelbiant Žemės reformos įstatymą, 1921 m. balandžio 19 d., nutarimu, kurį priėmė Šiaulių apskrities miškams perimti komisija, iš Radviliškio dvaro buvo paimta apie 87 ha miško žemės.

Nutarimui įgyvendinti Šiaulių apskrities žemės tvarkytojas 1924 m. birželio 21 d. raštu įpareigojo matininką A. Liubaviną atlikti lauko darbus – matavimus, tai yra išparceliuoti nusavinto Radviliškio dvaro žemės dalį į sklypus. Darbo metu reikėjo nustatyti aplinkinę dvaro sieną su kaimynais. Tai matininkas atliko kartu su aplinkinių kaimų įgaliotiniais.

Lauko darbai tęsėsi visą 1924-ųjų vasarą. Byloje yra išlikę geodezijos darbų žurnalas, sklypų plotų koordinacinių skaičiavimo lapai, atliktų darbų patikrinimo protokolai, kiti dokumentai. Šio darbo rezultatas – Radviliškio dvaro žemių išparceliavimo sklypais projekto paruošimas.

Ir taip 1925 m. vasario 20 d. Šiaulių apskrities laikinoji žemės tvarkymo komisija viešame posėdyje išklusė pranešimą apie Radviliškio dvaro išorinių sienų nustatymą ir dvaro išparceliavimo sklypais projekto pateikimą. Matininko A. Liubavino 1924 m. atliktą darbą ir parengtą projektą komisija patvirtino penkiais parašais. Atsivėrė galimybė dvarą išparceliuoti natūroje, gyvenime.

Matininkas A. Liubavinas nustatė, su kuo Radviliškio dvaro žemės ribosis. Bet čia susiduriame su kai kuriais prieštaravimais vietovių pavadinimuose: vie-

nokie pavadinimai yra matininko padarytame plane ir šiek tiek kitokie – dokumentuose. Taigi Radviliškio dvaro žemės šiaurėje turėjo sieną su Jukniškių kaimu, Šniūraičių ūkininkais, dokumentuose teigiama, kad siena buvo su Gaveniškių, Pridotkų vienkiamiais; rytuose – su Žironų kaimu, Ketvirčių palivarku (vieškelis iš Radviliškio į Stačiūnus); pietuose – Žemaičių vyskupijos kurijos žemės, Radviliškio miestelio žemės, miestelio savininkų žemės, geležinkelis, žydų kapai, Radviliškio pelkės; vakaruose – valdiškas miškas, Paikių palivarkas, Kutiškių kaimas. Prie Radviliškio palikta neliečiama 80 ha žemės norma. Viename dokumente sakoma, kad į žemės fondą iš Radviliškio dvaro paimta 181 ha 9959 kv. m bendro žemės ploto, iš jų ariamos – 65,47 ha, pievų – 113 ha.

Šiaurinėje Radviliškio dvaro žemių dalyje matininkas suprojektavo 13 sklypų masyvą. Pagal numeraciją 11 sklypų buvo po 10 ha, vienas sklypas turėjo 7,9 ha, dar vienas – 4,5 ha.

Antras žemės sklypų masyvus buvo suprojektuotas šalia kelio iš Radviliškio į Stačiūnus. Visi to masyvo sklypai turėjo daugiau kaip po vieną ha žemės. Iš viso matininkas A. Liubavinas nusavintoje Radviliškio dvaro dalyje suprojektavo 45 įvairaus dydžio sklypus, kuriuos buvo galima išdalyti norintiems nuosavos žemės asmenims.

Išmatavus sklypus, prasidėjo jų dalijimas. 1928 m. sausio 21 d. Šiaulių apskrities žemės reformos komisijos nutarimu 3 Radviliškio gyventojai gavo sklypus iš Radviliškio dvaro. Jie paskirti Pranui Čepaniui, bežemiui, gyvenančiam Šiaulių g. N 17 – 1,3428 ha, mažžemiams Juozui Karanauskui, gyvenančiam Kęstučio g. N 37B bei Boleslovui Boguslauskui, gyvenančiam Gelžkelių g. N 43, abiem – po 1,0603 ha iš 17 sklypo.

Yra ir daugiau duomenų apie sklypų paskirstymą iš dvaro žemių. Šiaulių apskrities žemės tvarkytojas Mykolas Jasudavičius ir Radviliškio miesto valdybos atstovas Jonas Gelgudas 1929 m. gegužės 28 d. pasirašė perdavimo aktą N 6721. Pagal jį Radviliškio miesto savivaldybei perduotas dvaro sklypas N 9, kurio plotas – 1 ha 1062 kv. m. Jis skirtas sporto reikálams. Sklypas įkainotas 2212 Lt ir perduotas miesto savivaldybei valdyti nuo 1929 m. balandžio 23 d. iki 1941 m. balandžio 23 d., tai yra 12 metų. To sklypo siena šiaurės vakaruose, kaip užrašyta akte, buvo Radviliškio stiklo fabriko žemė.

Kitas dokumentas nurodo, kad tų pačių metų ►

liepos 31 d. Šiaulių apskrities agronomas Vincas Mykolaitis, Žemės ūkio rūmų įgaliotas, pasirašė perdavimo aktą žemės sklypo N 4, kurio plotas – 1 ha 9870 kv. m ir kuris skirtas parodų reikalams. Sklypas įkainotas 2384 Lt. Jis vakaruose ribojosi su Radviliškio stiklo fabriko žeme ir perduotas naudotis 12 metų.

1936 m. birželio 12 d. Šiaulių apskrities žemės tvarkytojas Petras Šarkis perdavė matininkui Antanui Babiliui, Krašto apsaugos ministerijos Karo butų valdybos atstovui, Radviliškio dvaro žemės sklypą N 9, kurio bendras plotas – 1 ha 1062 kv.m ir kuris įkainotas 629 Lt 10 ct.

Tą pačią dieną pasirašytas dar vienas perdavimo aktas. Remiantis Ministrų kabineto 1936 m. balandžio 28 d. nutarimu, Krašto apsaugos ministerijos reikalams perduotas dvaro sklypas N 4, kurio plotas – 1 ha 9870 kv. m. Sklypo žemė buvo pirmos rūšies, jis įkainotas 1126 Lt 50 ct. Šio sklypo siena pietuose – Radviliškio miesto sklypai, vakaruose – Žemaitijos vyskupijos kurijos žemė.

Kariškiams žemė ir toliau buvo skiriama. 1936 m. birželio 10 d. Krašto apsaugos ministerijos Karo butų valdybos Trobesių dalis įgaliojo matininką A. Babilių ministerijos reikalams perimti iš Šiaulių apygardos žemės valdytojo Radviliškio dvaro žemės sklypus N 4 ir N 9, iš Verdulių dvaro – sklypus N 10 ir N 13. Mano nuomone, perduoti sklypai buvo reikalingi kareivinėms statyti.

Štai dar vienas įdomus, bet jau kitokio pobūdžio dokumentas – 1936 m. kovo 29 d. perdavimo aktas N 16. Radviliškio miesto savivaldybės atstovas, miesto burmistras Vladas Brazauskas ir Šiaulių apygardos žemės tvarkytojas Mykolas Jasudavičius pasirašė dokumentą, liudijantį, kad Radviliškio miesto savivaldybė grąžina sklypą N 9 ir kad grąžinusi jį yra laisva nuo mokesčių.

Dvaro sklypų dalijimas tęsėsi. Tas pats Šiaulių apygardos žemės tvarkytojas 1936 m. rugpjūčio 3 d. raštu Radviliškio miesto savivaldybės miesto sporto reikalams perduotą sklypą ir kitą sklypą, Žemės ūkio rūmų skirtą parodų reikalams, perdavė Žemės reformos departamentui, per jį – Krašto apsaugos ministerijai.

Archyve yra dar viena byla, kuri pateikia naujų faktų apie Radviliškio dvarą. Susipažinus su jos dokumentais, norisi padaryti nedrąsiai išvadą: šis dvaras pergyveno du žemės reformos metu vykdytus žemės nusavinimus ir išparceliavimus.

1925 m. kovo 25 d. Žemės reformos valdyba svarstė Šiaulių apskrities žemės reformos komisijos 1924 m. gruodžio 18 d. nutarimą perimti žemės reformos reikalams Radviliškio dvaro dalį su Paikių ir Ketvirčių palivarkais, kurie tuo metu buvo Markaus Starickio nuosavybė. Šiauliečių komisija pateikė kauniečių valdybai svarstyti 5 dokumentus. Iš pirmo jų sužinosime, kad 1921 m. kovo 22 d. Aleksandras Starickis, Jono sūnus, iš priklausiusio jam Radviliškio dvaro atidavė savo sūnui Markui Starickiui visą Paikių palivarką ir iš savo dvaro dar pridėjo žemės, iš viso atidavė sūnui apie 152,652 ha. Kitame dokumente teigiama, kad 1924 m. gegužės 3 d. buvo sudaryta bendrovė, į kurią įėjo Markas Starickis, Edvardas Šponas ir Juozas Špiliauskas, o šiai bendrovei M. Starickis atidavė 80 ha plotą. Po kelių dienų, tai yra gegužės 22-ąją, sudarytas pirkimo-pardavimo aktas, pagal kurį bendrovės nariai, gavę iš M. Starickio žemės, pardavė Ignatui Stungevičiui 80 ha jo nuosavybei. Yra ir I. Stungevičiaus prašymas komisijai, kad įgytą žemę – 80 ha – paliktų jo nuosavybei. Be to, Sofija Gembauskaitė-Stungevičienė taip pat prašė komisijos palikti jos nuosavybei Paikių ir Ketvirčių palivarkuose esančius 10 ha žemės, kurią jį yra pirkusi iš I. Stungevičiaus pagal 1924 m. rugsėjo 27 d. pirkimo-pardavimo aktą. Žemės reformos įstatymas numatė, kad iš privačių savininkų imama visa žemė, kuri, vieno asmens arba šeimos bendrai valdoma, sudaro daugiau kaip 80 ha. Tėvo ir sūnaus Starickių sumanymas buvo aiškus: apeiti įstatymą ir savo rankose išlaikyti kuo daugiau žemės.

Žemės reformos valdyba, apsvarsčiusi minėto dokumento turinį, priėmė būsimo nutarimo paaiškinimą iš kelių punktų. Paaiškinime, arba nutarimo preambulėje, teigiama, kad žemės reformos reikalams nužiūrėtas paimti turtas, skelbiant žemės reformos įstatymą, priklausė Aleksandrui Starickiui, jį įgijusiam 1914 m. birželio 30 d. pirkimo-pardavimo aktu, kurį patvirtino Kauno apygardos vyr. notaras, tai yra žemę įgijusiam prieš Pirmąjį pasaulinį karą. Nenurodoma, iš ko ir už kiek jis pirkto. Taigi skelbiant Žemės reformos įstatymą, A. Starickiui Šiaulių apskrityje priklausė iš viso apie 524 ha žemės, būtent – Radviliškio dvaras su dviem palivarkais. Beje, matininkas A. Liubavinas, sudarydamas Radviliškio dvaro planą 1922 m., jo metrikroje užrašė: dvaras turi tinkamos ir netinkamos žemės 345 ha 5600 kv. m.

Žemės reformos valdyba savo nutarime panaikino tėvo perduotą sūnui perdavimo aktą kaip ►

prieštaraujanti Žemės reformos įstatymui. Galime konstatuoti, kad atiduotas Markui Starickiui žemės plotas – 80 ha – perėjo į trečias rankas, tai yra Ignui Stungevičiui, taigi toji žemė buvo neimama į žemės fondą ir paliekama pastarajam asmeniui.

Galutinis ir kaip dabar pasakytume neapskundžiamas Žemės reformos valdybos nutarimas N 669 skambėjo taip: „Laikyti perėjusiais valstybės nuosavybėn nuo 1922 m. balandžio 3 d. Radviliškio dvaro dalį su Paikių ir Ketvirčių palivarkais, kurie buvo A. Starickio atiduoti sūnui Markui, su visu esamu toje žemėje A. Starickiui priklausomu nekilnojamu turtu, išskiriant I. Stungevičiaus įgytus 80 ha žemės.“ Po to pakartojamas teiginys, kad paliekama A. Starickiui įstatymu numatoma 80 ha žemės ūkio norma.

Aukščiausiu lygiu priėmus svarbiausią nutarimą, parceliacijos procesas, kaip sakoma, pajudėjo savo įprastine vaga. Po metų, 1926-ųjų balandžio 8-ąją, Šiaulių apskrities žemės tvarkytojas raštu kreipėsi į matininką Antaną Rimkų, kad jis pagal tais metais patvirtintą lauko darbų planą atliktų išparceliavimo ir sklypus užduotį Radviliškio dvaro Paikių ir Ketvirčių palivarkuose.

Tarp lauko darbus bylojančių dokumentų yra įsiterpęs dėmesį atkreipiantis sąrašas. Jame surašyti neabejotini kandidatai gauti žemės iš Radviliškio dvaro ir palivarkų. Jame – 3 Lietuvos kariuomenės savanoriai: 2 radviliškiečiai – Juozas Lazauskas ir Vincas Zubrys, taip pat Jonas Šumskas iš Kutiškių kaimo. Į sąrašą įtraukti 4 mažžemiai ir 7 sklypų nuomininkai, norintys gauti žemės, bet gyvenantys Radviliškyje. Jų pavardės išvardytos su adresais mieste.

Byloje išlikęs dokumentas, verčiantis abejoti, ar matininkas A. Rimkus atliko 1926 m. visus lauko matavimo darbus. Tai – Šiaulių apskrities žemės tvarkytojo raštas, datuotas 1926 m. lapkričio 26 d. Juo vėl prašoma matininko sudaryti minėtų objektų išparceliavimo projektą.

Žemės valdytojo lapkričio mėn. rašte, be bendro nurodymo sudaryti dvaro ir palivarkų parceliacijos plano projektą, yra konkrečių nurodymų, kaip tas projektas turėtų atrodyti. Matininko buvo prašoma Radviliškio dvaro dalies su palivarkais ploto, kuris apima 210, 57 ha, projekte išskirti tame dvare Igno Stungevičiaus pirktą žemę – apie 72 ha; suprojektuoti po 8 ha žemės sklypus; atskirti užpirkėjui Jonui Grušui apie 36 ha dabar valdomos žemės; atskirti (tai mūsų nagrinėjamu klausimu labai svarbu)

parodų ir sporto reikalams esantį sklypą – apie 3 ha; atskirti kaip svetimą nuosavybę Radviliškio stiklo fabriko apie 48 ha ir pirklio Maušo Kiršano apie 22 ha žemės, o iš likusio ploto suprojektuoti du sklypus po 10 ha.

Matininkas A. Rimkus valdžios nurodymus, matyt, įvykdė, nes byloje yra geodezinių darbų žurnalas, plotų koordinacių skaičiavimo lapai. 1927 m. balandžio 25 d. buvo pateiktas projektas – atskirti nuo gretimų žemių ir išparceliuoti į atskirus sklypus Radviliškio dvaro dalį su dviem palivarkais.

Ir dar trumpai apie vieną išparceliavimą – 1929 m. buvo išskirstyta sklypais Radviliškio pelkių (durpyno) dalis. Mums žinomi dokumentai rodo, kad 1926 m. birželio 25 d. pasirašytas perdavimo-priėmimo aktas. Pagal jį Šiaulių miškų urėdijos Radviliškio girininkijos girininkas Feliksas Verbliugevičius, vykdydamas Šiaulių miškų urėdo raštišką nurodymą, perdavė Šiaulių žemės tvarkytojui K. Štarui, žemės reformos reikalams, Radviliškio pelkių dalį – apie 58,5 ha, kuri yra prie Kutiškių kaimo. Šiaulių žemės valdytojas 1929 m. balandžio 22 d. raštu kreipėsi į matininką J. Liauką, kad jis per 1929 m. pagal patvirtintą žemėtvarkos darbų planą kartu su matininku A. Degučiu išparceliuotų sklypais Radviliškio pelkių dalį. Galiausiai 1930 m. sausio 31 d. Žemės tvarkymo departamento technikos komisija protokolu patvirtino Radviliškio pelkių išparceliavimo sklypais planą.

Matyt, matavimo darbams įpusėjus, 1929 m. rugpjūčio 13 d., aukščiausiu lygiu buvo svarstyta ir nutarta, kam bus paskirstyta Radviliškio pelkių žemė. Yra sąrašas su pavardėmis, iš kurio aišku, kad Kutiškių kaimo 9 mažžemiai gavo žemės išparceliuotose Radviliškio pelkėse: 3 iš jų – po 4 ha, 6 – po 3 ha ir dar 3 ha gavo Radviliškio gyventojas Antanas Jankevičius (Kęstučio g. N 37). Likusi valdiška žemė – 37 ha – buvo palikta parduoti iš varžytinių.

Žemės reformos valdyba „Vyriausybės žiniose“ skelbė „Išparceliuotų dvarų pavadinimų pakeitimus kaimais sąrašus“. 1927 m. visuomenė buvo informuota, kad buvęs Radviliškio dvaras pavadintas Radvilų kaimu, kad Radviliškio dvaro II dalis su Paikių ir Ketvirčių palivarkais priskirta prie Radvilų kaimo ir kad seniau vadintos Radviliškio pelkės priskirtos prie Kutiškių kaimo.

Vadinasi, Radviliškio dvaras su dviem palivarkais – Paikių ir Ketvirčių – yra dabartinis Radvilų kaimas. ■

Radviliškio bibliotekos sukaktis

NUO RADVILIŠKIO, JO KRAŠTO KULTŪROS ISTORIJS NEATSIEJAMA IR BIBLIOTEKA. MIESTE VEIKIANČIAI VIEŠAJAI BIBLIOTEKAI ŠIEMET SUKANKA 75-ERI. SKAITYTOJAMS PRIMENAME ŠIOS BIBLIOTEKOS NUEITO KELIO ATKARPAS.

Daiva PAULAUŠKIENĖ, Radviliškio viešosios bibliotekos Informacijos–kraštotyros skyriaus vedėja

TOKIA BUVO PRADŽIA...

Radviliškio valstybinė viešoji biblioteka įkurta 1937 metų kovo 15 dieną, pradėjus realizuoti viešųjų bibliotekų įstatymą. Ji buvo atidaryta kartu su skaitykla. Pirmasis bibliotekos vedėjas – Juozas Paškevičius.

Archyve rastas lietuviškų knygų leidėjų raštas (1937 metų sausio 14 dienos), teigiantis: kooperacijos bendrovė, Šv. Kazimiero draugija, *Dirvos* bendrovė, norėdamos prisidėti prie Švietimo ministerijos steigiamų viešųjų bibliotekų sėkmingesnio, greitesnio sudarymo, suprasdamos, kad iš karto gausingesnių bibliotekų sukomplektavimas pareikalaus didesnio kapitalo, pagarbiai siūlo Švietimo ministerijai pirkti kreditan visas knygas visoms bibliotekoms pagal leidėjų katalogus. Galima manyti, kad Radviliškio valstybinei viešajai bibliotekai fondus komplektavo Švietimo ministerija centralizuotai. Jokių žinių, kokį knygų fondą priėmė naujai įsteigta Radviliškio valstybinė viešoji biblioteka, neaptikta. Bet atrodo, kad knygos jai

steigti perduotos iš smulkių organizacijų bei draugijų panaikintų bibliotekų.

1939 metų kovo 14 dieną šalies švietimo ministro įsakymu Radviliškio valstybinės viešosios bibliotekos vedėja paskirta Ona Lukauskaitė-Poškienė. 1940 metų sausio mėnesį ji rašo, kad biblioteka teturi apie 2000 knygų. Tačiau bibliotekininkai rūpinosi savo fondu, norėjo geriau aptarnauti skaitytoją. An-tai 1939-ųjų vasario 18-ąją siunčiamas raštas Kauno centralinės bibliotekos vedėjui su pageidaujamų knygų sąrašu, kurį sudaro trys lapai. Daugiausia reikalaujama grožinės literatūros kūrinių.

1939-ųjų gruodžio 1 dieną Kultūros reikalų departamentui Radviliškio valstybinės viešosios bibliotekos vedėja nurodo, kad biblioteka gavo 50 egzempliorių knygų siuntinį, kurio beveik pusė – religinio pobūdžio, tik viena – iš geografijos bei istorijos srities. Taip pat informuoja, kad 1939 metų lapkričio mėnesį bibliotekoje buvo perskaitytos 3477 knygos, tarp kurių tik 4 – religinio turinio, o iš istorijos ir geografijos – 247 knygos.

Bibliotekininkė neslepia apmaudo, jog negali patenkinti moksleivijos pareikalavimo gauti įžymesnių lietuvių rašytojų veikalų, tad prašo atsiųsti Žemaitės, Jono Biliūno, Vinco Krėvės, Vinco Kudirkos, Antano Vienuolio raštų.

Taip pat rūpintasi periodikos fondu. Žinoma, kad bibliotekoje tuo metu buvo nemažai periodinių leidinių, juos užsakydavo Kauno centralinė biblioteka, kuri tada atliko metodinio centro funkcijas. 1939 metų vasario 13 dieną bibliotekos vedėjas Juozas Paškevičius prašė pranešti, kokie periodiniai leidiniai užprenumeruoti 1939 metams. Nerimavo dėl *Naujosios Romuvos*. Centralinė biblioteka atsakė, kad prenumeratos sąrašas netrukus bus pasiųstas, o *Naujoji Romuva* jau užsakyta.

Radviliškio valstybinė viešoji biblioteka dirbo kasdien nuo 10 iki 12 ir nuo 16 iki 18 valandos. Sekmadieniais – nuo 13 iki 16 valandos. Knygų grąžinimą skaitytojas turėjo garantuoti 10 litų užstatu ir už knygų paėmimą į namus mokėti 50 centų. 1939 metais užstatas su- ▶

mažintas iki 5 litų. Neturtingi asmenys bei būtinosios tarnybos kariai nuo abonementinio mokesčio buvo atleidžiami. Tokia pat lengvata naudojosi ir visų mokyklų moksleiviai, šios bibliotekos skaitytojai, pristatę mokyklos garantiją. Už naudojimąsi skaitykla mokestis nebuvo imamas. Abonentai, negražinę nustatytu laiku paimtų knygų, už kiekvieną pavėluotą dieną mokėdavo 10 centų baudą. Knygos buvo išduodamos ne ilgiau kaip 15 dienų, reikalui esant, galėjo būti perregistruojamos dar 15 dienų. Žurnalų komplektai, pavieniai jų numeriai buvo išduodami tik išimtiniais atvejais ir ne ilgiau kaip 5 dienoms. Į namus biblioteka neišduodavo enciklopedijų, bendrųjų žodynų, retų bei brangių knygų, atlasų.

Priimtasis bibliotekų įstatymas turėjo didelės įtakos valstybinių viešųjų bibliotekų tinklo Lietuvoje plėtotei, tačiau trumpas jo egzistavimo laikas, deja, neleido visiškai įgyvendinti šio dokumento sumanytojų planų. Nuo 1940-ųjų birželio 15-osios Lietuvos bibliotekose, kaip ir kitose gyvenimo sferose, įsitvirtino nauja tvarka. Daug metų bibliotekose nebegaliojo jokie įstatymai, o okupacinės (tiek bolševikinės, tiek fašistinės) valdžios savivalė paliko ištisus pokario kartas be Nepriklausomoje Lietuvoje leistų spaudinių, turėdama tikslą paversti šalies bibliotekas aklu komunistinės ideologijos propagandos įrankiu.

CENTRALIZUOTOJE SISTEMOJE

1974 metų rugsėjo 18 dieną Radviliškio rajono darbo žmonių deputatų tarybos (DŽDT) Vykdomasis komitetas priėmė sprendimą *Dėl rajono masinių bibliotekų tinklo centralizacijos*. Ši pertvarka

užsitęsė, kadangi biblioteka dar neturėjo patalpų. 1975-ųjų liepos 2 dieną Radviliškio DŽDT Vykdomasis komitetas priėmė kitą, bet analogišką sprendimą, kuriame nusprendė nukelti centralizavimo datą į 1975 metų pabaigą.

Pagaliau 1976 metų vasario 15 dieną rajone įgyvendinta bibliotekų tinklo centralizacija. Biblioteka tapo Radviliškio rajono centrine biblioteka. Joje įkurtas Knygų komplektavimo ir tvarkymo skyrius. Anksčiau rajoninė ir visos savarakiškos kaimo bibliotekos literatūrą komplektuodavo pačios, kiekviena sau, o dabar visas komplektavimas, tvarkymas, apskaita buvo pradėti tvarkyti centralizuotai. Atsirado ir Mainų-rezervinis sektorius darbu su mainų rezerviniu fondu ir saugykla. Atidarytas Bibliografijos skyrius, kurio funkcijos – bibliografinis-informacinis skaitytojų aptarnavimas. Abonementas ir Skaitykla buvo sujungti į vieną bendrą skyrių – Skaitytojų aptarnavimo. Įsteigtas Jaunimo sektorius darbu su jaunimu.

1976 metais Rajoninė vaikų biblioteka tapo Centrinės bibliotekos Vaikų literatūros skyriumi. Skaitytojų tuo metu buvo 1159, išduota 32764 egzemplioriai leidinių. Fondą sudarė 21427 egzemplioriai dokumentų. 1978 metais skyrius rengėsi darbo su skaitytojais vaikais apžiūrai, kuri apėmė visus darbo barus. Atskiroms skaitytojų amžiaus grupėms buvo organizuojami įvairūs renginiai, ruošiamos teminės parodos, susitikimai su įžymiais žmonėmis.

Pagal centralizacijos nuostatus ir tipinį etatų projektą bibliotekoje įsteigtas Ūkio skyrius, kuris rūpinosi bibliotekos patalpų priežiūra, remontu, inventorius įsigijimu (1975 metais biblioteka įsigijo dvi radiolas, televizorių,

pianiną, teletaipą, pasipuošė naujomis užuolaidomis, gavo naujų stalų skaityklai, nemažai rašomųjų stalų, lentynų, kataloginių spintelių. Jau turėtas autobusas *Kuban*, kuris buvo naudojamas naujoms knygoms išvežioti į kaimo filialus, taip pat metodininkų išvykoms, inventoriui parsivežti ir kolektyvinėms darbuotojų išvykoms į teatrus, kitur.

Nuo 1978 metų liepos 18-osios Centrinei bibliotekai vadovavo Algimantas Simaitis, nuo 1981-ųjų liepos 1 dienos – Pranciška Kazlauskaitė, nuo 1984 metų rugpjūčio 16 dienos – Vilija Montvilienė, o nuo 1986-ųjų – Aldona Januševičienė, direktore tebedirbanti iki šiol.

Rajoninėje bibliotekoje dirbo tik 8 darbuotojai, o Centrinėje bibliotekoje kartu su ūkiniais darbuotojais – jau 26, iš kurių – 19 bibliotekininkų. Susumavus respublikos bibliotekų darbo rezultatus, paaiškėjo, kad ir sunkiomis reorganizacijos sąlygomis, keičiantis darbuotojams, Radviliškio centrinė biblioteka pažengė į priekį. Tai buvo viso bibliotekos kolektyvo darbo nuopelnas.

1984 metais rajono centralizuotoje bibliotekų sistemoje veikė 46 kaimo, 3 miesto filialai ir Centrinė biblioteka. Nuo 1982-ųjų spalio Radviliškio miesto gyventojus pradėjo aptarnauti miesto filialas Nr. 1, įsikūręs Stiklo gatvėje. 1986 metų gruodžio mėnesį duris atvėrė dar dvi naujos bibliotekos – Durpyne ir susivienijime *Žemiktechnika*.

1987-uosius Centrinė biblioteka pasitiko, švėsdama savo 50-metį. Skaitykloje buvo parengta fotonuotraukų ir kraštotyros darbų paroda *Centrinei bibliotekai – 50*. Šventinis renginys vyko Radviliškio kultūros rūmuose, kur bibliotekininkės sveikino miesto valdžios, įvairių organizacijų atstovai, kolegės iš kitų bibliotekų. Pagerbtos ir apdovanos ilgametės bibliotekininkės. Tai buvo pirmas toks renginys, įrodęs, kokia svarbi radviliškiečiams yra jų biblioteka.

1989–1995 METŲ ATKARPOJE

1989 metai yra ta skiriamoji riba, kai vieną po kito imta naikinti skaitymo laisvę varžiusius įsakymus. Nauja politinė ir ekonominė situacija Lietuvoje keitė kultūrinį šalies gyvenimą. Tai turėjo įtakos ir leidžiamai spausdintai ►

Naujos bibliotekos atidarymo iškilmės. Sveikinimo žodį taria rajono Kultūros skyriaus vedėjas Petras Vaičiūnas. Simbolinis bibliotekos raktas – Nijolės Dirsytės rankose. 1975 m.

produkcijai. Atgimimo laikotarpiu, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pasirodė labai daug naujų ir dar prieš Antrąjį pasaulinį karą leistų, skirtingos politinės orientacijos, įvairios tematikos, plačiai skaitytojų auditorijai ir tam tikroms skaitytojų grupėms bei įvairių ūkio šakų, veiklos sričių, profesijų žmonėms skirtų periodinių leidinių.

Knygų leidyboje pokyčiai iš pradžių buvo neryškūs, tačiau ilgainiui pasikeitė ir tematika. Įsivyravus laisvos rinkos santykiams, vis daugiau leista Lietuvos istorijos, filosofijos, religijos, publicistikos, tremtinių atsiminimų, lietuvių iševijos spaudinių, pasirodžiusių iki 1940 metų, tautosakos leidinių bei pramoginės, daugelio skaitytojų mėgstamos literatūros.

Didelės permainos bibliotekų darbe įvyko po Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Nepriklausomybės Akto paskelbimo 1990 metų kovo 11-ąją. Iki tol bibliotekose svarbiausia buvo visuomeninės-politinės literatūros komplektavimas, propaganda bei ideologinė bibliotekų funkcija, o dabar daugiausia dėmesio imta skirti kultūrinei, šviečiamajai ir informacinei veiklai. Radviliškio Centrinėje bibliotekoje rado vietos visų krypčių ir judėjimų, įvairių partijų bei religijų literatūra. Deramą vietą užėmė ir naujai leidžiama iševijos raštija, tarpukario laikotarpio literatūra. Pradėta peržiūrėti fondus, nurašyti pasenusius ideologinius spaudinius.

Atgimstant tautai, siekta surasti ikikarinio laikotarpio knygų, kurių bibliotekose beveik neišliko. Kreiptasi į rajono gyventojus, skaitytojus ir prašyta dovanoti bibliotekai turimų senų knygų. Į šį kreipimąsi atsiliepė buvęs Tyrulių vidurinės mokyklos mokytojas Kostas Sprindys, ilgametis bibliotekos skaitytojas V. Mikaliūnas iš Ilguočių kaimo. Keletą senų leidinių biblioteka jau turėjo galimybę pasirinkti ir gauti iš Lietuvos knygų rūmų senų leidinių fondų. Skaitykla sulaukė dovanų – knygų – iš Ročesteryje gyvenančio tėviškėno rašytojo Jurgio Jankaus, Elonos Vaišnienės, gyvenančios JAV, buvusio Radviliškio parapijos klebono Liongino Vaičiulionio, Šiaulėnų parapijos klebono Petro Petraičio. Į bibliotekos Saugyklą sugrįžo kai kurios anksčiau iš fondų išimtos knygos.

Renovuotos bibliotekos atidarymo iškilmės 2006 m.

...JAU VIEŠOJI

Nuo 1996 metų vasario 1 dienos, remiantis Kultūros ministerijos nurodymu, rajono Valdybos sprendimu, Centrinė biblioteka tapo rajono savivaldybės Viešąja biblioteka. Tai susiję su administraciniu persikirstymu, apskrities bibliotekos atsiradimu. Bet pasikeitė vien pavadinimas. Visa kita liko taip, kaip buvę

1996 metų rugpjūčio 1-ąją Eibariškių mikrorajone atidaryta nauja biblioteka, kuriai sąvąsas patalpas pasiūlė nuosavame name gyvenantys Jankūnai. 5000 knygų iš buvusių Viešosios bibliotekos filialų Susivienijime ir Durpyne pateko į naująjį filialą.

1997-aisiais atnaujintos Radviliškio viešosios bibliotekos patalpos. Po remonto darbų labai pasikeitė Skaitytojų aptarnavimo skyriaus, Skaityklos interjeras. Tais pačiais metais rajono savivaldybė paskyrė Viešajai bibliotekai patalpų buvusio Buitinio gyventojų aptarnavimo kombinato trečiame aukšte. Iš bibliotekos centrinio pastato ten iškraustyta per 30 tūkstančių knygų, skirtų parduoti gyventojams (iki tol būdavo parduodama Mainų skyriuje). Norintiems įsigyti tapo daug patogiau.

Darbo sąlygas pagerino ne vienas filialas. 1998-aisiais Radviliškio rajono savivaldybės Viešosios bibliotekos tinklą sudarė Viešoji biblioteka su 5 filialais: Šeduvos, Tyrulių ir Radviliškio miesto (Stiklo gatvės, Linkaičių, Eibariškių), 35 kaimo bibliotekos filialai, 14 vidurinių mokyklų, 8 pagrindinių mokyklų, 27 pradinių mokyklų bibliotekos. Pradedant įvaldyti kompiuterinę techniką, atsirado didesnės galimybės

tobulinti veiklą, lankytojų aptarnavimą. Nuo 2001 metų sausio 1-osios įgyvendinama Lietuvos integrali bibliotekų informacijos sistema (LIBIS). Programinė įranga įgalina laikytis standartų: įsiliesti į bendrą Lietuvos ir Europos bibliotekų sistemą ir tapti žinomiems visiems šalies skaitytojams; kurti bibliografinius įrašus ir sudaryti bibliotekos elektroninį katalogą; ieškoti leidinių pagal bet kokius įrašo elementus; naudotis LIBIS suvestinio katalogo ir kitų bibliotekų duomenų bankais; keistis bibliografiniais įrašais su kitomis bibliotekomis; bibliografiniame įrašė vartoti įvairias kalbas; naudotis visos Europos fondais.

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija parengė Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo 2003–2013 metais programą. Buvo patvirtintas Radviliškio viešosios bibliotekos renovacijos projektas. Jo įgyvendinimas neatpažįstamai pakeitė šį pastatą, skaitytojų, lankytojų aptarnavimo sąlygas. Smarkiai išsiplėtė patalpos, atsirado nauji skyriai, jauki Žaisloteka, patogumai lankytojams, atnaujintas estetinis vaizdas. Galima sakyti, kad nuo šių Viešosios bibliotekos įkurtuvių 2006 metais prasidėjo naujas šio kultūros židinio, kartu ir kaimų filialų, istorijos etapas, įgalinęs taip išplėtoti ir pajvairinti veiklą, kad Radviliškio viešoji biblioteka įsitvirtino tarp gerai žinomų šalyje, yra radviliškiečių pasididžiavimas, šiuolaikiškus reikalavimus atitinkanti įstaiga, traukos, renginių, parodų (vis dar nemokamų!) vieta. ■

Viešosios bibliotekos archyvo nuotraukos

Lietuvos patrioto kelias

IŠ RADVILIŠKIO – Į SUBAČIŲ, IŠ SUBAČIAUS – Į RADVILIŠKĮ, IŠ RADVILIŠKIO – Į AKMENĘ, IŠ AKMENĖS – Į RADVILIŠKĮ, IŠ RADVILIŠKIO – Į MAŽEIKIUS...

Vladas LISAITIS, kraštieitis, dailininkas

NORIU PAPASAKOTI APIE SAVO TĖVĄ LEONĄ LISINĄ – PAPRASTĄ ŽMOGŲ, BET VISAPUSIŠKĄ, TALENTINGĄ ASMENYBĘ, TIKRĄ SAVOJO KRAŠTO PATRIOTĄ, KOKĮ JĮ, TIKIU, PRISIMENA IR DAUGELIS VYRESNIŲJŲ RADVILIŠKIEČIŲ.

Radviliškietis Leonas Lisinas su savo arkliu Dievaičiu. 1937 m.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, tėvo šeima pasitraukė į Rusijos gilumą, į Ukrainą. Ten, Menos mieste, 1915 metais ir gimė mano tėvas. Jis turėjo du brolius ir seserį. Praūžus karui, šeima grįžo į Radviliškį. Mažoji atžala lankė ir baigė Radviliškio geležinkelio mokyklą (yra išlikęs tų tėvo mokslų pažymėjimas). Mokėsi vidutiniškai, bet išsiskyrė drausmingumu, geru elgesiu.

Būdamas jaunuolis, iš pradžių dirbo Radviliškio depe mokiniu darbininku, po to – garvežio mašinisto padėjėju, paskui – mašinistu.

Dirbant geležinkelyje, pasitaikydavo įvairių nuotykių. Tėvas yra pasakojęs, kad karo metais, važiuodami per mišką su padėjėju Bezaru, pamatė ant bėgių priverstų medžių. Teko sustoti. Staiga iš aplinkui pasipylė link garvežio ginkluoti žmonės. Abu staigiai paleido karštą garą ir atbulomis bematant pasišalino. O kartą po garvežio ratais sprogo padėtas užtaisas. Garvežys, iš inercijos lėkdamas dideliu greičiu, perskrido per išsprogdintą tarpą ir sėkmingai pasiekė sveikus bėgius. Dar viena istorija nutiko kažkur tarp Panevėžio ir Subačiaus. Toje vietovėje šeimnininkavę rusai iš ūkininkų atiminėjo arklius. Kai tėvui ūkininkas Kazimieras Stakys pasibėdojo, kad ir jis jau prarado savo bėrį, tėvas nedelsė: prislinko prie užtvaro, kuriame buvo laikomi pavogtieji arkliai, pasigavo Kazimiero ilgakartį, užšoko ant jo ir kaip Tadas Blinda raitas bematant dingo miške. Taip tėvo drąsos ir ryžtingumo dėka ūkininkas atgavo savo gyvulį...

Kai prasidėjo didieji trėmimai į Sibirą, tėvui, kaip garvežio mašinistui, jie negrėsė. Bet mūsų mama, jo žmona Marta, buvo vokietė (iš tikrųjų – suvokietinta prūsė) ir jos laukė tremtis. Tada tėtis štai ką sumąstė. Išeidamas į darbą, jis pakabindavo ant mūsų durų didžiulę spyną, suprask, nieko nėra ►

namie. Taip parą ar dvi pratūnodavome namie užrakinti, kol grįždavo iš darbo tėvas. Gal būtent toks tėvo išvalgumas, išmintingumas ir nulėmė mūsų ateitį, kad išlikome nepaliesti.

Su mašinisto tėvo darbu buvo susiję nuolatiniai šeimos kraustymaisi iš vienos vietos į kitą. Jam tokiais atvejais skirdavo prekinį vagoną, kuriame kabodavo žibalinė lempa. Čia tilpdavo visa mūsų manta, net karvutė. Tėvas taip meistriškai prikabindavo garvežį prie vagono, kad nepajusdavome jokio smūgio, trūktelėjimo. Taip ir keliavome: iš Radviliškio – į Subačių, iš Subačiaus – į Radviliškį, iš Radviliškio – į Akmenę, iš Akmenės – vėl į Radviliškį, iš Radviliškio – į Mažeikius... Pastaruosiuose jo garvežio numeris buvo 8033. Mes vaikai jį vadindavome tiesiog tėvo garvežiu. Su Radviliškiu ryšiai niekada nenutrūko. Ši tėvo jaunystės vieta, tenykštis depas, miesto sodas, kuriame vykdavo šokiai, koncertai, varžybos, jam liko patys mylimiausi, įsimintiniausi. Kiekvieną mėnesį su malonumu ten važiuodavo (Radviliškyje jam išmokėdavo atlyginimą), o grįždamas Mažeikių garvežio brigadai visada parveždavo radviliškietišku lauktuvių ir daug šviesių įspūdžių.

Nežiūrint jokių sunkumų, tėvas visada didžiūdavosi savo darbu ir savo garvežiais, sakydavo, kad jie yra čekų gamybos, labai greiti ir patogūs. Taip ištikimai ir „riedėjo“ jais per visą savo gyvenimą. Būnant jau Mažeikiuose, tėvui, kaip geram darbuotojui, pasiūlė darbą Vilniuje – Vingio parke garvežiu vežioti vaikus. Po ilgų naktinių svarstymų su mama atsiskakė...

Gal iš to jo darbštumo, pamėgto geležinkelinio darbo buvo ir savotiškas požiūris į gyvenimą.

Radviliškio gimnastų pasirodymas Radviliškyje, Šaulių namuose (Leonas Lisinas – viršuje). 1938 m.

Lietuvos kariuomenės puskarininkis Leonas Lisinas. 1937 m.

Sakydavo: „Duonos nevalgysit, nedirbdami tikro darbininkiško darbo“. Taip jau išėjo, kad visi trys jo sūnūs pasirinko kitaip: vienas – dailininkas, kitas – treneris, trečias – baletmeisteris. Tėvas nebuvo tuo patenkintas...

Tėvas nuo mažens mėgo sportą, muziką, piešti, pats dainuodavo (mėgstamiausia daina „Buvo šiltas vakarėlis...“). 1937–1938 metais jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, Radviliškio ir Šiaulių gubernijos kareivinėse. Tuo laiku ypač atsiskleidė jo meniniai gabumai: grojo pulko dūdų orkestre (atrodo, nuo tada visą gyvenimą per radiją klausydavosi dūdų maršų...), rašė ir iliustravo dainas. Pastarosios sugulė į du tomelius, kurių kopijos yra Lietuvos savanoriškosios krašto apsaugos bibliotekoje. Vienas dainas pats sukūrė, kitas savaip iš lietuvių liaudies dainų improvizavo, viską iliustravo piešiniais. Piešė spalvotais rašalais ir spalvotais pieštukais. Man, kaip dailininkui, tie piešiniai dabar atrodo labai moderniškai ir šilti, jų koloritas – iš rausvai melsvų tonų pereinantis į pieštuko pilkumą, su plunksnos kontūrų pridudamu skambėjimu. Kai kurie darbai sukelia nepakartojamą nuotaiką, pavyzdžiui, per kaimą jojantys trimitininkai, iš bakūzių žvelgiantys veidai atkuria to meto atmosferą realiai ir vaizdingai. Užrašytos dainos pagyvintos Didžiojo kunigaikščio Vytauto, J. Basanavičiaus, V. Kudirkos, S. Raštikio ir kitų iškilių tautos vyrų portretais.

Gerai atmenu ir kitus tėvo piešinius – ant didelio vatmano lapo per miškus, būtinai per geležinius tiltus pūškuojantys garvežiai... Pastarieji buvo mėgstamiausia jo tema. Kai mokydamasis antrame skyriuje aš piešdavau, tėvas užbaigdavo tuos mano darbe- ▶

lius, vis pridėdamas saulėlydį ir garvežius. Piešiniai nuo to lyg atgydavo. Aš taip, kaip tėvas, nemokėjau...

Tėvas visur ir visada siekdavo kuo nors pamalontinti, nustebinti aplinkinius. Pavyzdžiui, Geležinkelinių klube „Lokomotyvas“ Naujųjų metų proga jis ruošdavo vaidinimus, vaikams sugalvojo tokį siurprizą. Aš padarau įspūdingo dydžio arklį, kupranugarį, liūtą ir juos pats vedu, apsirengęs kunigaikščiu ar arabu. O visa ta palyda atvežama garvežiu ant platformos. Kartu atvažiuoja ir Senis šaltis... Susirinkusi minia net šaukdavo iš nuostabos, vaikams atrodydavo lyg tikra pasaka. Visa mūsų šeima buvo pasinėrusi į tokią veiklą: mama rašydavo scenarijus, režisuodavo spektaklius, tėvas darydavo, piešdavo dekoracijas, visi vaidindavome.

Tėvo išradingumui nebūdavo ribų per Kalėdas, Vėlykas – tos šventės mūsų namuose tiesiog spindėdavo. Kalėdinė eglė būdavo išpuošiamą vadinamais hamelmanais, visokių formų figūromis iš tešlos, centre – didelis iš kartono išpjautas Kalėdų senis. Po tomis grožybėmis rytą visada rasdavome dovanėlių – spalvotų pieštukų, bloknotų, būtinai obuolių. Tėvas mokėdavo kepti gardžių pyragų, šventiniam stalui patiekdavo įvairiausių gyvūnų, garvežių formų kepinų, kurių skonį, rodos, ir dabar tebejaučiu burnoje.

Jis mokėdavo daryti žaislinius garvežius, kurie atrodydavo kaip tikri. Nepamenu, kad mano vaikystės metais dar kas būtų taip sugebėjęs. Didžiausią įspūdį mums, vaikams, palikdavo, neapsakomo džiaugsmo teikdavo judantys stūmokliai ant važiuojančio garvežiuko ratų. Nepamirštamas ir tėvo bendravimas su mumis, mūsų taip mėgtas bendras žaidimas „Kavonėš“. Jo metu tėvas įsigudrindavo taip pasislėpti, kad

Darbo geležinkelyje – „siauruke“ – laikotarpiu. Leonas Lisinas – centre. 1949 m.

Karinis dūdų orkestras Radviliškyje. Antroje eilėje pirmas iš kairės – Leonas Lisinas. Apie 1938 m.

kambariuose tiesiog niekaip negalėdavai surasti. Tik vėliau perpratome: jis palisdavo po lova, rankomis prisitraukdavo prie matracio ir taip kabodavo, kol visur beviltiškai ieškodavome. Mums atrodydavo lyg koks stebuklas – tėvas tai pradingsta, tai atsiranda...

Tėvas buvo geras sportininkas. Mėgdavo žiemą lankytis čiuožykloje ir gana neblogai čiuoždavo. Bet kokių metų žaisdavo stalo tenisą, ne kartą jėgas išbandė su šios sporto šakos Lietuvoje grandu Vilimu Variakoju. Didžiausia tėvo aistra buvo futbolas. Visi jį vertindavo kaip neeilinį futbolininką, juo nepasidalydavo Radviliškio ir Linkaičių komandos. Pasižymėdavo ir kaip bėgikas. Distanciją Šiauliai–Radviliškis yra įveikęs pirmas ir už tai buvo apdovanotas sidabrinium laikrodžiu (šią dovaną po karo tėvui teko išmainyti į grūdų maišelį...). Mokėjo gerai boksuotis. Kaip minėjau, Radviliškio miesto sode vykdavo įvairiausi renginiai. Kartą ten iš Šiaulių atvyko „Sakalo“ sporto klubo boksininkas, kuris pakvietė į dvikovą stipriausią Radviliškio boksininką. Niekas nedrįso varžytis su pajėgiu svečiu. Tik staiga visi pradėjo skanduoti: „Leoną!“, „Leoną!“. Tėvui nieko kito nebeliko, kaip tik išeiti į ringą. Ir tai buvo pirmoji radviliškio pergalė prieš didmiesčio boksininką.

Kaip jau anksčiau užsiminiau, jis išsiskyrė ir kaip puikus gimnastas. Pirmasis Radviliškyje per miestą šventę padarė salto. Tiesa, šį akrobatinį numerį tąkart jis baigė ne visai sėkmingai: du vyrai šoko ant lentos, išmesdami į orą tėvą, kuris paskui nukrito į žabų ir pjuvenų krūvą... Per radviliškio šventinius susibūrimus tėvas atlikdavo įvairiausių gimnastikos triukų ant skersinio ar tarp dviejų bėgančių arklų. Dalyvaudavo meninėse programose, kurios bū- ▶

davo rengiamos Radviliškyje, Šaulių namuose. Net vyresniame amžiuje gimnastas taip „susilankstydamo“, kad galėjai tik aikštinti.

Negėrė, buvo geros fizinės formos. Sykį, kai mes „kučikėje“ – dirbtuvėlėje – kalėme metalo darbus, tėvas papasakojo, kaip Palangoje buvo nuplaukęs gan toli į jūrą. Tada netikėtai įsisiūbavo didžiulės bangos – plaukia į krantą, o tas neartėja, jūra traukia atgal. Išsigando ne juokais, bet gerai išsitreniravęs, sukaukęs išvermę ir galias, jis sėkmingai išplaukė.

Mėgdavo žvejoti, auginti gyvūnus (menu jo arklius Dievaitį ir Perkūną), laikydavo balandžių. Visuomet mokydavo: „Pirma pamaitink gyvulį ar paukštį, tik paskui tu valgyk, nes gyvūnas pats nepasiims.“ Gal visi gyvieji padarai jausdavo tą jo meilę. Pavyzdžiui, mūsų katinas Murkis tėvą visada lydėdavo į darbą, nors reikėdavo eiti per geležinkelio bėgius. Ir dabar akyse tebestovi verkiantis tėvas, kai traukinys suvažinėjo Murkį... Kita istorija – su balandžiais. Laikomus juos tėvas nutarė parduoti. Atidavė vienam radviliškietičiui iš garvežių depo. Po pusantro mėnesio kieme jam ant peties nusileido... balandis. Atpažino, kad tai vienas iš savų parduotųjų. Neįtikėtina, bet ir per tokį atstumą paukštis susirado senąjį šeimnininką. Prisimeinu, kaip tada tėvas pasakė: „Matyt, ilgesys parvedė... Šito balandžio aš jau niekam neatiduosiu...“ Ir laikė. O kai augintinis nugaišo, vėl iki ašarų sielojosi.

Nuo 55-erių metų jis išėjo į pensiją. Paskutiniaus gyvenimo metais savo meno kūriniais stebino ne vieną kaimyną. Iš metalinių detalių padarydavo labai originalių papuošalų, grandinėlių jiems. O tėvo metalo (aliuminio) dirbiniai buvo jau šiuolaikinio meno instaliacijos: turėjo savitus apšvietimus – saules, aukurus ir kitus šviesulius, kurie spindėdavo mįslinga

Radviliškio niekada nepamiršusio geležinkelininko sukurti originalūs darbai.

paslaptimi. Savotiški jo šedevrai – lietuvaitės rūtų darželiuose, laikančios paukščius. Unikalu – iš vieno lakšto išlankstyta, ažūru išpjauta tvora su gėlynu ir figūra. Įspūdingi Lietuvos kunigaikščių Vytauto,

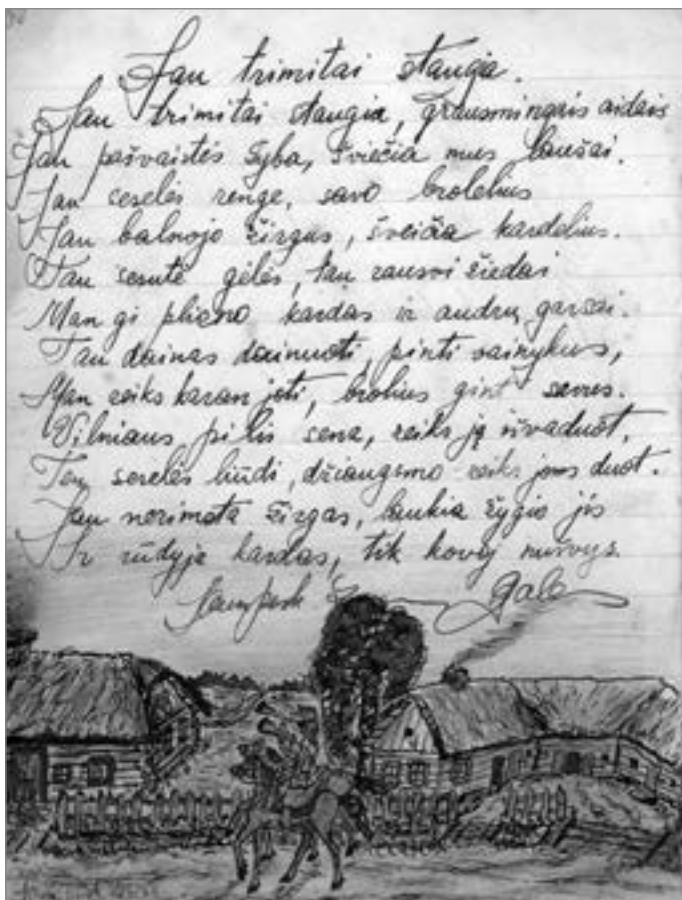
Marta ir Leonas Lisinai Radviliškio miesto sode. 1947 m.

Gedimino, Mindaugo, Kęstučio ir Algirdo, karžygės Gražinos atvaizdai. Visa tai sukomponuota ant išpjautų pilies kuorų bokštelių, o arkinėse nišose – kunigaikščių portretai. Žemai, prie šviečiančio aukuro, visu ūgiu iškelta Gražinos su kalaviju figūra. Gal pats didžiausias jo kūrinys – daugiau kaip vieno kvadratinio metro, grandinėmis iš atskirų dalių sujungtas ir vaizduojantis Mažeikių miestą. Taip pat išsiskiria jo darbas „Lietuva, šalis gražioji“: vienoje pusėje – vyras su skrybėle, kitoje – moteris, apsirengusi tautiniais rūbais, viduryje – abi figūras jungianti saulė.

Visi tie darbai sulaukė dėmesio, pasisekimo net Latvijoje. Viskas buvo gerai, kol „partkomas“ tėvui uždraudė rodyti kunigaikščius. Tėvas dėl to taip įpyko, kad daugiau nebedalyvavo parodose: niekaip negalėjo suprasti, kuo užkliuvo tie tautos didžiaviriai. Užtat kai aš padariau didžiausią – šešių metrų – savo akvarelę „Kunigaikštis Mažeika įkuria Mažeikius“ (darbas yra Mažeikių muziejuje), ant jos užrašiau, kad šią akvarelę skiriu tėvui, jo patriotiškumui, jo taip mėgtai tautos istorijai, jo kunigaikščiams, jo originaliai kūrybai. Tėvo paskatintas sukūriau ir visus 32 Lietuvos kunigaikščius vaizduojantį darbą. Jis yra devynių metrų ilgio, vientiso lapo ir pripažintas Lietuvos rekordu. Akvarelė eksponuota Kauno M. Žilinsko galerijoje vykusioje tarptautinėje parodoje, dabar ji yra Nacionaliniame M. K. Čiurlionio muziejuje. ►

Leono Lisino darbai

Leono Lisino daina ir piešinys

Kad aš palinkau prie dailės, kad esu dailininkas, kad mėgstu istoriją ir istorines temas – tėvo nuopelnas. Ar galėjo būti kitaip šalia tokio patrioto, girdint jo patriotines kalbas, nuolat jaučiant jo pasirinkamas tikrąsias vertybes? Kiek daug pasako vien tarp tėvo daiktų išlikęs 1918–1920 metų Lietuvos savanorio medalis (jį gavo tarnybos kariuomenėje metais už savo aktyvumą, nuoširdžiai patriotišką veiklą), jo išsaugotos karinės dainos, „Philips“ radijo aparatas, žurnalai „Skautejų aidas“, „Karys“, „Pavasaris“; daugelis istorinių knygų, kitų tautiškų leidinių... Visi tie vertingi daiktai buvo užmūryti Radviliškyje, Gražinos gatvėje nr. 13, kur mes gyvenome, krosnyje. Juos paskui persivežėme į Mažeikius. Tai buvo ir mano, ir brolių patriotizmo mokykla. Tėvas niekada nebuvo nei komjaunuolis, nei „parteinas“, kaip pats sakydavo. Visi trys sūnūs irgi nebuvo.

Tėvas mirė anksti – eidamas vos 56-uosius savo metus. Simboliška: ant jo kapo išaugo ąžuolas. Mums, sūnams, kitiems jį pažinojusiems, tėvas ir buvo tvirtas kaip ąžuolas. Jis dorai, sąžiningai, įdomiai, prasmingai ir patriotiškai nuėjo visą jam skirtą gyvenimo kelionę, mums perdavęs pomėgį menui, kultūrai, sportui, palikęs neįkainojamą gėrio pamoką. ■

Autoriaus nuotraukos

„...Kaip kūrėjas esu laimingas“

KRAŠTIETIS STASYS ŽIRGULIS – VIENAS IŠKILIAUSIŲ ŠALIES MENININKŲ. ŠIS RAŠINYS APIE JŲ PARENGTAS IŠ VIEŠNAGĖS RADVILIŠKIO VIEŠOJOJE BIBLIOTEKOJE METU IŠSAKYTŲ GARSAUS SKULPTORIAUS MINČIŲ.

Stasys Žirgulis – radviliškietis. Šiame mieste gimė, gyveno, praleido vaikystę ir mokėsi. Kaip pats sakosi, Radviliškio niekada nepamiršo, nors jau seniai jį „nusavino“ Kaunas ir kauniečiai.

Iš radviliškietiško laikų prisimena kai kuriuos epizodus, susijusius su savo tolimesnio kelio pasirinkimu, o galbūt jį ir lėmusius. „Nuo mažens labai mėgdavau tapyti, nors tada, žinoma, dar nelabai ir nutuokiau, kas ta tapyba. Net naktimis tapydavau. Prisimenu, žadinu mamą kokią trečią valandą nakties ir klausiu, ar gražus mano ką tik baigtas paveikslas. Mama pusiau per miegus dėl šventos ramybės atsako: „Gražus, gražus, sūneli.“ Ir man taip smagu...“

Besimokydamas devintojoje klasėje Radviliškyje jau ir pirmąją parodą surengė. Buvo taip. Klasės auklėtojas Algimantas Petronis sykį atėjo į Žirgulių namus pasidomėti, ką veikia jo judrusis, vietoje nenustygstantis auklėtinis. Mama, pasidžiaugusi sūnaus darbštumu, pagalba namuose, užsiminė, kad jis dar ir piešia. Mokytojas susidomėjo. Matyt, patiko, jei tų piešinių nepamiršo ir po kurio laiko paprašė auklėtinio surengti parodėlę tėvų susirinkimui. Kai mama grįžo namo po to susirinkimo, net apsiverkė iš džiaugsmo, kad sūnus mokykloje buvo taip išgirtas... O jaunajam nenuoramai atsirado paskata geriau mokytis ir toliau kurti.

Po mokslų Radviliškyje – Kauno politechnikos institutas. Ne todėl, kad ieškotų naujo iššūkio sau, bet kad šioje aukštojoje mokykloje buvo karinė katedra, vadinasi, savotiška garantija, jog neteks tarnauti kariuomenėje, kuri jaunuolio visiškai netraukė. Tačiau ilgainiui pasiblaškymai ieškant savojo kelio baigėsi: radviliškietis perėjo mokytis į Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės technikumą. Per pusę metų gana gerai baigusiam du medžio drožybės kursus gabiam

Stasys Žirgulis

ir ryžtingam studentui buvo leista stoti į valstybinį Dailės institutą (dabar Vilniaus dailės akademija). 1974-aisiais čia baigė Skulptūros fakultetą.

Šešerius studijų metus Stasys Žirgulis prisimena kaip savęs, meno suvokimo, kūrybinių pažiūrų brandinimo laikotarpį, kuriame ypač vertina buvusių dėstytojų indėlį. Baigęs institutą pradėjo savarankiškai įgyvendinti tas savo nuostatas, sumanymus. Be maž iš karto pradėjo rengti parodas. Anot menininko, nuo pat pradžių jis patekęs į bangą, kai skulptūra, kaip žanras, ypač aktyviai buvo demonstruojama ne paminklais, o parodiniiais darbais, išreiškiant visiškai subjektyvią savo nuomonę. „Tų parodų būta viso- ▶

kių, buvom ir iš salių išvaryti, ir darbų neleista eksponuoti...“ Kaip teigia meno žinovai, pradendantysis menininkas tarsi yrėsi prieš srovę, nepaisydamas tuometinių dailės kanonų, tikėdamas ir pasitikėdamas savimi, menine intuicija. Sulig kiekvienu tokiu iškojimu vis ir atrasta. Ryškėjo savitas kūrybos stilius, naujas turinys, drąsios formos.

Nuo medžio, bronzos iki aliuminio, akmens. Nuo portreto, atskleidžiančio žmogaus individualybę, dvasios prigimtį, iki stilizuoto išorinės tikrovės įvaizdžio, mitinių motyvų, gausių apibendrinančių metaforų, alegorijų. Nuo mažosios plastikos, dekoratyvinių fontanų iki didingų monumentalių kūrinių,

2011 m. vasarą Šiaulėnų šventėje priėmus Radviliškio rajono savivaldybės mero Padėkos ženklą

kurie puošia, įprasmina mūsų kasdienybę ir sprendžia amžinuosius būties klausimus. Nuo romantinės dvasios iki šiuolaikinio meno simbolių. Nuo pavienių skulptūrų iki sudėtingų jų kompozicijų didžiulių aikščių erdvėje... Ir visas tas daugiabriauniškumas – unikalus, su niekuo nesupainiojamas, verčiantis mąstyti, diskutuoti, stebėtis, sekti juo.

Kaip pripažino pats skulptorius, jo kūrybą atpažinti galima ne pagal „trupinius“, o pagal tai, kaip jis

mąsto idėją. „Kur tų idėjų šaltiniai, pasakyti negalėčiau. Kūryba – tai tas laisvas paukštis, kuris kiekvieną dieną skrenda vis kitaip, ir negali nuspėti, kaip... Bet niekada nebūna taip, kad štai aš dabar atsisiėsiu ir kursiu. Kiekvieną kartą, kai gimsta idėja, jai įgyvendinti ieškau naujos formos. Jei žmogus mano, jog atrado save, jis mirė. Ieškojimas – tai vienintelė žmogaus aistra per visą jo gyvenimą; – savita skulptoriaus filosofija.

Jos dalis – ir skulptoriaus santykis su akmeniu, kurį vadina amžinąja medžiaga Tai, kas mums dažnai tėra pilkas lauko riedulys, menininko vizijose ir rankose virsta iškalbingiausiu kūriniu, paskui ir mus priverčiančiu, mokančiu kitaip suprasti, jausti aplinką. „Akmuo kvėpuoja... Akmenyje slypi didžiulis vitališkumas – slėgis, masė, faktūra, spalva. Mums tereikia panaudoti jo savybes, tokias kaip dužimas, skilimas, trapumas... Kai pagalvoji, juk tai Dievo duota medžiaga, kuri pati savaime yra didžiulė vertybė“, – tvirtina menininkas.

Šiandien įvairių kraštiečio darbų galima rasti daugelyje šalies miestų, miestelių. Daugelis jų, sukurtų per kelis ypač intensyvios kūrybos dešimtmečius, praturtino Lietuvos meno aukso fondą. Stasio Žirgulis darbų yra įsigiję prestižiniai mūsų šalies, Kelno, Rygos, Olandijos, Suomijos, JAV ir kiti muziejai, galerijos, privatus kolekcininkai. Surengta dešimtys asmeninių ir grupinių parodų, dalyvauta pristatymuose, simpoziumuose, kongresuose.

Ir tai – be gana aktyvios kitos kraštiečio veiklos, nors kažin, ar pastarąją būtų galima visiškai atriboti nuo kūrybos. Daug metų buvo Lietuvos dailės fondo ir Dailininkų sąjungos tarybos, Kauno ir respublikinės Meno tarybos narys, sąjungos Kauno skyriaus Skulptūros sekcijos pirmininkas, aktyvus, principingas ilgametis Kauno miesto tarybos narys, Vilniaus dailės akademijos profesorius, Senato narys, šioje aukštojoje mokykloje dėstantis skulptūrą, kompoziciją, piešimą. Visur mūru stojantis už kultūrą, jos ateitį...

„Truputį savo laiko aš atiduodu tik tam, kad kultūros ramsčiai nebūtų visiškai išvartyti ir nenukristų kultūros gryčios stogas. Dirbu tam, kad bent kultūros politika būtų kiek įmanoma išpuoselėta, ir tai mano konkretus patriotinis uždavinys. Teigiu, ir šimtus kartu galiu teigti ir ginti savo išgyventą vienintelę idėją: tik kultūra yra bet kokios valstybės pamatas, nėra valstybės be kultūros“, – įsitikinęs Stasys Žirgulis. ►

Paminklas, skirtas kultūrininkui Povilui Višinskiui (1991 m.) Šiauliuose

Dirbtuvėje

Lietuvos prezidento Kazio Griniaus paminklas (1997 m.) – vienas iš trijų prieškarinio prezidentų skulptūrų, esančių Laikinosios Prezidentūros Kaune kiemelyje

Muziko Antano Kučingio portretą menininkas yra kūręs ne kartą. Pastarasis 1999 m. darbas įkomponuotas Kauno Muzikinio teatro sodelyje

Lietuvių tautos kančių įamžinimo memorialas „Nurimęs varpas“; 2007 m., Alytus

„Šaltinis“; 1980 m., Kaunas

Geriau pažįstantieji tvirtina, kad ši asmenybė tokia pat įvairiapusė kaip ir jo kūryba. Žavimasi jo savitumu ir išradingumu, stebimasi šios „vaikščiojančios pasaulio meno enciklopedijos“ žiniomis, filosofiniu, literatūriniu išprusimu, ryžtu, principingumu ir nuoseklumu ginant kultūros reikalus bei savo nuostatas, jo pomėgių įvairove (tarp kitų – šachmatai, boksas).

Ir gimtinė nepamirštama. Tiesa, kaip sakėsi pats kraštietis, gal ir ne tiek, kiek norėtūsi: „Vis to laiko trūksta.

Iš tikrųjų labai trūksta...“ Tačiau būtent jis sukūrė paminklą iš mūsų rajono Sidarių kaimo kilusiam įžymiam kraštotyrininkui, fotografui, šviesuoliui Baliui Buračiui. Skulptūra atidengta praėjusiais metais Šiaulėnuose ir dabar puošia visą šio miestelio atnaujintą centrinę aikštę. Stašį Žirgūlių sutikome ir Kauno radviliškėnų susibūrimo Maironio lietuvių literatūros muziejuje, kai buvo pristatomas mūsų žurnalas „Radviliškio kraštas“; tariamasi dėl šio mieste gyvenančių kraštiečių bendri- ►

jos steigimo. Pradžiugino ir paties menininko nesena viešnagė Radviliškio viešojoje bibliotekoje. Atvyko su kolegomis pasidomėti, kaip ruošiamasi paminėti Radviliškio 445 metų sukaktį ir pasiūlė ta proga mieste surengti savo darbų parodą, apžiūrėjo biblioteką, šiltai pabendravo, padovanojo įvairios su juo susijusios medžiagos („Jeigu kam būtų įdomu...“).

Stasio Žirgolio be galo įdomu klausytis: dažna mintis – lyg nugalintas aforizmas ar sentencija. Savimi

subrandintas, gyvenimo išmintimi apmūrytas, patirtimi patikrintas. „Neturiu prieš ką maivyti, meluoti – juk nieko ir neapgausi, tik save... Kiekvienas privalome išsikasti savo šulinį, kad turėtume gėlo vandens, nes svetimu prakaitu nenusiprausi“; – įstrigę jo žodžiai.

Išskirtinė asmenybė ir įvairiabriaunis menininkas yra pelnęs platų pripažinimą, svarių įvertinimų. Už nuopelnus jis apdovanotas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordino I laipsnio medaliu, Vy-

„Prabudimas“. 1976 m.

„Dialogas su savimi“. 1988 m.

Moderni skulptūrinė plastika „Šviesos bokštas. Miesto sergėtojas“; 2004 m. įkurdinta Jonavos centre

tauto Didžiojo ordino Riterio kryžiumi, jam buvo paskirta Lietuvos Vyriausybės aukščiausiojo laipsnio premija, Kauno miesto „Santakos“ II laipsnio Garbės ženklas, daug kitų titulų, premijų, diplomų, padėkų. Tame vargu bau išvardijamame sąraše – ir Radviliškio rajono savivaldybės mero Padėkos ženklas, pernai kraštiečiui įteiktas už svarų indėlį kuriant Radviliškio krašto ir Šiaulėnų miestelio kultūrinę erdvę.

„...Nenoriu būti baobabas baobabų giraitėje, nes jeigu visi medžiai bus baobabai, bus labai neįdomu.

Geriau jau koks mažytis, atskiros rūšies krapas... Tautos išskirtinumas man labai svarbu, ir šiandien dar galime pasidžiaugti vienintele pasauly dominančia savo preke – kultūra... Galiu teigti – kaip kūrėjas aš esu laimingas“; – kraštiečio Stasio Žirgulio mintys. ■

Parengė Gražina Dunauskienė

Stasio Žirgulio, Radviliškio viešosios bibliotekos archyvo ir spaudos leidinių nuotraukos

Ikaras, gimęs geležinkelininkų krašte

Alvydas TAMOŠIŪNAS, viršila, Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų Aviacijos bazės tarptautinio bendradarbiavimo vyresnysis specialistas

Radviliškis sparčiai ėmė augti 1868–1870 metais, nutiesus Liepojos–Romnų geležinkelio atšaką Daugpilis–Radviliškis ir čia įkūrus geležinkelio stotį. Per Pirmąjį pasaulinį karą, kai atsirado Radviliškio–Tilžės ir Šiaulių–Jelgavos geležinkeliai, miestas virto svarbiu geležinkelio centru. Iš esmės nuo tada Radviliškis pradamas tituluoti Lietuvos geležinkelio sostine.

Mūsų krašte daug žmonių vienaip ar kitaip buvo susiję su geležinkelio veikla. Geležinkelio stotyje dirbo šeimų kartos: seneliai, tėvai, vaikai. Čia gimusiam žmogui, regis, buvo garbė ir priedermė pasirinkti šios srities profesiją. Tai pasidarė vos ne taisyklė. Bet kiekvienoje taisyklėje yra išimčių. Radviliškiečiai, aišku, rinkosi ir kitas profesijas, kai kurie tapo garsūs rašytojai, aktoriai, dainininkai, dailininkai, mokslininkai, politikai, tarnavo Tėvynei kaip įvairių specializacijų kariai.

Tačiau ne visi žinome, kad turėjome kraštiečių karo lakūną, kuris nuo pat mažens svajoto skristi. Tik tokie svajotojai suaugę tampa ikarais, žmonėmis su sparnais, geriausi iš jų – karo lakūnais. Jonas Masiulis buvo vienas iš sparno brolių, skraidęs karo lėktuvais 1934–1937 metais. Deja, nesulaukęs nė 23 metų, jaunasis drąsuolis, aviakatastrofos metu suglaudęs palūžusius sparnus, iškeliavo Anapilin...

Jono Masiulio tėvas Juozas savo sode. Eugenijos ir Povilo Mikšių šeimos archyvo nuotrauka

Jaunasis karo lakūnas prie kulkosvaidžio lėktuvo viduje. Evaldo Tamulionio archyvo nuotrauka

Jonas Masiulis gimė 1914 metų gruodžio 18 dieną Radviliškio rajone, Šiaulėnų kaime, gana nemažoje taisyklingoje šeimoje: turėjo du brolius ir dvi seseris. Anot buvusių kaimynų, geriausių šeimos draugų Eugenijos ir Povilo Mikšių, Jonas buvo vyriausias vaikas, vėliau gimė jo seserys Onutė ir Adelė bei jaunesnieji broliai Vladas ir Stasys. Jono tėvas buvo Juozas Masiulis, mėgęs ūkininkauti ir sodininkauti. Motinos nei vardas, nei pavardė nežinomi, bent jau kol kas. Tėvai buvo stambūs, tvarkingi ūkininkai. Kurį laiką Masiulių šeima gyveno pačioje Šiaulėnų gyvenvietėje, dabartiniu adresu – Dariaus ir Girėno gatvėje nr. 10 arba 8. Tikrasis jų namas sudegė, ir šeima persikėlė į sodybą, pastatytą prie įvažiavimo į Šiaulėnus buvusiuose laukuose. Šiandien tą vietą liudija tik senas sodas, aukšti medžiai, žymėję sodybos pakraščius. Du iš penkių vaikų buvo išleisti į mokslus, likę trys padėjo tėvams ūkininkauti. Jonas mokėsi Radviliškio progimnazijoje ir Šiaulių valstybinėje gimnazijoje. Baigęs gimnazijos penkias klases, ►

1934 metų lapkričio 3 dieną įstojo į Karo aviacijos mokyklos puskarininkių lakūnų klasę – II laidą.

Mokykloje pasižymėjo kaip gabus ir sumanus mokinys. Ėjo skyrininko pareigas. Į jas patekdavo tik drausmingi, darbštūs ir pavyzdingi mokiniai. Buvo linksmo būdo, taktiškas, draugiškas, mylimas ir gerbiamas kolegų, savo laidoje – vienas iš geriausių mokinių. Baigęs mokyklą, turėjo būti paskirtas tarnauti 1-ojoje naikintuvų eskadrilėje Kaune, kur jau buvo pradėjęs atlikti praktiką.

Senieji gyventojai dar pamena, kaip Jonas Masiulis praskridavo virš gimtinės. Sako, atskridęs jis paprastai išmesdavo maišelį su smėliu (kad vėjo gūsis nenupūstų). Ten būdavo laiškas ar lauktuvės. Kartais antradieniais centrinėje gyvenvietės aikštėje vykdavo gyvulių, galvijų turgūs. Taip jau sutapo, kad vieną tokį antradienį ir Jonas parskrido. Gyventojai pasakojo: tąkart jis praskridęs itin žemai, todėl esą labai išgąsdinęs gyvulius ir sukėlęs neišpasakytą sumaištį... Gali būti, kad Jonas parskridęs net nusileisdavo prie šeimos sodybos, nes aplink tvyrojo lygūs laukai. Prisimenama, kad dažnai lėktuvas apsukdavo ratą kitą aplink Masiulių sodybą.

Apie Joną Masiulį užsimena jo amžininkai savo prisiminimuose. Štai fragmentas iš jaunesniojo leitenanto Antano Mikučio atsiminimų apie tarnybą karo aviacijoje: „...Kitą dieną Karo ligoninėje vyko medicinos komisijos apžiūra. Komisijai vadovavo Karo aviacijos įgulų gydytojas kpt. Tupčiauskas.

Karo kapelionas 1937 m. pavasarį (?) šventina naikintuvus Dewoitine 501L

Ligoninėn buvome vedami organizuotai, rikiuotėje. Vadovauti buvo paskirti baigiamojo kurso lakūnai Jonas Masiulis ir Kazys Klimas, nes į ligoninę eidavome dviem grupėm, t. y. kandidatai į lakūnus ir kandidatai į mechanikus. Medicinos komisija lakūnams ir mechanikams buvo skirta atskirai, nes skirtingi sveikatos reikalavimai. Mūsų grupę į ligoninę vedžiojo Jonas Masiulis, jis jau turėjo jaunesniojo puskarininkio laipsnį...“ (*straipsnio citatų kalba netaisyta – aut. pastaba*).

Labai įdomus sutapimas: Masiulių šeimos draugas Povilas Mikšys 1991-ųjų pavasarį gydėsi skrandį vienoje Vilniaus ligoninėje. Jam besigydant, į palatą buvo įkeltas senyvas, labai sunkiai sergantis, beveik merdėjantis žmogus. Palatoje tas ligonis prisistatė, kad yra buvęs lakūnas ir jo pavardė Kazokaitis. Povilas taip pat pasakė, kad iš jo Šiaulėnų gyvenvietės kilęs lakūnas Masiulis. Kazokaitis puikiausiai atsiminė Joną Masiulį. Gaila, bet palatos draugas sunkiai sirgo ir netrukus ten pat mirė. Povilas tapo to liūdno įvykio liudininku. Vėliau patikrinau įvairius šaltinius ir radau, kad minėtas ligonis buvo Karo aviacijos leitenantas Jonas Kazokaitis, gimęs 1906 metais, apdovanotas garbės ženklu „Plieno sparnai“, miręs 1991-ųjų kovo 28 dieną Vilniuje...

1937 metų spalio 16-ąją, apie 10 valandą 30 minučių jaunesnysis puskarininkis Jonas Masiulis atliko skridimo pratimus su naikintuvu Dewoitine 501 L, borto numeris 606. Begaliniai apmaudu: dėl ne- ▶

Naikintuvo Dewoitine 501L, borto numeris 606, avarijos vieta Nemune, ties Karmelitų (Nemuno) sala, prie pat tuometinio jachtklubo. Antano Krištopaičio archyvo nuotrauka

aiškių priežasčių lėktuvas 1000 metrų aukštyje įėjo į „plokščią“ suktuką ir pradėjo greitai žemėti. Lakūnas nesugebėjo iš to suktuko išvesti lėktuvo, šis nukrito ir sudužo Nemune, ties ta vieta, kuri tuomet buvo žinoma kaip Karmelitų sala, o dabar vadinama Nemuno sala, prie pat tuometinio Kauno jachtklubo. Sunkiai sužeistas lakūnas mirė vežamas į Karo ligoninę. Jonui Masiuliui iki mokyklos baigimo buvo likusios dvi savaitės... Kaimynai pamena, kaip į namus vieną rudens vakarą atėjo raudodamas tėvas Juozas Masiulis ir pasakė, kad žuvo jo geriausias sūnus. Pasak šeimos draugų Mikšių, tėvas laidotuvėse nedalyvavo. Jose Kaune galėjo būti mama, sesuo Onutė. Tai patvirtintų ir lakūno šermenų nuotrauka.

1937 metų spalio 17 dieną, 15 valandą 30 minučių žuvusiojo Jono Masiulio kūnas buvo pervežtas iš Karo ligoninės į Kauno karinį aerodromą ir pašarvotas Karo aviacijos mokyklos angare. Kitą dieną, 9 valandą, Kauno Šv. Arkangelo Mykolo (įgulos) bažnyčioje, žinomoje ir kaip Kauno soboras, už velionį laikytos pamaldos, o 14 valandą kraštietis palydėtas į kapines ir palaidotas šalia kitų besiilsinčių sparno brolių – ginklo draugų.

Tuometinėje spaudoje apie Joną Masiulį buvo parašyta daug gerų žodžių: „Tai trečia auka šiais metais. A. a. jaun. pusk. Masiulis buvo gambiausias šios laidos mokinys ir greitai jau būtų baigęs aviacijos mokyklą. Skaudu, kai kartais suklupti tenka tada, kada jau būtų galima džiaugtis darbo vaisiais. Aviatoriai liūdi netekę aviacijai daug vilčių teikiamo ginklo draugo, o visuomenė skaudžios nelaimės ištikto jaunuolio.“

Kaip ir šiais laikais, anuomet spaudoje buvo spausdinamos ir užuojautos. Skirtingai nuo dabartinių, jos tada reikštos ne tik giminėms ir artimiesiems, bet ir žuvusiojo viršininkui, kolegoms. Pavyzdžiui: „A. a. lak. jaun. puskarininkui Jonui Masiuliui tragingai žuvus, p. Karo Aviacijos Viršininkui ir karo aviacijos lakūnams liūdesio valandą giliausią užuojautą reiškia Lietuvos Aero Klubas.“

Jaunesnysis puskarininkis Jonas Masiulis buvo palaidotas Kaune, dabar nebeegzistuojančiose Karmelitų arba kitaip vadintose Senose kapinėse. Dabar tai – Ramybės parkas. Tai yra naujamiestyje, Vytauto prospekte, į šiaurę nuo autobusų stoties. Čia 1847–1959 metais buvo miesto kapinės. 1959 metų kovo 25 dieną Vykdomojo komiteto pirmininko Juozo Piligrimo iniciatyva pasirašytas sprendimas Nr. 285 „Dėl Kauno miesto centrinių kapinių, esančių Lenino pr., perkėlimo“. Tuometinėje „Kauno tiesoje“ išspausdintas toks pranešimas:

Karo aviacijos mokyklos puskarininkių klasės lakūnų skyriaus II laidos (nuo 1934-11-01 iki 1937-11-01) vinjetė. Apačioje, viduryje (su šalmais ir akiniais), pirmas iš kairės – J. Masiulis, antras A. Palskys. Vinjetė sudaryta ne anksčiau kaip 1938 m.

„Ryšium su miesto centrinių kapinių, esančių Lenino prospekte, perkėlimu, prašome visus piliečius, kurių artimieji yra palaidoti šiose kapinėse, iki 1959 m. birželio 1 d. įregistruoti palaikų perkėlimą“. Giminės ir artimieji dalį mirusiųjų palaikų perkėlė į Petrašiūnų, Seniavos ir kitas kapines, o dalis liko, kur buvę. Dėl politinių motyvų daug kas nė nedrįso nurodyti, kur guli jų artimųjų palaikai ir prašyti leidimo išsikasti, nes tokiu būdu būtų išaiškėję, kas jų giminės. Likę kapai tais pačiais metais buvo išlyginti buldožeriais, nugriauta katalikų koplyčia, žemėmis užpiltas ir sulygintas S. Dariaus ir S. Girėno mauzoliejus. Kapinių vietoje suprojektuotas ►

Buvusių Masiulių sodybos vietą liudija tik senas sodas, seni ir aukšti medžiai, žymėję sodybos pakraščius

poilsio parkas su vaikų žaidimo aikštelėmis, nutiesti nauji asfaltuoti takai, padaryti suoleliai.

Taip apie 1959 metus Masiulio giminių rūpesčiu karo lakūnas perlaidotas ir atgulė amžinojo poilsio gimtinėje – Radviliškio rajono Šiaulėnų kapinėse. Tiesa, nėra aišku, kas perlaidojo lakūną, nes motina su Jono broliais ir seserimis emigravo į Jungtines Amerikos Valstijas. Tėvas Juozas buvo likęs vienas ir iki perlaidojimo pasimirė. Šeimos draugai Mikšiai po karo ištremti į Sibirą. Tremties metu jie sužinojo, kad mirė jų kaimynas, Jono tėvas Juozas Masiulis. Mikšiai iš tremties sugrįžo 1959 metais. Apie Jono perlaidojimą iš Kauno nieko nežinojo iki tol, kol nepradėjome domėtis ir rinkti žinias apie karo lakūną. Galimą kapo vietą parodė kapus prižiūrinti Jūratė Gavrilucienė. Ji minėjo, kad prieš kelerius metus buvo atvykę žmonės ir daug klausinėjo bei ieškojo Masiulių šeimos kapo.

Kiek vėliau labai apleistas kapas surastas. Ten buvo vos išskaitomas užrašas, kurį galutinai paslėpė ant viršaus priklijuota plokštė. Pastarojoje buvo įrašyta: „Masiulių šeima“. Kas buvo užrašyta ant originalaus antkapio, niekas nepamena, tačiau žinoma, kad užrašas siejosi su Masiuliais. Tad čia gali būti palaidotas tėvas Juozas, jo sesuo Levutė, jo brolis Marcelinas ir iš Kauno perlaidotas Jonas Masiulis. Pasak Jūratės Gavrilucienės, šis kapas ilgą laiką buvo niekieno neprižiūrimas, bet paskutiniu metu ant jo įvairiomis progomis vis atsiranda degančių žvakučių, padedama gėlių. Kapinių prižiūrėtoja kol kas nematė, kas tai daro, bet pažadėjo pastebėjusi būtinai prieiti prie tų žmonių, pašnekinti ir susipažinti. Galbūt taip pavyks padėti tašką išskirtinės asmenybės – vienintelio Radviliškio krašte gimusio karo lakūno Jono Masiulio – gyvenimo istorijoje.

1936–1938 metai Lietuvos karo aviacijos istorijoje buvo ypač nesėkmingi, nes žuvo net 11 lakūnų. Pagal tuometines tradicijas, žuvus lakūnui, jo tarnybos vietos aerodrome skraidymai būdavo sustabdomi trims dienoms. Kol laidojimo procesija judėdavo kapinių link, žuvusį kolegą lakūną palydėdavo ir į orą pakilę trys sparno broliai – ginklo draugai. Jei lakūnas žūdavo iš naikintuvų eskadrilės, jį palydėdavo į orą pakilę trys žvalgybos lėktuvai. Jei žūdavo žvalgybos eskadrilės lakūnas, jį į amžinojo poilsio vietą lydėdavo trys naikintuvai. Dažnai lakūno karsto galvūgalyje būdavo pritvirtinamas kamštinis lakūno šalmas (žuvusiems pėstininkams kartais tvirtindavo plieno šalmus).

Taip pat verta paminėti, kad paprastai karo lakū-

no kapas skyrėsi nuo pėstininko kario kapo. Visų lakūnų kapai būdavo vienodi, paminklai susidėdavo iš dviejų dalių. Betoninis paminklas turėdavo kubo formos pagrindą, į kurį būdavo įmontuojama betoninė plokštė su simboliniais sparnais ir durtuvu per vidurį. Viršutinė dalis – tai keturkampė į viršų siaurėjanti piramidė su įbetonuotu vamzdžiu, prie kurio pritvirtinti du iš ketaus išlieti propeleriai, sudarydavę simbolinį kryžių. Priekyje buvo pritvirtinama keraminė lakūno nuotrauka, po ja – lentelė su užrašu. Prieš paminklą, virš kapo – išlietas betoninis antkapis, kurio šonuose sumontuoti tokie pat simboliniai sparnai su durklais. Tokius karo lakūnų kapus galima pamatyti Kaune, Šiauliuose ir kituose miestuose. Beje, Šiauliuose palaidoto Nepriklausomybės kovose žuvusio karo lakūno leitenanto Juozo Kumpio kapas yra vandalų apgadintas ir niekas nesiima sutvarkyti.

Su Jonu Masiuliu Karo aviacijos mokyklos puskarininkių klasės lakūnų skyriaus II laidoje nuo 1934-11-01 iki 1937-11-01 kartu mokėsi šie bendrakursiai: K. Butavičius, K. Butkus, J. Celišius, J. Dambra, A. Eidukonis, L. Juozėnas, J. Kairys, P. Kasperiu-

Spėjamas Jono Masiulio kapas Radviliškio rajone, Šiaulėnų kapinėse

nas, A. Keršys, K. Klimas, A. Kurtinaitis, K. Mankus, J. Nečionis, L. Paplauskas, A. Morkevičius, J. Vilkaitis (žuvo 1938 metais, praėjus vos metams nuo mokyklos baigimo), A. Žadeikis. Iš II laidos studijų metu žuvo mokiniai lakūnai: Albinas Palskys – 1937-08-21 lėktuvo *Ansaldo A120*, borto numeris 18, avarijoje ir Jonas Masiulis 1937-10-16 lėktuvo *Dewoitine 501L*, borto numeris 606, avarijoje. Sąrašas sudarytas 1990 metais pagal lakūnų J. Dambraivos, A. Keršio, A. Eidukonio atsiminimus.

Apibendrinant visą niūrią statistiką, aišku: nuo 1919 iki 1940 metų Lietuvos karo aviacija ir Aero klubas skrydžiuose iš viso neteko 41 lakūno, dar 11 mirė dėl įvairių kitų priežasčių (vykdant tarnybines pareigas, patekus į autoavarijas, nuo sunkios ligos ir kita). Šokiruoja jų amžius, kurio vidurkis nesiekia nė 30 metų, o daugumai nelaimės valandą tebuvo vos dvidešimt su trupučiu... Tiek žuvę, tiek mirę buvo laidojami pagal tas pačias tradicijas. Daugiausia lakūnų gyvybių nusinešė, avarijų patyrė įvairių modelių vokiški lėktuvai, taip pat sudužo keletas anglišku, prancūzišku, čekišku ir itališku lėktuvų. Netekome lakūnų, kurie pateko į avarijas skrisdami ir su lietuviškų konstrukcijų lėktuvais: žuvo konstruktorius vyresnysis leitenantas Jurgis Dobkevičius su savo paties kūriniu *Dobi-III*, kiti žuvo su *ANBO-II*, *ANBO-III* bei keturiais *ANBO-IV*. Dažniausiai pasitaikydavusi avarijos priežastis ir būdavo nelemtieji suktukai, į kuriuos lėktuvai patekdavo dėl įvairių priežasčių, taip pat variklio gedimai, lėktuvo konstrukcijos lūžiai. Visa tai atsitikdavo dėl to, kad lėktuvai buvo netobuli ir pasenę, prasta technikos priežiūros kontrolė, lakūnai neturėjo patirties, nebuvo griežtos suremontuotų lėktuvų bandymų tvarkos.

Apie patį lėktuvą *Dewoitine D. 501L*. 1936 metais Prancūzijos įmonė *Dewoitine* Lietuvos karo aviacijai pagal kontraktą turėjo pateikti naujus vienviečius naikintuvus *D. 372*. Tačiau juos priimant išryškėjo konstrukcinių defektų ir paaiškėjo, kad jie nepakankamai atsparūs. Mūsų priėmimo komisijos atstovai pulkininkas leitenantas Antanas Gavelis ir majoras Jonas Mikėnas atsisakė šiuos naikintuvus priimti. Po ilgų derybų įmonė sutiko pakeisti kontraktą ir Lietuvai pateikti kitus, tuo metu prancūzų karo aviacijai serijoje pradėtus gaminti naikintuvus *D. 501*. Specialiai mūsų aviacijai su raide „L“ pagamintų 14 naikintuvų *Dewoitine D. 501L* serija Lietuvą pasiekė 1936 metų gruodžio viduryje. Juos sumontavo gamyklos mechanikai, o ore išbandė mūsų lakūnai. Lėktuvus įvedus į rikiuotę, jais buvo apginkluota 1-oji eskadri-

Prisiminimais apie Joną Masiulį ir jo šeimos likimą pasidalijo buvę Masiulių kaimynai ir šeimos draugai Eugenija Navickaitė-Mikšienė ir Povilas Mikšys, ištvėrę Sibiro tremtį

lė, dislokuota Kaune. Per visą lėktuvų eksploatavimo Lietuvos karo aviacijoje laikotarpį jie patyrė tik vieną tragišką avariją, kurioje ir žuvo Jonas Masiulis.

Techniniai lėktuvo *Dewoitine D.501 L* duomenys: 12,09 m sparnų ilgis; 7,85 m lėktuvo ilgis; 2,63 m lėktuvo aukštis; 16,16 m² sparnų plotas; 1429 kg tuščio lėktuvo svoris; 1921 kg skridimo svoris; 402 km/val. maksimalus skridimo greitis; 10500 m aukščio lubos; 700 km skridimo nuotolis. ►

TRUMPAS SPECIALISTO KOMENTARAS

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Antano Gustaičio aviacijos instituto Aviacinės mechanikos katedros vedėjas doc. dr. Eduardas Lasauskas: „Plokščias suktukas vyksta esant labai dideliems atakos kampams. Plokščiam suktuke lėktuvo nosis būna beveik nenuleista. Plokščias suktukas yra pavojingesnis už statų suktuką, nes iš jo išvesti žymiai sunkiau. Pagrindinė plokščio suktuko priežastis – per daug galinė svorio centro padėtis, bet įtakos turi daug kitų faktorių ir pilotavimo ypatybės.“

AUTORIAUS PAAIŠKINIMAS

Plokščias suktukas: lėktuvas, jo išilginė ašis yra praktiškai horizontalioje padėtyje, sukdamasis aplink vertikaliąją ašį, netenka greičio, greitai praranda aukštį. Šiek tiek panašu į besileidžiantį nuo medžio lapą, kuris krenta ne tik sukdamasis, bet ir siūbuodamas. Į suktuką greičiausiai lakūnas pateko atsitiktinai, dėl grubios pilotavimo klaidos, kai atlikdamas pilotažo figūrą, jis, praradęs lėktuvo greitį, neteisingai atliko veiksmus vairais (per staigiai patraukė vairalazdę į save su nekoordinuotu pedalų stūmimu). Lakūnų terminais kalbant, lėktuvui skrendant ant kritinių atakos (pokrypio) greičio ribų buvo pertraukta vairalazdė. Tokio suktuko metu dėl perkrovių poveikio nepatyrusiam lakūnui sunku orientuotis erdvėje, sudėtinga nustatyti suktuko kryptį bei atlikti teisingus veiksmus lėktuvui išvesti iš suktuko. Suktuko metu lakūnas jaučia intensyvių lėktuvo virpesių dėl netolygaus jo sukimosi bei vairalazdės ir pedalų spurdėjimų dėl veikiamos išcentrinės jėgos aukščio ir krypties vairų. Dabartiniai lakūnai sako, kad reikia jausti lėktuvo pilotavimo perkrovių kritines ribas; pavyzdžiui, įvairiose pilotažo figūrose prie kritinių perkrovių L-39 lėktuvas yra lydimas virpulio atsiradimo, įspėjančio lakūną apie galimybę nuvirsti į suktuką. Tik lakūnai bandytojai arba patyrę akrobatai sportininkai pademonstruoja, kaip elgtis, lėktuvui įėjus į „plokščią“ suktuką, ir tik su specialiai tam paruoštais orlaiviais (specialiai subalansuotas lėktuvo svorio centras, nepilni kuro bakai, turi papildomos traukos vektorius, lėktuvo parašiotą ir t. t.).

Taigi galima daryti prielaidą, kad karo lakūno Jono Masiulio avarijos priežastis buvo labai trumpa skraidimo patirtis bei lėktuvo Dewoitine D. 501 L konstrukcijos, aerodinaminių savybių apkrovių metu nežinojimas. Kyla abejonių, ar apskritai lakūnas buvo apmokytas, kaip reikia teisingai elgtis, lėktuvui D. 501 L patekus į suktuką. Be to, Masiulį šeimos draugai Mikšiai sakė, kad, praėjus kuriam laikui po avarijos, tėvas Juozas nuolat liūdnai minėdavo: „Jo klaida, jo klaida...“

2012 metų spalio 16 dieną minėsime 75-ąsias karo lakūno jaunesniojo puskarininkio Jono

Masiulio žuvimo metines. Norėtusi, kad ši data primintų kraštiečiams, ypač jaunimui, kad tarp mūsų visada buvo, tikiu, ir bus ateityje žmonių, uoliai ir sėkmingai siekiančių užsibrėžto, išsvajoto tikslo, koks jis nerealus ir sunkiai pasiekiamas atrodyti. Siekiančių to tikslo, nežiūrint, kad pastangos pareikalauja brangios kainos, retkarčiais – net gyvybės. Jonas savo pavyzdžiu įrodė, kad nėra nieko nepasiekiamo. Per itin trumpą savo gyvenimą šis kraštietis pakilo į svaiginančias aukštumas ir pelnė vietą mūsų istorijoje, mūsų atmintyje.

Rašant šį straipsnelį, gimė mintis įamžinti kraštiečio atminimą: siūlau jo žūties vietą pažymėti atminimo akmeniu su atitinkama iškaba. Niekam nereikia aiškinti, kad Nemuno sala ir joje esantys objektai yra gausiai lankomi žmonių. Būtų be galo prasminga, kad kauniečiai ar Kauno miesto svečiai žinotų, jog šalia Nemuno salos, prie pat tuometinio Kauno jachtklubo, paskutinį gyvenimo skrydį atliko iš Radviliškio krašto kilęs jaunas ir perspektyvus karo lakūnas jaunesnysis puskarininkis Jonas Masiulis. Labai norėtusi, kad to išskirtinio jaunuolio atminimas būtų įmažintas ir jo gimtuosiuose Šiaulėnuose. Tik ar atsiras bendraminčių, palaikančių šią idėją? ■

Autoriaus nuotraukos

ŠALTINIAI

Interneto svetainė www.plienosparnai.lt

KAM KOP. Lėktuvas L-39C, nuorodos įgulai. Kaunas, 2000.

Karys. 1937, Nr. 43.

Kardas. 1937, Nr. 19.

Lietuvos Sparnai. 1937, Nr. 10.

Lukšys, S., Mintautas R., Monkevičius, J. Palūžę sparnai. Vilniaus Užupio leidykla, 1997.

Ramoška, G., Gamziukas, A. Lietuvos Karinė Aviacija 1919 – 1940. 1999.

Vaičeliūnas, J. Tėvynės sargyboje. Sudbury Ontario, 1955.

Nuo Radviliškio – iki Izraelio

SAVITĄ PUSLAPĮ RADVILIŠKIO ISTORIJOJE YRA ĮRAŠĘ ČIA GYVENĘ ŽYDAI, JŲ NUVEIKTI DARBAI IR KULTŪRA. TARP ŠVIESIŲ TOS TAUTOS KRAŠTIEČIŲ BUVO GYDYTOJAI POLINA IR HAIMAS TOKERIAI. UŽSIMEZGUS RADVILIŠKIO VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS RYŠIAMS SU JŲ SŪNUMI GREGORY TOKER, GYVENANČIU IZRAELYJE, GAUTAS ŠIS PASAKOJIMAS.

Gregory TOKER, fizikos mokslų daktaras, verslininkas

Džiaugiuosi suteikta galimybe Radviliškio jubiliejui skirtame žurnalo numeryje trumpai papasakoti apie savo tėvus, kurie gyveno ir dirbo Radviliškyje prieš Antrąjį pasaulinį karą.

Mano tėvas buvo bendrosios praktikos gydytojas, o mama – stomatologė. Jų laimingą ir produktyvų gyvenimą šiame mieste, prieškarinio Lietuvoje, žiauriai sugriovė Vokietijos invazija ir Lietuvos žydų persekiojimas bei žudynės. Mano tėvai buvo vieni iš nedaugelio, kurie išgyveno. Po karo jie apsigyveno Vilniuje ir niekada negrįžo į Radviliškį – prisiminimai buvo pernelyg skausmingi.

Mes išvykome iš Lietuvos į Izraelį 1973 metais su giliai širdyje užrakintais ir neliečiamais prisiminimais apie praeitį. Tik po daugelio metų tylos mano mama prakalbo apie savo karo patirtį pašnekovui iš Yad Vashem (holokausto muziejus Jeruzalėje), o vėliau parašė atsiminimus, kurių sutrumpinta versija buvo atspausdinta Vilniaus valstybinio žydų muziejaus almanache 2001 m. Rašydama ji surado jėgų papasakoti ir apie tuos įvykius, apie kuriuos kalbėti buvo pernelyg sunku.

Atsitiktinai internetinė paieška atvedė mane į Radviliškio viešosios bibliotekos svetainę, kur mano tėvo gimimo data buvo įvardyta kaip svarbus įvykis Radviliškio istorijoje. Susisiekus su Vilniaus Gaono muziejumi, manęs paprašė išversti į anglų kalbą motinos atsiminimus. Dabar tie papildyti atsiminimai publikuojami muziejaus interneto svetainėje anglų ir lietuvių kalbomis. Verčiant man ir atsiskleidė visas slopintų prisiminimų bei emocijų pasaulis.

Mano tėvas daktaras Haimas Tokeris gimė Radviliškyje 1906 metais. Vasario 16-oji nurodyta kaip jo

Tokerių šeima. 1933 m., Radviliškis

gimtadienis. Tačiau, kaip dažnai atsitikdavo tais laikais, tikslī jo gimimo data nežinoma. Kai atėjo laikas gauti pasą, savo gimtadieniu jis pasirinko Nepriklausomybės dieną.

Nuo ankstyvos jaunystės tėvas turėjo remti šeimą. Nustojo lankyti vidurinę mokyklą, mokėsi pats, mokydamas kitus privačiai, užsidirbdavo pragyvenimui. Jis ne tik visus mokyklos egzaminus sėkmingai išlaikė eksternu, bet ir diplomą gavo pora metų anksčiau už kitus. Įstojo į Kauno universiteto Medicinos fakultetą ir 1928 metais studijas baigė su pagyrimu. Po universiteto baigimo išvyko į Karaliaučių ir ten dirbo ligoninėje. Mediko patirtis buvo neįkainojama. Bet ligoninė nemokėjo savo praktikantams... ►

Haimas Tokeris savo darbo Radviliškyje vietoje 1938 m.

Polina ir Haimas Tokeriai Radviliškyje 1938 m.

Po pusantrų metų grįžęs į Radviliškį, jis pradėjo verstis privačia praktika, atidaręs gydytojo kabinetą. Labai greitai tapo plačiai žinomas ir gerbiamas tiek už savo medicininės žinias, tiek už pacientams dalijamą gerumą. Tėvas visada padėdavo visiems – pacientams, draugams, šeimos nariams ar tiesiog tiems, kas paprašydavo pagalbos. Jis ne tik neimdavo atlygio iš neturtingų pacientų, bet ir pats jiems dažnai duodavo pinigų nusipirkti vaistų. Mano motina jautėsi skolinga už gyvenimą keliems jo pacientams, tokiems kaip ūkininkas Tarbūnas, kuris leido pabėgti mamai keliaujant į Žagarę, ar kunigui Bylai, kuris ją paslėpė savo klebonijoje.

Polina ir Haimas Tokeriai Vilniuje 1960 m.

Tėvas niekada nesikratė atsakomybės ir niekada nevengė gydyti sunkius ligonius, kaip neretai pasitaiško šiomis dienomis. Jis, kaip gydytojas, buvo „senosios mokyklos“ pasekėjas, kur nuodugnus tikrinimas ir stebėjimas – pirminiai ligos diagnozavimo įrankiai.

Pacientas jam visų pirma buvo žmogus; jis kantriai išklaudydavo visus skundus, nuodugnai išklausinėdavo, domėdavosi ne vien ligomis, bet ir gyvenimo detalėmis. Būdamas labai dėmesingas ir pastabus, tėvas puikiai diagnozuodavo, sugebėdavo teisingai nustatyti ligą net ir pačiais sudėtingiausiais atvejais, nesiremdamas daugybe testų.

Mano tėvas visada troško mokytis, sužinoti daugiau. Jis niekada nepraleisdavo galimybės plėsti savo žinias, įgyti patirties. Prieš karą tobulinosi Berlyno, Prahos, Vienos klinikose. Po karo – Maskvoje, Kijeve ir Leningrade (Sankt Peterburge). Izraelyje, būdamas 70 metų, jis įgavo eksperto statusą vidaus ir vaikų medicinos srityse bei įvaldė kardiologiją.

Jo interesai neapsiribojo vien medicina. Buvo patyręs fotografas, aistringas esperantininkas. Esperanto kalbos išmoko anksti jaunystėje ir palaikė ryšius su esperantininkais visame pasaulyje. Maža žalia žvaigždutė, įsmeigta į atlapą, rodė jį esant esperantininku ir traukė naujus draugus, kur tik ėjo. Kartą vasaros atostogų metu Palangoje greičiau nei per dvi savaites jis išmokė esperanto kalbos mane ir mano draugą, paskui nuvažiavo su mumis į esperantininkų vasaros stovyklą netoli Tartu, Estijoje. Netrukus tapau Vilniaus esperanto klubo nariu ir šios kalbos netgi mokiau studentų grupę.

Mano mama, dr. Polina Kaplanaitė-Tokerienė, gimė Kupiškyje 1908 metų lapkričio 22 dieną. Studijavo Kauno universitete odontologijos specialybę. 1933 metais studijas baigė su pagyrimu ir pradėjo dirbti Kupiškyje stomatologe. Ji ištekėjo už mano tėvo 1936-aisiais. Abu apsigyveno Radviliškyje. Tėvai turėjo savo medicinos kabinetus nuosavame name. ►

Polina Kaplanaitė (Tokerienė) apie 1925 m.

Polina Tokerienė su mažąja Adute 1938 m.

Po dvejų metų gimė mano sesuo Adutė, kurios aš niekada nepažinojau. Jai buvo tik penkeri, kai vokiečių valdininkėliai vlasovininkai ją pagrobė iš Šiaulių geto. Mano motinos atsiminimai – lyg gyva siaubingų vokiečių invazijos veiksnių suvestinė: baltą juostą ryšinių policininkų persekiojimas; priverstinis darbas, pažeminimas, nužudymai – atsitiktiniai ir organizuoti; buvę draugai ir pažįstami, kurie nusiuko nuo mamos, ir kilnūs, kartais visiškai svetimi žmonės, kurie padėjo jai ir kitiems žydams dažniausiai vien iš nuoširdžios užuojautos. Beveik visi Radviliškio žydai buvo sušaudyti Radviliškyje arba vėliau Žagarėje. Motinai pasisėkė išvengti tokio likimo, ji

pateko į Šiaulių getą. Praradusi Adutę vaikų „akcijos“ metu, pabėgo iš geto. Mamą priglaudė du katalikų kunigai – Vincas Byla ir Adolfas Kleiba – bei kai kurie jų draugai ir parapijiečiai. Kaip jau minėjau, mamos visą istoriją galima rasti Vilniaus Gaono muziejaus internetinėje svetainėje (www.rescuedchild.lt) lietuvių ir anglų kalbomis.

Karo pradžia užklupo mano tėvą Rusijoje, prie Juodosios jūros, Sočyje, sveikstantį po ilgos ligos. Jis tuoj pat nukeliavo į Rusijos centrą ir sugebėjo gauti paskyrimą į ligoninę Kazanėje, šalia geležinkelio stoties, į kurią eidavo, kai tik galėdavo, kad pasitiktų traukiniu iš Vakarų, tikėdamasis surasti savo šeimą. Jo vos nenušovė rusai, kai įtarė esant vokiečių šnipu. Laimei, vienas iš miesto vadų asmeniškai pažinojo tėvą dar Lietuvoje, tad laidavo už jį. Panaši istorija nutiko mano žmonos tėvui Abai Stražui, Lietuvos kariuomenės karininkui, kurį sulaukė Vitebske, nes jis nešiojo Vokietijos gamybos ginklą ir puikiai kalbėjo vokiškai. Karo pabaigoje mano tėvas jau buvo labai gerbiamas ir apdovanotas Raudonosios armijos majoras.

Po karo, grįžus rusams ir prasidėjus trėmimams į Sibirą, tėvui pavyko sustabdyti A. Kleibos deportaciją ir jau

išvežtą V. Bylą sugrąžinti iš Sibiro. A. Kleiba mirė nuo vėžio netrukus po karo. V. Byla tapo klebonu Jurbarke, ir mes dažnai jį bei jo seserį lankydavome šiame mieste. Jis mirė 1970-ųjų pabaigoje, o netrukus ir mes išvykome į Izraelį. Mano mamos pastangų dėka Izraelio valstybė abu šiuos kunigus pripažino Pasaulio tautų teisuoliais.

Po karo mano motina dirbo Vilniuje ir iki 1963 metų vadovavo Odontologijos klinikai, kol, vykdant sovietų sumanytą „nacionalinių kadru“ skatinimo politiką, „savanoriškai“ perleido vadovės pareigas kolegei lietuvei. Tėvas tapo Vilniaus universiteto dėstytoju ir Vilniaus Žvėryno infekcinių ligų ligoninės direktoriaus pavaduotoju medicinos reikalams. Jis dirbo toje ligoninėje iki mūsų paskutinės dienos Lietuvoje. Medikų veikloje tėvas buvo labai aktyvus, vertinamas, dažnai sudėtingais atvejais kviečiamas konsultuoti, dėstė įvairiose struktūrose, įskaitant Vilniaus pedagoginį institutą. Buvo Lietuvos epidemiologijos, mikrobiologijos ir infekcinių ligų mokslininkų medicinos draugijos narys ir sekretorius. 1952 metais, įsigaliojus Stalino antisemitizmo politikai, tėvui buvo įsakyta pasirinkti arba darbą universitete, arba ligoninėje. Neįsivaizduo- ►

Radviliškyje, prie savo namo. 1938 m.

damas savęs be pacientų, pasirinko ligoninę. Po kelių mėnesių visi žydai, likę universiteto Medicinos fakultete, buvo atleisti. Stalino mirtis 1953 metais išgelbėjo mano žmonos tėvą, profesorių Abą Stražą nuo arešto, o mus visus – nuo deportacijos į Sibirą.

Aš gimiau 1948 metais. 1970-aisiais su pagyrimu baigiau Vilniaus universiteto Fizikos ir matematikos fakultetą. Nepaisant aukštų įvertinimų, negalėjau tikėtis dirbti universitete, todėl ėmiausi programuotojo darbo, vėliau tapau vidurinės mokyklos mokytoju. 1972 metais vedžiau Leoną Stražaitę (Pedagogikos instituto profesoriaus Abo Stražo ir Vilniaus universiteto daktarės Nedos Kameneckaitės dukterį). Buvo paneigtas jos su pagyrimu baigtų studijų diplomas, nes sužinota, kad nori emigruoti į Izraelį (dvi jos geriausios draugės ir klasiokės lietuvaitės šiuo atžvilgiu taip pat nukentėjo, nes jų pažymiai, nors pakankamai geri, buvo šiek tiek mažesni negu Leonos, tad universitetas surado pretekstą susilaikyti nuo diplomo su pagyrimu skyrimo joms).

Izraelyje, tėvas pradėjo dirbti beveik nuo pirmos atvykimo dienos. Labai pravertė, kad mokėjo hebrajų kalbą, kurios jis dar jaunas išmoko, lankydamas ješivą (judaizmo dvasinę seminariją) Lietuvoje. O motina rado stomatologo darbo mažoje privačioje klinikoje. Būdamas 67 metų, tėvas negalėjo gauti darbo ligoninėje, todėl dirbo bendrosios praktikos gydytoju Sveikatos fondo klinikoje Petah Tikva mieste, kartais dirbdavo ir vietos ligoninėje. Jį ir vėl apsupo dėkingi pacientai, jis iki šiol yra prisimenamas miesto gyventojų ir Sveikatos fondo pareigūnų. Net po to, kai pagaliau turėjo išeiti į pensiją (jam buvo jau 85 metai, regėjimas pradėjo blogėti) ir tėvai persikėlė į Jeruzalę, arčiau mūsų, jis vis dirbo kaimynystėje veikusioje klinikoje kaip savanoris gydytojas.

Tokeriai Jeruzalėje 1979 m.

Polina Tokerienė ir kunigas Vincas Byla Jurbarke 1960 m.

Aš ir mano žmona gavome mokslų daktaro laipsnius Hebrajų universitete, Jeruzalėje. Aš – fizikos, o Leona – anglų literatūros. Po dvejus metus trukusių doktorantūros studijų Pitsburge, JAV, mes sugrįžome į Jeruzalę. Leona yra Hebrajų universiteto anglų kalbos profesorė, katedros vedėja. Aš dirbu pramonėje kaip kūrėjas ir verslininkas. Turime du vaikus – dukrą ir sūnų, abu yra fizikos mokslų daktarai. Jau turime ir vieną anūkėlę.

Mano tėvas mirė 2001 metų lapkričio 9 dieną. Motina Anapilin iškeliavo po trejų metų – 2004-ųjų gruodžio 19-ąją. Abu nugyveno labai ilgą gyvenimą – sulaukė 96-erių ir buvo visiškai šviesaus proto iki pat paskutinės savo dienos. ■

Autoriaus šeimos archyvo nuotraukos

Autoriaus prierašas

Noriu paprašyti: vienoje iš fotografijų (Tokerių šeima. 1933 m., Radviliškis – red. pastaba) matome didelę Tokerių šeimą, bet nežinau, kas yra kas. Aš žinau, kad mano tėvas turėjo brolių Motelį ir seserį Etel, apie kuriuos mama rašė savo prisiminimuose. Atrodo, tėvas daugiau brolių nei seserų neturėjo, išskyrus Liubą Havioq, kuri anksčiau išvažiavo į Palestiną. Aš spėju, kad vienas iš vyrų nuotraukoje yra Motelis, kitas – tikriausiai Eteles vyras Leibl.

Gal kur nors Radviliškio archyvuose minima arba gal radviliškiečiai dar prisimena, kiek narių buvo mano tėvo šeimoje ir ar Eteles vyras Leibl Segal turėjo brolių bei seserų?

Būčiau labai dėkingas, jei man kas padėtų tai išsiaiškinti. Su nuoširdžia pagarba – Gregory. Izraelis.

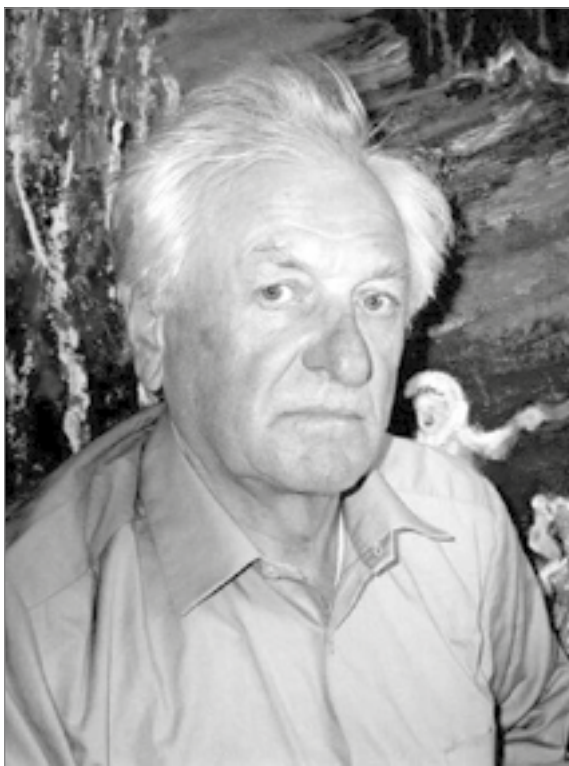

ŠI RADVILIŠKIO IŠSKIRTINEI SUKAKČIAI SKIRTA ŽURNALO RUBRIKA PRISTATO SKIRTINGŲ KARTŲ RADVILIŠKIEČIUS IR JŲ MINTIS APIE MIESTĄ BEI SAVE.

Aš visom šaknim radviliškietis

TAI – IŽYMUS VYRESNIOSIOS KARTOS LIETUVIŲ DAILININKAS, TAPYTOJAS. JO KŪRYBAI BŪDINGAS EKSPRESIONIZMAS, EMOCINGUMAS, ĮTAIGI SPALVŲ KALBA. NORS TAI GANA ĮVAIRIŲ ŽANRŲ IR TEMATIKOS DARBAI, VISGI VYRAUJA PEIZAŽAI, TĖVIŠKĖS, GAMTOS MOTYVAI, KURIUOSE ATSISKLEIDŽIA VISA AUTORIAUS TALENTO JĖGA IR GELMĖ. IR DABAR, SULAUKĘS GARBAUS AMŽIAUS, JIS TAPO STEBĖTINAI DAUG: KAIP PATS SAKOSI, BEVEIK NEBŪNA DIENOS, KAD NESIDARBUOTŲ SAVO DIRBTUVĖJE. NEPAISANT VISŲ PATIRTŲ IŠGYVENIMŲ, KASDIENYBĖS SUNKUMŲ, JO KŪRYBA IŠLIKO OPTIMISTINĖ, TEIGIANTI GYVENIMO GROŽĮ, GĖRĮ IR VILTĮ. TOKIŲ PAT ŠVIESIŲ PRISIMINIMŲ JIS ATSIUNTĖ IR ŽURNALUI.

Stasys JUSIONIS, kraštiečių, dailininkas

Stasys Jusionis

Aš visom šaknim radviliškietis. Atsiradau 1927 metais miestelio viduryje, netoli bibliotekos. Šimtą metrų į geležinkelio pusę buvo kelios gryčios. Mano tėvai namų neturėjo. Nuomojo porą kambarėlių. Čia ir prasidėjo mano gyvenimas. Jei pažiūrėsite į seną nuotrauką, kur esu su savo tėvais, pamatysite: aš dar su... suknele. Tada berniukai ilgai lakstydavo su suknytėmis, kol mamos pasiūdavo šokias tokias kelnaites. Įlipęs į tas kelnes, 4–5 metų berniukas tapdavo vyru...

Iš to laiko ir išliko kai kurie mane supusios aplinkos prisiminimai. Netoli pagrindinės gatvės, kuri tiesėsi nuo Šeduvos link Šiaulių, buvo takas į miesto sodą. Atsimenu, kad prie to tako stovėjo iš lentų sukalta Gedimino pilis. Gražiai nudažyta, su vėliava viršuje. Tada visa Lietuva vadavo Vilnių!

Geležinkelio stotis buvo visa ko centras. Miestiečiai eidavo ten sutikti ir išleisti traukinių. Tokia būdavo pramoga. Nuo stoties į apačią driekėsi pagrindinė gatvė su krautuvėlėmis ir kitokiomis įstaigomis. Pačiame vidury, kur dabar centrinė ►

aiškštė, stovėjo didelis mūrinis namas, išlikęs gal nuo caro laikų. Jame buvo įrengta pieninė. Tai, atrodo, ir visas vaizdas, įsirėžęs atmintyje.

Mano tėvas buvo dzūkas. Baigęs Rodūnės mokyklą, lenkams okupavus Vilnių, pabėgo į Lietuvą, įstojo į jos kariuomenę ir tarnavo iki nepriklausomybės kovų pabaigos. Paskui, išėjęs į atsargą, buvo nukreiptas organizuoti savivaldos. Dirbo Naujamiesčio (prie Panevėžio) valsčiuje sekretoriumi. Netrukus jį perkėlė į Radviliškį, čia irgi tapo valsčiaus sekretoriumi. Motina buvo nuo Baisogalos, iš Čelkių kaimo. Jos tėvas, mano senelis, dirbo Komaro miškų eiguliu. Jo duktė Sofija ištekėjo už mano tėvo Petro Jusonio. Taip ir susikūrė mūsų šeima.

Valsčiaus sekretorius – vadinasi, reikalų tvarkytojas. Tėvas, ėjęs tas pareigas, buvo gerai išsilavinęs, mokėjo tris kalbas – lietuvių, rusų ir lenkų. Jos visos buvo svarbios, ypač Radviliškyje, prie geležinkelio. Geležinkelis priklausė aukštesnei valdžiai, valsčius į jį teisių neturėjo. Bet radviliškiečiai gaudavo darbo geležinkelio darbuo-

Jusionių šeima Radviliškyje: tėvai Sofija, Petras ir mažasis sūnelis Stasys. 1929 m.

Stasio Jusonio darbas „Kovas. Pavasarėja“. 2007 m.

se. Gyventojai vertėsi neprastai, statėsi namelius, veisė sodelius. O aplinkui buvo daug kaimų. Jų žmonės augino gausų derlių ir ieškojo kelių, kaip tas gėrybes realizuoti. Turėjo paklausą javai ir kita.

Mano tėvas priklausė Valstiečių liaudininkų partijai. Kaimo žmonių buvo gerbiamas. Organizavo pienininkystę, ir pieninė veikė puikiai. Turėdamas gyventojų, ypač kaimiečių, paramą, tėvas išsilaikė iki 1932 metų. Po to šeima turėjo iš Radviliškio išvykti.

Pradžios mokyklą baigiau Naujamiestyje, vidurinę – Panevėžyje ir 1947 metais atsidūriau Kaune, dailės institute. Paskui Vilniuje, institute, gavau dailininko diplomą.

Išsikėlus mums iš Radviliškio, ryšiai su gimtuoju miestu nenutrūko. Mano teta ištekėjo už radviliškietiško Daknio, kuris dirbo geležinkelyje, depe ir, kaip juokaudavo, lopė senus garvežius. Jis buvo geras darbuotojas ir geležinkelyje išdirbo iki mirties. Nuo pat pradžios mokyklos iki studentavimo aš būdavau laukiamas šioje šeimoje, rasdavau nuostabią užuovėją Radviliškio Žemaitės gatvelėje, kur jie buvo pasistatę namelį ir turėjo gražų sodelį. Prieš 15 metų tas bendravimas nutrūko, kai jie iškeliavo amžinybėn... ■

Autoriaus nuotraukos

Klestėk, mano gimtasis mieste!

MŪSŲ ŽURNALO REDAKCINĖS KOLEGIJOS NARĖS ELENOS ROMANOS CEMNOLONSKIENĖS INTERVIU SU KRAŠTIEČIU, TECHNIKOS MOKSLŲ DAKTARU, DOCENTU ALEKSANDRU RIMKEVIČIUMI.

– Kokie Jūsų prisiminimai apie gimtąjį vaikystės ir jaunystės miestą Radviliškį?

– Leidinyje „Mūsų Lietuva“ (Vilnius, „Mintis“, 1991) rašoma, jog daugiau kaip prieš 100 metų apie Radviliškį buvo dainuojama:

„Radviliškis gražus miestas – negal apsaukti,

Aukštos trobos, drūtos bobos – negal apkabinti.“

O koks buvo miestas mano laikais? Gimiau 1937 metais Radviliškyje, tada nedideliame mieste, kuriame pagal pravažiuojančių keleivinių traukinių eismą buvo tikslinami laikrodžiai. Nors gimiau, kaip sakoma, „prie Smetonos“; tačiau tų laikų ir pirmųjų trėmimų už Uralo neprisimenu. Bet vokiečių okupacijos laikotarpis, pirmieji pokario metai mano sąmonėje dar ir šiandien neišblėšę.

Akyse dar ir dabar išlikęs vaizdas, kai vietinis kolaborantas, vokiečių karininkas su spindinčiais antpečiais ir blizgančiomis sagomis, išsiima iš dėklo pistoletą ir nei iš šio, nei iš to šauna į per pievą bėgantį taikų vilkinį šunį. Kruvinas šuo priekinėmis kojomis vis dar šliaužia, šliaužia... Išsigandę vaikai išsilakstome. Rytą vėl ta pati žmogysta grūmoja: „Kad žinočiau, kas tą šunį atnešė naktį prie mano langų, nudėčiau vietoje!“ Vaikai žinome, kurie vyrai taip padarė, tačiau tylime ir išsigandę vėl išsibėgiojame...

Kitas ne mažiau įsimintinas vaizdas: 1944 metų liepos mėnesį, jau vokiečiams traukiantis iš Lietuvos, į mūsų gatvelę ateina keletas vokiečių kariškių ir išsiveda dar nespėjusius pasislėpti vyrus – mane auginusį Aleksą Jarašūną ir dėdę Aleksą Rimkų. Nusiveda juos per gatvelę, susodina greta sugaudytų vyrų į karišką sunkvežimį ir išveža, kaip vėliau sužinojome, „darbams į Vokietiją“. Tuo metu kitas dėdė Kazimieras sėkmingai pragulėjo bulvienojuose...

Iš atminties niekada neišblės vienos nakties košmaras. 1944-ųjų rugpjūčio mėnesį vokiečių lėktuvai bombardavo Radviliškį. Vakare rusų zenitiniai priešlėktuviniai pabūklai, įsitvirtinę laukuose, netoli dabartinės Mašinų gamyklos, ėmė šaudyti į artėjančius vokiečių lėktuvus. Ir prasidėjo... Viena bomba krinta apie 30 metrų nuo namo, kuriame mes gyvename. Langai išdužta, durys atsidarė, aš su mama nuo sprogimo bangos iš lovų atsuduriame ant

*Technikos mokslų daktaras, docentas
Aleksandras Rimkevičius*

grindų. Šliaužiame per bulvienojus iki giminaičių iškastos dengtos duobės – „slėptuvės“. O ten pilna žmonių, net kvėpuoti sunku. Nuo bombų sprogimų dunksi ta mūsų „slėptuvė“. Kyla saulė, tačiau, o siaube, Žaliosios gatvelės kai kurie namai vis dar dega... Radviliškis buvo bombarduojamas ne vieną kartą; subombarduota buvo ir gražioji bažnyčia. Naktimis bėgdavome į laukuose, kur dabar yra Eibariškių gyvenamasis kvartalas, iškastą gilų melioracijos griovį, iš kur nakties metu matėsi pašvaistės, kai buvo bombarduojami Šiauliai.

– O ką prisimenate apie Radviliškį iš pokario?

– Radviliškio pradinėje mokykloje ir gimnazijoje, vėliau pavadintoje vidurine mokykla, mokiausi 1944–1955 metais. Prisimenu, kaip 1951-aisiais vienoje Radviliškio durpyno aukštumėlėje archeologai kasinėjo didžiausią Lietuvoje monetų, keleto sidabrinių šaukštų, kryželių, įvairių pakabučių lobį. Mums, mokiniams, teko patalkinti, atkasant, surenkant sutrupėjusias ir sveikas įvairių valstybių monetas bei kitus radinius, kurie vėliau buvo atiduoti didiesiems Lietuvos muziejams.

Įsimintini ir kai kurie kiti to vaikystės bei jaunystės laikotarpio įvykiai. Sunkus pokaris: žmonių eilės, laukiančios per visą naktį „forminės“ duonos; kortelės kai kuriems maisto produktams; šiurpūs negyvų partiza- ▶

nų su atsagstytais rūbais vaizdai centrinėje miesto aikštėje (dabar ten stovi išpūdingas pergalės ir laisvės simbolis – Nikės skulptūra, tarsi padėka tiems, kurie žuvo už krašto laisvę); „džiaugsmingos“ naujienos ir „patriotinės“ dainos toje pačioje aikštėje per garsiakalbį virš valdžios rūmų; baisios žmonių vežimo į Sibirą dienos, kai Radviliškyje buvo formuojami išvežamųjų ešelonai...

Radviliškio geografų būrelio turistai, vadovaujami mokytojo Algimanto Petronio, moksleivių estafetės „Aplink Lietuvą“ nugalėtojai. 1954 m.

– Ką galėtumėte papasakoti apie mokyklinius metus, apie mokytojus ?

– Vėliau gyvenimas tapo šiek tiek stabilesnis, ramusnis, jaunatviškai linksmesnis. Pirmąsias raides pažinti mane išmokė nusipelnusi mokytoja Ona Lapinskienė, prie kurios kapo Radviliškyje vis susimąstau, jausdamas jai didelį dėkingumą.

1944–1955 metai – sudėtingas pokario laikotarpis, kuris dėl ideologinių suvaržymų ypač sudėtingas buvo mokytojams. Žavėjomės nuostabiais pedagogais asmenybėmis: merginų klasės auklėtoju, mokytoju švyturiu Algimantu Petroniu, kuris su didele atsakomybe, meile ir pasiaukojimu mokė mus ne tik geografijos, piešimo, astronomijos, bet ir skyrė daug savo laisvalaikio paties vadovaujamam geografų-turistų būreliui, fizinio lavinimo mokytoju optimistu Jonu Žurausku, lietuviu kalbos mokytoju, jautrios sielos lyriku Antanu Mikalkėnu, anos nepriklausomos Lietuvos inteligentu fiziku Albinu Strielniku, jaunatviškąją matematikę Ireną Stavskytę-Kazlauskienę, rusistais – objektyviu ir mokinius mylinčiu Alfonsu Jenčiumi, profesionaliąją mokytoja Anele Galvoniene, kitais.

Negaliu nepaminėti 1955 metais I vidurinės mokyklos XII abiturientų laidos įnašą į Radviliškio ir net visos Lietuvos gerovės kūrimą. Vidurinę mokyklą baigėme 52 mokiniai iš dviejų paralelinių klasių. Vienuolika jų, baigę įvairius mokslus, liko ir sėkmingai darbavosi gimtajame

Radviliškyje. Tai Genovaitė Jakutytė-Šegždienė (medikė), Eimuntas Buivys (inžinierius elektrikas), Birutė Jagminaitė-Arбуžienė (tarnautoja), Algirdas Jankus (inžinierius mechanikas), Vanda Garnytė-Kavolėlienė (medikė), Stanislovas Petraitis (inžinierinis-ūkinis darbuotojas), Romualdas Šarpis (buhalteris), Ona Šimkevičiūtė-Venslovienė (bibliotekininkė), Romualdas Šimkus (veterinarijos gydytojas), Regina Stašauskaitė-Samulionienė (medikė), Petras Vaičiūnas (pedagogas). Paminėtini ir kiti bendraklasiai, sėkmingai pasidarbavę mokslo srityje, ėję atsakingas pareigas. Tai dr. Kazimieras Giedra (LŽŪU docentas, katedros vedėjas, valstybinės premijos laureatas), dr. Laima Kairytė-Skuodienė (miškotyryninkė), dr. Juozas Švedaruskas (KPI docentas, katedros vedėjas), Stanislovas Tarbūnas (sveikatos ministro pavaduotojas), Aldifonas Egidijus Lapkus (Šiaulių dramos teatro ir keleto vidurinių mokyklų direktorius), Zenonas Liudvikas Aksamitauskas (architektas), kiti – inžinieriai, pedagogai, medikai, teisininkai, iki išėjimo į užtarnautą poilsį garbingai dirbę įvairiose Lietuvos vietovėse.

Šiais, 2012, metais mokslo draugai planuojame susikristi į savo gimtąjį lizdą. Numatytas neeilinis mūsų susitikimas beveik sutampa su Radviliškio 445 metų jubiliejaus minėjimo dienomis.

– Kitus paminėjote, tai gal stabtelėkime ir prie Jūsų veiklos?

– Į Kauno politechnikos instituto Hidrotechnikos fakultetą mokytiis autokelių, tiltų, miesto magistralių specialybės įstojau, atrodo, taip neseniai – 1955 metais. Ką tik tapę studentais ir susitikę klasės draugai Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje, prie skulptoriaus J. Zikaro paminklo „Laisvė“, gėrėjomės ir didžiavomės ant paminklo užrašytu žodžiu „Radviliškis“. Paminklas, stebuklingai išsilaikęs anais gūdžiais laikais, ir šiandien simbolizuoja sunkias, bet sėkmingas kovas už laisvę, taip pat lietuvių kovas su bermontininkais ties Radviliškio.

Baigęs mokslus Kaune, dešimt metų darbavau įvairiose Vilniaus kelių ir tiltų statybos organizacijose. Nuo 1970-ųjų iki išėjimo į pensiją (2001 metais) dėščiau Vilniaus inžineriniame statybos institute (VISI, dabar Vilniaus Gedimino technikos universitetas –VGTU). Iš pradžių buvau aspirantas, vėliau mokslinis darbuotojas, asistentas, vyresnysis dėstytojas, docentas. Teko padirbėti ir prodekano pareigose. Disertacija parengta ir apginta iš autokelių asfaltbetonio dangų srities.

– Kaip kelių, tiltų, automagistralių ir miesto gatvių specialisto prašytume pasidalyti mintimis apie Radviliškio miesto infrastruktūrą.

– Kai tapau VISI aspirantu, Radviliškio rajono laikraštyje „Komunizmo aušra“ (1973, Nr. 65) buvo paskelbtas mano straipsnis „Per Radviliškį eis tobulesnės automagistralės“. Jame, remdamasis Automobilių transporto ir plentų ministerijos perspektyviniu pla- ►

Radviliškio I vidurinės mokyklos XII abiturientų laida 1954–1955 mokslo metais...

... ir susitikusi gimtajame Radviliškyje po 42 metų

nu, pranešiau, kad per Radviliškį bus nutiesta automagistralė ir kad numatoma rekonstruoti bei išasfaltuoti Radviliškio–Tytuvėnų–Raseinių bei Radviliškio–Pakruojo vieškelius. Automagistralės atkarpa per patį Radviliškį buvo atiduota eksploatuoti tik 2011 metų liepos 20 dieną. Žinoma, magistralinio kelio A9 Panevėžys–Šiauliai rekonstruotas septynių kilometrų ruožas įspūdingas tiek techniniu, tiek vizualiniu požiūriais, tačiau nutiestas prisilaikant senojo plento trasos vos ne per patį dabartinio besiplečiančio miesto centrą, tad neigiamo poveikio miesto gyventojams ir aplinkai neišvengta.

Nusiminti neverta, nes pagal Radviliškio miesto perspektyvinę teritorijos bendrąjį planą, kurį rengė VGTU Teritorijų planavimo mokslo instituto mokslininkai (projekto vadovė – prof. dr. Marija Burinskienė), o tvirtina Radviliškio rajono savivaldybė, bus projektuojamas aplinkkelis, kuris eis šiaurine miesto dalimi. Tai leis gerokai sumažinti neigiamą transporto poveikį gyventojų sveikatai, automobilių srautus gatvėse, transporto taršą, triukšmą bei avaringumą Radviliškyje. Tranzitinis transportas iš miesto teritorijos bus eliminuotas.

Jeigu 1973 metais vienam tūkstančiui respublikos gyventojų teko tik maždaug 10–12 lengvųjų automobilių, tai 2010-aisiais – jau net 479 („Lietuvos keliai“, 2011, Nr. 2), o pagal Radviliškio susisiekimo sistemos perspektyvinį planą miesto automobilizacijos lygis 2015 metais turėtų pasiekti 470 lengvųjų automobilių tūkstančiui gyventojų. Tai rodo, kad šis lygis Radviliškyje tuo tarpu yra šiek tiek mažesnis už respublikos vidurkį. Tranzitinio transporto taip pat daugės. Todėl eismo nukreipimas aplinkkeliu turės didelės įtakos miesto infrastruktūros ir žmonių gyvenimo sąlygoms pagerinti.

Be to, Radviliškio miesto susisiekimo infrastruktūros tobulinimo srityje numatyta miesto gatvių, dviračių takų

tiesimas ir tobulinimas, eismo sąlygų gerinimas miesto centre, automobilių stovėjimo aikštelių įrengimas, viešojo transporto maršrutų skaičiaus didinimas, eismo įvykių skaičiaus techninėmis priemonėmis mažinimas, eismo reguliavimo ir valdymo priemonių diegimas bei kita. Tenka pasidžiaugti tokiais gražiais planais ir palinkėti sėkmingai šiuos uždavinius įgyvendinti.

– Jeigu palygintumėte anų laikų Radviliškį ir dabartinį?..

– Jeigu mano vaikystės bei jaunystės metais Radviliškio mieste didžiausi ir „įspūdingiausi“ statiniai buvo Stiklo fabriko kaminas, geležinkelio vandentiekio bokštas, dvi dviejų aukštų mokyklos Dariaus ir Girėno gatvėje, dar kareivinės, tai šiandien geležinkelininkų miestą puošia ir džiugina nauji gyvenamųjų namų kvartalai, išasfaltuotos gatvės, naujų mokyklų pastatai, moderni Viešoji biblioteka, naujos erdvios parduotuvės, rekonstruotas miesto centre stadionas, skverai, nauji paminklai, Kultūros centro rūmai, nauja bažnyčia, restauruotas išlikęs architektūrinis paminklas – varpinė ir kiti objektai. Jau turbūt niekas neabejoja, kad Radviliškis – Lietuvos geležinkelininkų sostinė. Didingas, tarytum paminklas, garvežys, pastatytas prie Geležinkelio stoties, nuo kurio dūmų mano laikų Radviliškis buvo patamsėjęs. Vos ne legenda tapęs posakis, kad nuo jo ir „miesto žvirbliai pajudė“. Dabar dūmų nebeliko, kai šiuos garvežius pakeitė galingi dyzeliniai lokomotyvai...

Kaip ir kiti radviliškėnai, jaučiuosi neatskiriama gimtinės dalimi. Čia norisi visada sugrįžti.

– Ačiū už pokalbį. ■

Aleksandro Rimkevičiaus archyvo nuotraukos

Toks man yra Radviliškis...

Salomėja PLUKAITĖ, Radviliškio Vaižganto gimnazijos gimnazistė

„Radviliškis – geležinkelininkų miestas“; – taip mums sakydavo pradinių klasių mokytoja Teresė Augulienė. Taip Radviliškį pristato dauguma miesto gyventojų. Tačiau šis miestas man reiškia daug daugiau. Jis susijęs su mano proseneliais, seneliais, tėvais. Šiame mieste aš gimiau ir su juo, ko gero, dar ilgai siesiu savo gyvenimą. Kokį mačiau Radviliškį, kai dar buvau vaikas, kokį jį matau šiaudien ir kokį tikiuosi išvysti ateityje?

Viena iš vietų, kurias puikiai prisimenu iš ankstyvos vaikystės – miesto parkas. Tiksliau, parke esančios skulptūros. Žiemą išėjusi pasivaikščioti su teta susižavėjau parke rymančiais mediniais grybais ir nykštukais. Grybai buvo didesni už mane pačią, todėl prireikė tetos pagalbos, kad ant vieno jų užsiropščiau. Nors buvo tikra lietuviška žiema su daugybe sniego, atrodo visai nešalta ten sėdėti. Jaučiausi didelė ir stipri...

Radviliškyje gyveno mano proseneliai, seneliai, užaugo tėvai. Prosenelis Pranas Vaicekaskas prieš II pasaulinį karą grojo Šaulių sąjungos dūdų orkestre (už tai šeima 10 metų buvo ištremta, tad močiutė Genė Kupčiūnienė mokyklą baigė Zulumajuje, Irkutsko srityje). Abu mano seneliai – Juozas Kupčiūnas ir Petras Plukas – dirbo Žemės ūkio mašinų gamykloje, o abi močiutės – Genė Kupčiūnienė ir Antanina Plukienė – medicinos seserimis. Man gera žinoti, kad su draugais vaikštau tomis pačiomis gatvėmis, kurias prieš keliasdešimt metų mynė mano tėvai. Kadangi miestas nedidelis, dauguma žmonių tarpusavyje susiję. Neretai susipažinusi su nauju žmogumi vėliau iš tėvų išgirstu, kad jie prisimena to žmogaus tėvus, tai kartais atrodo gana keista.

Nuo pirmos klasės lankiau Vaižganto pagrindinę mokyklą, o dabar – Vaižganto gimnaziją, kur abu mano tėvai dirba mokytojais. Mokytojai mane išmokė

Salomėja Plukaitė

gerbti kitų nuomonę, mylėti tėvynę ir savo kraštą. Turbūt viena ryškiausių asmenybių – istorijos mokytoja Janina Stalionienė, kuri diegė ne tik istorijos žinias, bet išmokė ir kitų svarbių gyvenimo pamokų – nešvaistyti laiko veltui, stengtis tol, kol neapleis jėgos, niekada nepamiršti žmogiškumo. Įsiminė ir kitų pagrindinės mokyklos mokytojų pamokos. Atėjusi į Vaižganto gimnaziją supratau, kad visuomet atsiras erdvės tobulėti, kad reikia stengtis įgyvendinti sunkius dalykus, nes dauguma jų atrodo sudėtingi tik iš pirmo žvilgsnio. Džiaugiuosi, kad mokausi tokioje gimnazijoje, kurios mokytojai yra ne tik puikūs specialistai, bet ir išskirtinės asmenybės.

Bėgant metams Radviliškis vis labiau keičiasi. Smagu matyti renovuojamus pastatus, tiesiamus šaligatvius, vasarą miestą puošiančias gėles. Malonu, kad Kultūros centre netrūksta spektaklių, koncertų – vyksta intensyvus kultūrinis gyvenimas. Prieš kelerius metus buvo atidarytas Sporto centras šalia Vinco Kudirkos pagrindinės mokyklos. Dabar su draugais laukiame, kada galėsime ten plaukioti baseine, bet vis dar nesulaukiame. Ateityje norėtusi, kad Radviliškyje

būtų ne tik baseinas, bet ir daugiau pramogų jaunimui. Labai gaila, kad uždarytas „Lituanikos“ kino teatras...

Jei kas bandytų teigti, kad mūsų miestas neįdomus, kad jame nuobodu, galėčiau drąsiai paprieštarauti. Radviliškio istorijoje netrūksta atmintinų įvykių. XIX amžiaus pradžioje nuo maro čia išmirė daugelis gyventojų, ir miestas vėl pradėjo augti tik pradėjus tiesti geležinkelio liniją. 1919-aisiais ties Radviliškiu Lietuvos kariuomenė sutriuškino bermontininkus. Kai dar buvau maža, per Vėlines senosiose miesto kapinėse visuomet lenktyniaudavome su broliu, kas pirmas uždegs žvakutę prie savonorių, žuvusių mūšyje su bermontininkais, kapo. Per istorijos pamokas sužinojau, kad 1949 metais Mėnaičių kaime vyko partizanų atstovų suvažiavimas, kuriame buvo įkurta vieninga pasipriešinimo okupacijai organizacija – Lietuvos laisvės kovų sąjūdis.

Mano nuomone, skeptikams nereikia pamiršti, kad Radviliškis yra Lietuvos dalis ir kad visi gali prisidėti prie jo gerovės. Negalime numoti ranka į tai, kas vyksta aplinkui, ir manyti, kad vis tiek nieko nepakeisime, nes esame maži ir nesvarbūs. Kiekvienas žmogus ne tik gali, bet ir privalo stengtis būti naudingas savo miestui ir Tėvynei.

Mano dėdė Viktoras Turčinskas prieš daugiau nei 60 metų paliko Lietuvą ir išvažiavo gyventi į Kanadą. Ten įsikūrė ir į Lietuvą buvo grįžęs tik kartą, sovietmečiu. Kalėdų proga esame gavę jo paties tapytą atviruką (jis yra savamokslis dailininkas, mūsų namus puošia ne vienas jo tapytas paveikslas). Atviruke vaizduojamas apsnigtas miestas, tačiau jame atpažinau ir Radviliškio varpinę, ir namą, kuriame gyveno mano seneliai... Kartais net nesusimąstome, kiek mums reikia gimtasis miestas. Galbūt tai galima suprasti tik nutolus nuo gimtinės. Tačiau niekada negalime pamiršti, iš kur esame kilę. ■

Apie save

VIENI JĮ VADINA KEISTUOLIU, PERNELYG ILGAI UŽSIŽAIDUSIU SU LĒLĒMIS, KITI FANATIKU, DAR KITI NEPALIAUJA STEBĒTIS ATSIDAVIMU TOKIAI VEIKLAI... PATS KRAŠTIETIS LĒLININKAS SAVO PROFESIJĄ VADINA ĮDOMIAUSIA IR APIE JĄ, APIE SAVE MINTIMIS DALIJASI SU MŪSŲ ŽURNALO SKAITYTOJAMS.

Rimas (Rimantas) DRIEŽIS,

Lietuvos lėlių teatro režisierius, dailininkas, scenografas

Autorius lėlių teatrų festivalyje, Kaune

Gimiau 1959 11 02 Alksniupių kaime, netoli Šeduvos. Tėvas Artūras Driežis – latvis, mama Ona Jankūnaitė-Driežienė – lietuvė, save laikau lietuviu. Šeimoje augome keturiese: broliai Artūras, Jonas, aš ir sesuo Laima. Alksniupiuose 1965-aisiais pirmą kartą pamačiau lėlių vadinimą („Neišmanėlis Anas“, Kauno valstybinis lėlių teatras – KVLT), kurį iki šiol atsimenu kaip stebuklą.

1967–1971 metais lankiau Polekėlės kaimo pradinę mokyklą (Radviliškio r.), vėliau mokiausi Tyrulių vidurinėje mokykloje (Radviliškio r.). Gyvenome vargingai, skurdžioje aplinkoje ir kai atrodė, kad niekas nebespasikeis, staiga (ačiū tėvams) atsidūriau visiškai kitokiame pasaulyje.

1972–1979 metais mokiausi Vilniaus M. K. Čiur-

lionio vidurinės meno mokyklos Dailės skyriuje. Baigiamasis darbas – scenografija (dekoracijų maketas, scenovaizdžių ir lėlių eskizai) H. Ch. Anderseno pasakai „Rojaus sodas“ (darbo vadovas – Petras Ilgūnas, recenzentė – Jūratė Stauskaitė). Mokydamasis dailės dar lankiau Jūratės Stauskaitės „Lėlių teatro būrelį“ Ryšinių kultūros rūmuose ir Valerijos Karalienės „Dramos būrelį“ Profsąjungų rūmuose, o kelias paskutiniąsias vasaras atostogas praleidau Istorijos instituto mokslinėse ekspedicijose piešdamas ir užrašinėdamas etnografinį paveldą (ekspedicijoms vadovavo Regina Merkienė).

1979–1984 metais Konservatorijoje studijavau TV režisūrą (kurso vadovas – Algimantas Galinis. Dėstytojai: Vytautas Čibiras, Bronius Talačka, Henrikas Šablevičius, Bronius Morkevičius, Vladimiras Jefremovas, Rolandas Butkevičius). Baigiamasis darbas – TV lėlių spektaklis pagal S. Siudikos pjesę „Kaip vaikelis baimės ieškojo“ (buvau ir režisierius, ir dailininkas).

Mokydamasis Konservatorijoje apipavidalinau Valstybinės filharmonijos koncertinę programą vaikams „Rudenėlio kelionė“ (1981 m., scenaristė ir režisierė – Judita Ušinskaitė), apipavidalinau ir režisavau choro „Ąžuoliukas“ koncertus filharmonijoje („Mamos dienai“ 1982 ir 1983 m.).

1980–1981 vadovavau J. Stauskaitės suburtam „Lėlių teatro būreliui“ Ryšinių kultūros rūmuose: su moksleiviais kūrėme spektaklį pagal Sigito Gedos pjesę „Žemynėlis“ (buvau dailininkas ir režisierius, kompozitorė – Eglė Sausanavičiūtė). Konservatorijos Mokomajame teatre apipavidalinau savo ►

kurso spektaklius: Žemaitės „Trys mylimos“ (režisierius – Algimantas Galinis) ir Justino Marcinkevičiaus „Ikaras“ (režisierius – Henrikas Vancevičius). Prie Mokomojo teatro rengiau rečiau eksponuojamų dailininkų personalines parodas (Jūratės Stauskaitės grafikos, Valentino Antanavičiaus koliažų, Eugenijaus Cukermano tapybos). 1984–aisiais kūriau dekoracijas ir kostiumus XXV aktorių laidos diplominiams spektakliams: Juozo Grušo „Herkus Mantas“; Avksentijaus Cagarello „Chanuma“ (režisierė – Algė Savickaitė) ir „Giesmių giesmė“ (kompozicijos autorė ir režisierė – Stefa Nosevičiūtė, kompozitorius – Algirdas Martinaitis).

Tuo metu jau buvau Mazūro teatro „fanas“ – jo spektaklius lankiau dar mokydamasis meno mokykloje, domino jie ir studijuojant Konservatorijoje. Mazūro teatro tąsą mačiau Vaitkaus, Nekrošiaus spektakliuose, Mataitienės scenografijoje ir stebėjau, kodėl to nemato kiti. Kai teatro istorijos dėstytoja Irina Jukoka paprašė rašyti pranešimą studentų mokslinei konferencijai, ėmiausi man rūpimos temos – „Vitalijaus Mazūro teatras: struktūra ir specifika“ (darbo vadovė – Marijana Malcienė). Vėliau tas rašinys dalyvavo sąjunginiame 1983–1984 m. m. studentų mokslinių darbų konkurse ir buvo pripažintas geriausiu humanitarinių mokslų srityje.

Baigęs aukštąją turėjau vienintelį pasirinkimą – į LTV, o kai gavau paskyrimą į „Lėlę“ – priėmiau tai kaip svajonės išsipildymą.

1983–aisiais sukūriau šeimą. Su žmona Goda Lopaitė-Driežiene užauginome sūnų Algimantą ir dukrą Oną.

1984–1991 metais dirbau Vilniaus teatro „Lėlė“ režisieriumi, kūriau scenografiją, o šalia to užsiėmiau švietėjiška veikla. Siekdamas populiarinti lėlių teatrą, 1986–1988 metais konsultavau ir vedžiau LTV laidų ciklą „Vaikų lėlių teatras“ (redaktorė – Vida Špokevičienė, režisierius – Augustinas Gričius (jaun.)). Viena iš ciklo laidų „Kaip įsirengti lėlių teatrą namuose“ Gruzijoje 1987 metais vykusiame sąjunginiame TV programų vaikams festivalyje laimėjo žiūrovų prizą.

Teatre „Lėlė“ rengiau vaikų kūrybos parodas iš Mikalojaus Konstantino Čiurlionio meno mokyklos ir LTV piešinių konkurso „Mano pasaulis“ fondų. 1986 ir 1987 metais birželio 1–ajai organizavau „Vaikų ir lėlių šventę“ – savotišką vienos dienos festivalį su vaikų eisenom ir „Lėlės“ spektakliais gatvėje bei teatre.

Inicijavau ir kartu su „Lėlės“ kolektyvu organizavau S. Ušinsko „Marionečių teatro“ 50-mečio minėjimą, kuris mūsų profesionalaus lėlių teatro pradžia iš 1958–

ųjų (kada įsikūrė „Lėlė“ ir KVL) nukėlė į tarpukarį ir priminė sovietiniais laikais ignoruotą istorijos tarpą. Ta proga iš Kauno ir Vilniaus muziejų bei privačių asmenų surinkau S. Ušinsko kūrinius lėlių teatrui ir parengiau ekspoziciją. Paroda ir minėjimas vyko Menininkų rūmuose (dabar – prezidentūra). Renginys davė impulsą ir toliau rūpintis bendra lėlių teatro situacija, atsirado bendraminčių.

Buvome pavaldūs TSRS UNIMA centrui (tarpautinės lėlininkų organizacijos padalinys Maskvoje), bet jam nerūpėjo nei mūsų lėlių teatro istorija, nei tęstinumas. Kontaktai su užsienio teatrais irgi vyko per TSRS UNIMA. Atrodė, jog įsteigę tokį centrą Lietuvoje galėsime savarankiškai plėtoti lėlių teatrą ir be tarpininkų bendrauti su užsieniu. Ėmus veikti šia kryptimi, 1988 metais Lenkijoje susitikau su pasaulinės UNIMA prezidentu Henriku Jurkowskium – jis mūsų siekį palaikė, bet įspėjo, jog procesas užtruks. Pradžioje reikėjo suburti lėlininkus į individu-

Rimas Driežis ir spektaklis „Našlaitė Elenytė ir Joniukas aviniukas“, kuris yra pelnęs Šv. Kristoforo statulėlę

alių narių susivienijimą, nes iki tol jie veikė tik savų teatrų ribose. Kartu su Dalia Gudavičiūte pasiūlėme Teatro sąjungai (TS), kurioje jau veikė atskiri „Lėlės“ ir KVL vietos skyriai, įsteigti Lėlininkų sekciją. Ateityje planavome ją paversti Lietuvos UNIMA centru, todėl įstatus sekcijai ruošėme remdamiesi pasaulinės UNIMA įstatais. Kai 1989 metais Kaune vyko tradicinis Pabaltijo ir Baltarusijos TSR lėlių teatrų festivalis, sekcija dar nebuvo įsteigta, vis tik į renginį atvykusiems Maskvos atstovams viešai išsakėme norą tvarkytis savarankiškai (argumentus pateikė D. Gudavičiūtė). Likome nesuprasti, bet jau alsavome Laisve: iš festivalio dalyvių ir pavadinimo buvo ►

išbraukta kitam regionui priklausanti Baltarusija, o spontaniškai užsienio lėlių spektakliais pasipildžiusi festivalio programa (VFR, Lenkija, Danija, Suomija) iliustravo kitą, Maskvos neapbruotą norą – paversti keliaujantį Pabaltijo festivalį Baltijos šalių festivaliu. Šį pasiūlymą, mūsų paprašyta, oficialiai pristatė Teatro sąjungos pirmininkė Valerija Rupšienė. Pristatyme dalyvavęs UNIMA prezidentas H. Jurkowskis tam pritarė ir 1990 metais Liubeke (Vokietija) įvyko steigiamoji Baltijos festivalio konferencija (iš Lietuvos joje dalyvavau aš ir D. Gudavičiūtė). Dabar Baltijos jūros šalių lėlių teatrų festivalis jau tapo tradicinis.

1989 11 13 Teatro sąjungoje įsikūrė Lėlininkų sekcija (buvau išrinktas jos pirmininku, pavaduotoja – D. Gudavičiūtė). Anuomet į TS priimdavo tik valstybinių teatrų kūrėjus, o lėlių teatras reikėsi ir už valstybinio teatro sienų. Dėl to sekcijai suteikėme dvigubą statusą: nuo 1990-ųjų ji veikė ir kaip sąjungos dalis, ir kaip savarankiška „Lietuvos lėlininkų asociacija“ (LLA), kuri buvo atvira visiems (1990–1992 m. buvau ir LLA pirmininku). Ji leido laikraštį „Lėlės ir kaukės“, mezgė kontaktus su užsienio lėlininkais ir organizavo festivalį „Lietuvos lėlininkų dienos“, kuris peraugo į dabartinį KVLTV festivalį „Šypsos lėlės ir vaikai“.

1991–2006 metais buvau „laisvas menininkas“, teatruose dirbau pagal sutartis, o UNIMA steigimo rūpesčius palikau, kai atsirado norinčių tą naštą perimti (Lietuvos UNIMA įsisteigė 2004 m.).

1991 01 13, 12 valandą, „Lėlė“ turėjo vaidinti mano „Paštą“. Bet spektaklis, žinia, neįvyko. 13-osios naktį stovėjau Parlamentą saugojusių minioje. Po žudynių prie televizijos bokšto, po LRTV užgrobimo aiškėjo, kad agresijos neišvengsime ir mes. Deputatai ragino minią skirstytis, bet tik vienas kitas palikdavo gyvąją apsaugos juostą. Vaizduotė man priešė būsimum žudynių vaizdus, baimė būti sutraiškytam darėsi gyvuliška, tad norėjau trauktis ir aš. Kai kunigas suteikė miniai, lyg miršančiajam, paskutinį patepimą, iliuzijų neliko. Kojos pačios kilo bėgti, bet gėda neleido pajudėti. Klausiau savęs: kas po to? Apgailėtina ateitis rodėsi kraupesnę už fizinį skausmą. Pasilikau. Egzekucija, ačiū Dievui, neįvyko, o anuomet į mirtį lydėję kunigo žodžiai – „Mes nugalėjom amžinai“ – šiandien skatina dirbti ateičiai.

Atėjus Laisvei galėjau kurti nebe priklausydamas valstybinei institucijai. Palikęs „Lėlę“, kurį laiką blaškiausi bandydamas išgyventi – kažką spurdėjau... Lengva nebuvo, bet džiaugiausi išvengęs „socialinių procesų“, kurie tada vyko Valstybiniame teatre. Keitėsi žmonių santykiai, vertybės. Nyko ne tik blogi dalykai.

„Laukinis kapitalizmas“ vaikų problemas atidėjo „geresniems laikams“, tad atrodė prasminga dirbti jų labui: su organizacija „SOS vaikai“ bei Istorijos ir etnografijos muziejumi rengiau namuose darytų žaislų parodą, LTV žurnale „Vyturiams ir pelėdžiukams“ (redaktorė – Vida Špokevičienė) ruošiau ir vedžiau puslapį „Lėlių teatras namie“, Pavilnio lietuviškoje mokykloje vadovavau moksleivių lėlių teatrui.

Kūriau spektaklius ir naujai įsisteigusiems profesionaliems lėlių teatrams, o savo suburtame „Švenčių teatre“, kuris 1994–1998 metais veikė prie Pavilnio klubo „Atžalynas“ (vadovas – Liudas Augaitis), bandžiau prikelti kalendorines šventes.

Kažkada populiarią sostinėje Trijų karalių eiseną pirmąkart surengėme 1995 01 06. Aš kūriau Karalių figūras, scenarijų, režisavau, o įgyvendinti padėjo „Atžalyno“ nariai ir Pavilnio mokyklos mokiniai. Po to Karalių eiseną kartojo kasmet, bet, norint išlaikyti pastovumą, teko ją atiduoti Senamiesčio teatrui. Čia sukūriau kitas Karalių figūras, kurios vilniečius lanko nuo 1999-ųjų. Kristaus jubiliejinių metų uždarymui 2001 01 06 Katedros aikštėje buvo parodytas gyvųjų paveikslų reginys „Betliejus“ (jį kūriau Senamiesčio teatre, premjera – 1998 m. Lukiškių aikštėje). Jame Karaliai pabaigė savo eitynes, tapdami reginio dalimi. Toks scenarijus pasiteisino ir kartojamas iki šiol.

1995-aisiais sudegė mano namai. Ugnis sunaikino visą turtą, atsitiesti padėjo ne tik draugai, pažįstami, bet ir kone visų Lietuvos teatrų žmonės, aukoję mano šeimai asmeninių pinigų ar lėšų, gautų už specialiai mano paramai vaidintus spektaklius (ačiū visiems). Toks dėmesys jaudino ir buvo netikėtas...

Jau studijuodamas aukštojoje mačiau, kad man įdomiausia lėlininko profesija yra neprestizinė, nepopuliari, mažai apmokama, todėl ir tapęs profesionalu jaučiausi labiau „šalia teatro“ nei pilnateisius tos bendruomenės nariu. Kita vertus, buvimas „šalia“ leido objektyviau matyti mūsų lėlių teatro praeitį, vyresnių lėlininkų indėlį ir, pamynus puikybę, net naudą padėti debiutuojantiems kolegoms.

Nuo 2006 metų esu Vilniaus teatro „Lėlė“ muziejaininkas: tvarkau „Gyvojo lėlių muziejaus“ eksponatų fondą, kūrybinio „Lėlės“ paveldo archyvą; rengiu parodas, konferencijas, knygų pristatymus; muziejaus lankytojus supažindinu su ekspozicija. Solidžiausias pastarųjų metų renginys – tarptautinė mokslinė konferencija „Lėlių teatras Vilniuje: istorija, įtakos, atradimai“ (2008 m.).

Šiuo metu rašau knygą apie „Lėlės“ įkūrėją Balį Lukošį. ►

Post scriptum**IŠ MANO VEIKLOS:**

režisierius, dailininkas, inscenizatorius, scenaristas 1984–2011 m. 23 spektakliuose Vilniaus teatre „Lėlė“;

dailininkas 1985, 1988, 1990 m. 3 spektakliuose Lietuvos valstybiniame akademiniam dramos teatre;

dailininkas, režisierius 1989–1991 m. 4 spektakliuose Kauno valstybiniame lėlių teatre;

scenaristas, dailininkas 1992 m. spektaklyje Valdžio Aleksaičio teatre „Dėžė“;

inscenizatorius, dailininkas, režisierius 1995–1997, 2000 m. 4 spektakliuose Panevėžio lėlių vežimo teatre;

scenaristas, dailininkas 1998 m. spektaklyje Stanislovo Naciaus „Pasakų dėdės teatre“;

inscenizatorius, dailininkas, režisierius 1997 m. spektaklyje Scenos mylėtojų draugijoje „Teatrinės iniciatyvos“;

scenaristas, dailininkas, režisierius 1995–1996 m. 3 spektakliuose „Švenčių teatre“;

dailininkas, režisierius, scenaristas 1995, 1998–1999 m. 5 spektakliuose Vilniaus „Senamiesčio teatre“;

scenaristas, dailininkas, režisierius 1983, 1993–1994 m. 3 spektakliuose Lietuvos TV lėlių teatre;

režisierius, inscenizatorius 2004, 2006–2007, 2012 m. 5 spektakliuose Lietuvos radijo teatre;

inscenizatorius, dailininkas, režisierius 1993–1994, 1997 m. 3 spektakliuose mėgėjų teatruose;

dailininkas, režisierius, inscenizatorius 2001–2002 m. 2 spektakliuose Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos lėlių teatre „Berniukas Žirniukas“;

dailininkas, režisierius 1988, 1999, 2011, 2006 m. 4 spektakliuose Lenkijos, Estijos teatruose;

autorius, režisierius 1984, 1992–1993 m. 4 spektakliuose, filmuose, vaidmenų atlikėjas Lietuvos televizijoje;

dailininkas, režisierius, programos, projekto vadovas, konsultantas, lektorius 1993–1995, 1999–2003, 2008 m. 8 projektuose;

nuo 1992 m. skaitau paskaitas apie lėlių ir kaukių teatrą Lietuvos liaudies kultūros centro, Kultūros darbuotojų tobulinimosi centro, Pedagogų tobulinimosi centro, Rytų Lietuvos kultūros centro, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Vaikų literatūros centro, IBBY Lietuvos skyriaus ir kitų rengiamuose seminaruose;

1994 m. – Vilniaus universiteto lektorius;

nuo 2001 m. recenzuoju Vilniaus dailės akademijos scenografijos bakalaurų ir magistrų baigiamuosius darbus lėlių teatrui;

2002 m. – Klaipėdos universiteto studentų-lėlininkų režisūrinės praktikos vadovas;

2008 m. – Pedagoginio universiteto lektorius. Teatro edukologijos specialybės studentams dėsciau apie lėlių teatrą;

kelių dešimčių publikacijų įvairiuose leidiniuose autorius;

skaičiau pranešimus 4 mokslinėse konferencijose, tarp jų – ir tarptautinėse;

7 leidinių sudarytojas (vienas ir su kitais), įžangų, anotacijų autorius, redakcinės kolegijos narys, konsultantas;

5 parodų 1986, 1989, 1992, 2002, 2006 m. iniciatorius, dailininkas, 2008–2009 m. „Gyvojo lėlių muziejaus“ 5 keičiamų ekspozicijų sudarytojas, dailininkas;

įvairiais laikotarpiais: Lietuvos teatro sąjungos narys, Teatro sąjungos Lėlininkų sekcijos pirmininkas, Lėlininkų sekcijos ir Lietuvos lėlininkų asociacijos pirmininkas, respublikinio mėgėjų lėlių teatrų festivalio „Molinuko teatras“ vertinimo komisijos narys, pirmininkas, „Aukso paukštės“ – Lietuvos liaudies kultūros centro apdovanojimo geriausiems sezono mėgėjų teatrams – vertinimo komisijos narys, Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros organizacijos IBBY narys, IBBY Lietuvos skyriaus geriausiai iliustruotos metų knygos vaikams vertinimo komisijos narys, IBBY Lietuvos skyriaus tarybos narys, XVII tarptautinio televizijos programų vaikams ir jaunimui festivalio PRIX DANUBE Bratislavoje (Slovakija) vertinimo komisijos narys, Tarptautinės lėlininkų organizacijos UNIMA narys, „Auksinio scenos kryžiaus“ – Lietuvos kultūros ministerijos apdovanojimo už geriausių sezono profesionalių teatrų darbus – vertinimo komisijos narys, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos Vaidybos katedros bakalaurų – lėlininkų valstybinės baigiamųjų darbų vertinimo komisijos pirmininkas ir kita;

apdovanotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija (2010 m.), dukart – Kultūros ministerijos apdovanojimu „Auksinis scenos kryžius“ (2004 ir 2011 m.), Šv. Kristoforo statulėle (1998 m.), diplomais, padėkomis, vardiniu medaliu, žiūrovų prizų, nemažai kitų įvairių apdovanojimų, tarp jų – tarptautinių. ■

Žibartų kaimas

SPAUDINAME DAR NIEKUR NEPUBLIKUOTĄ IŠKILIOS ŠEDUVĖS, KRAŠTOTYRININKĖS, ETNOGRAFINIO ANSAMBLIO „ŠEDUVA“ VADOVĖS EMILIJOS BRAJINSKIENĖS SURINKTĄ ETNOGRAFINĘ MEDŽIAGĄ APIE SENĄJĮ, BENYKSTANTĮ ŽIBARTŲ KAIMĄ. PASAKOJIMAS PERTEIKIAMAS PER ŽIBARTIETĖS IZABELĖS ŠEREIVAITĖS-BRUNIENĖS ATSIMINIMŲ PRIZMĘ. JUOSE ATSISPINDI ŽIBARTŲ KAIMO VIETA, VANDENS TELKINIAI, APLINKINIAI MIŠKAI, KAIMO KAPINAITĖS, KRYŽIAI, I. ŠEREIVAITĖS ŠEIMA, GYVENAMIEJI IR ŪKINIAI TĖVO STATYTI PASTATAI, SODAS, DARŽAS, DARŽELIS, BITYNAS, ŪKINIAI DARBAI, KAIMO ŠVENTĖS.

VISA TAI PATEIKIAMA PASIRINKUS DALINĮ TRANSKRIBCIJOS BŪDĄ, KAI TEKSTE NAUDOJAMA TAM TIKROS RAIDĖS, APOSTROFAI, ŽYMINTYS PRIEBALSIŲ MINKŠTUMĄ, IR KIRČIO ŽENKLAI, RODANTYS NUKRYPIMĄ NUO BENDRINĖS LIETUVIŲ KALBOS (PVZ.,: KÁLV – KALVĖ, VAIKE – VAIKAI, PEČ’ – PEČIŲ, ŽMÓN – ŽMONA).

Žibartė – Šėdvos parapij, 12 kilometr nu Šėdvos į Pakruojos pusė. Pasakoj Žibartų kaima gyventoj Izabėle Šereivaite-Bruniėne, gimus 1913 mėtės Žibartų kaim’, i viso gyvenimo pragyvena Žibartų kaim’, i to pačiō gryčio. Kart pasakoje i jos dokte Elen Brunaite-Gaubiene.

Labė gražs, da labė senovišks gatvin’s kaims. Do nāmė pakeist’, ale daugiau sėnė statyt’ nāmė, gālės į ulyčio. Kaima ulyč’ apstatyt nāmės iš vienos ulyčios pusės. Kitō pusė, pri Pakruoja kėle, vien sodyb, kálv, u daugiau laūke. Kaims yra pri Pakruojos kėle, katras atein iš Šėdvos.

Kodė kaims vadinas Žibartė, Bruniene nežina. Žibartė i tiek. Kaim’ buva trylek sodybų. Daba, kad i yra trobos, ale likė tik pu vieno seno žmogo. Vien Plungės gryč’ pioln (daba tō sodybo gyven i jo prižiūr’ Felicij Plungaite-Plungiene). Bruniene nepamen, kad state kaima gryč’s. 1929 mėtės Šereiv sava gryčio pastate, u ligi tā laika gyvena dūminė gryčio. Jon stovėje gal į ulyčio. Vinam’ gal’ buva gryč’, ontram’ – seklyč’. Seklyčio buva i peč’s, i kamins. Pakūrendava, kai labė maž’ vaike būdava. Gryčio, kai atsikel’ ryto, dūmų – ligi žemės, dur’s atlapos, dūmė vinguriuodam’ ain iš gryčios. Šált

žiemo būdava, lėkdava, sutūpdava ont suolų vės’ vaike. Buva vienuolek vaikų.

Brunienės tėvs Šereiv turėje trios žmóns. Su piorm sugyvena pėnk’s vaiks, i žmón mire. Su ontr sugyvena vė pėnk’s vaiks, i ta numire. Su treč’ žmón sugyvena vieno dukro Izabėlė – Brunienė. Brunienės tėvs mire, kai jai buva 18 metų. Mam mire Sibir’. Jon da pagyvena. Buva išvežt’ į Sibir’ ont dešimtės metų. Mám mire paskutinės mėtės i tē palika. Palika Sibir’ i Brunienės vyrs. Vyro nelaimionge užmuše darb’. Piormos žmónos Bruniene nepažina, tik vieno brol’, kėt’ jo buva išvažiavė į Ameriko. Viens žuva karuomenė 1914 mėtės, kara laik’. Da viens grįža iš kara i 1926 mėtės išvažiava į Kanado. Daba nebėra nē viena gyva. Ontros žmonos vaike auga kart. Kai vaike užauga, jie labė bijodava ženyt’s, u tėvs iš jų juokdavas i sakydava, kad jam ženyt’s nieka vieto. Pripratės buva.

Dūminės gryčios lubos buva aukštesnės, lubos’ – aukštin’s dūmam išeit’. Dur’s atviros, dūmė plaūka kaip koks debesis, kol išein. Kai išsikūren, išein dūmė, uždara aukštin’, dor’s, i gryč’ sušyl. Peč’s buva didel’s, drėbtin’s. Ont tā pečios galeje su- ▶

Senajo kaimo palikimas...

Tvartus statydavo iš molio

golt' septyn' vyre. Pu tuo peč' i kepe, i vire. Puode buva špižinė-cvikliuke. Turėje kačergs dvišak's, jòs apžioj puodo, pakel' i ištrauk'. Duono pu tuom pač' peč' kepe. Švèntém mižiene ragaiše su spirges. Laukdava, būdava, tã ragaiše, tad būdava didelã švènte. Varga daug mate žmon's. Tuos špižèn's puods vadindava da i čigonės. Jie buva juod', u vidur's palevots – balts.

Paaugė aidava į vakarošks. Brunienė seseles nusivesdava nu 10 metų. Mám vaikščioj nu langa pri langa, nein miegot', kol' vaikė neparėje, lauk', nerimst. Tėvs sakydava: „Kai ateis dien, Varusyt, tad prisirūpis, nakt' – miegok.“ Tėvs buva ramos būda, u mám – labė jautrios šèrdės.

Kaim' trobų i daba yra. Vien sodyb išnyks, da visos triobos tebėra. Buva režė, kai žemė išdalina iš režių teip, kaip buva, pastatyts kaims i name pri režių. Námė gales į ulyčio. <...> Kaim' buva sodybos, ale jos galeje išeit' į sava žemė be varga. Kulionijos buva nevienodos. Viens turėje 20 hektarų, kits – 40 hektarų žemės kulionijo. Buva kaip tekin's koks, vės' turėje išėjimo į sava žamė. Kas teip išgalvoje, Bruniene nežina, ale, matyt', buva protings matiniks. Nereikėje žmoném kelt's į vienkiem's, į sava kulionij, ale lika kaim', kaip pri režių. Iš sava kaima, par sava kel' – į sava žemė.

Kaima ulyč' kok' buva, tok' i yra. Pašalinių gatvelių nebuva i nėra.<...> Tvoros buva aptvertos, kor námė. Sávininke tvėre tvors pri sava námų. Tvors tverdava agliškakių garádės. Kai mēšk' agls nupjaun, žabs nugen i juos piorkdava a teip atiduodava žmoném, Bruniene nežina. Parsivež, šiokšl's sudegin, u iš garádų tvors tverdava. Malkom nieks gryčių nekūrendava, tik žabom. Agla gere tvorom, jolge agliškakė stov'.

Kaim' medžių būdava, ale daba daugiau. Sodnė buva, ale jie viliau atsirada. Pačiò senovė būdava vien kiot obela. Kai pradėje žyde supėrkt' obel's, grūšn's i mokėt' nemažs pinings, žmon's pradėje veist' sodns. Žyde nupiorkdava dai vaisis ont medžių, sumdydava sárgo, kad saugotų. Kaima berne išokdava par tvoro obeliaut', sargs su šon' vaikydava. Už sodno gautes pininges žmon's mokesč's mokėje. Mokesčė buva didelė. I daba, i unksčiau žemdirb' labė skriaude valdž'. Neužmokės', atvažiuos anstol's, paskelbs varžytin's i išvarys iš námų. Geriau šálte, nedavalgės, praste apsirėdės, pusbasis, ale kad tik valdžė atiduotum. Prastam žmogu buva i daba sonks gyvenims. Medžių kaim' būdava. Brunienės sodybo, už klojima buva miškel's. Kel' beržė, u daugiau krūmė, kaip mēšk'.

Gatvė tvarkydava pat's kaima gyventojė, ale komando paduodava starost. Brunienės tėvs buva kaima starost, kol' buva jaunesn's. Kaima gatvė buva duobių, vandva stuvėdava pu lietos. Nebuva šomn' kaima gatve. Nieks jos nešluodava, apsišluodava tik sava kiemo, daržel', takel's. Sava sodybo tvarke, i tiek. Kiem' būdava smėle, daržele takeliam pabarstyt', u kartes i kiemo pabarstyt' priš švènt's, kunigam kalendojant, svečių laukiant. Kai kaim' būdava vestuvės, žmon's statydava broms. Apipin vainikes ont vioršos broma, vakar' uždegto lik- ►

tarno pakabin. Labė graž, nu tola žiburiuoj. Visad Žibartuos' buva statom' i puošiam' vainikes, gėlėm i žibančiom liktarnom ont pačios broma viršūnės. Žibin i praneš žmonėm, kad kaim' švėnte.

Kaims vadinas Žibartė, u žmon's – pavardėm. Buva kaim' žmonių tom pačiom pavardėm. Juos išskirdava pagal turtingumo i pagal gyvenamo vieto abu jų priežodž's. Buva Senulė. Vien' turėje 45 hektars žemės – juos vadina didiej Senulė. Kėt', biednesn', buva vadinam' Senuliuke.

<...>Švėnčių dienom žmon's susiprašydava. Brunienes atminiom, suseidava žmon's par atlaids, švėnt's. Suvažiuoj žmon's į atlaids, u pu pāmaldų ain pas gimin's baliavot'. Atlaidų buva daug: i Šėduvo, i Radvilišk', i Ruzalėm', i Smėlgiuos, i Beinoravo, i Palonuos, i kitur.

Didel's sujudims būdava kuninga kaliond. Apein kunigs viso kaimo, u pas Jeneliūns vaišindava kuningo visis kaims. Kuningu išvažiavs, kaima žmon's da vaišindavas, bendrava, linksminas.

Jaunims suseidava pas Petrait' i pas Plungė linksmint's. Plunge buva muzikonts i myleje jaunimo. Pareidava sekmadienės iš bažnyčios i pasiėmės armoniko aidava par kaimo, u visis jaunims junges i vės' aidava pas Petrait' abu pas Plungė. „No, i šokdavam sukaitė, dainuodavam“, – saka Bruniene. Pas Petrait' buva tok' mad. Šokit kiek noret i galet, ale saula laidžias, i vės' – namo. Nelaikydava ni viena pu saules laidos, namo vaike, i tiek.

Pas Plungė ilgiau pašokdava, nieka nesakydava. Suseidava kiekvieno sekmadien', muzikonts netingėdava, u šokėjų visad būdava. Plunge nevarydava saulė leidžiantis namo, kaip Petrait's.

Didelių akmenų, navatnybių kaim' nėra. Yra akma pri kapelių, ale ne par didel's. Šaltine kaim' nėra, upel's tek Dubisėla. Jon atein iš miška i nain ont Ruzalima, įtek į Daugyvenė. Buva vienos metes patvyns Dubisėla nu lietos. Darbininke sugule pietų pogule – visks buva gerė, u par to pusvalond', numiga, u Dubisėla jo kiem', gatve apsemt vandene. Teip prilije par to bišk' į Dubisėles ravel's, teip patvyna, kad daug ko nuplove. Jon betekėdam platėj i įtek į Daugyvenė kaip tiokr upe.

Mārų būdava daugybe. Kiekviens ūkininks turėje pu dvė mārks, kėt' – i trios. Vinō mārko merkdava lions. Jon vadinas linmarke. Kiot – skalbimu, u treč' – gyvuliam girdyt'. Tė augdava ajarė.

Ajars skindava, džiovindava i žiemo ont jų kepe duono. Ragaiš' daugiau' kepėdava ont kopūstlape. Linmarke smirdėdava. Pri vienos mārkos buva pėrt's. Mārko merkdava alos bačks su al. Labė gere als išsilaika mārko. Bačkos ožalinės, vandene nebije, u als labė gers pabuvės mārko. Būdava i teip: sumerk' alos bačks su šviež' padaryt al, u kėt', api to sužinojė, naidava nakt' i ištraukė parsineš namo. Viskā buva i seniau.

Ont tos mārkos, kor veledava bilizno, buva padaryts lieptel's. Jolg, plat' lont, pritaisyt šonus pri kuolų, susmeigtų į mārkos dugno. Veledava dvijen. Abidv' su kultuvėm muš sutartione – pum-pum-pum-pum-pum. Viso áudeklo nusineš, suplakuoj ont lontos, vien trauk', kiot liej vandėn' i vė velej – tikšt-tikšt-tikšt. Bruniene čiut' neprigėre mārko. Lont par vidur' terp karčių. Vien būn ont gala lontos, kiot – par vidur'. Bruniene su kultuv' tēške sesele į ak's vandene – juokės tik. Ta pasisėme puodel'– rondel'– i lieje ont jos. Bruniene susvyrava i įkrita į mārko. Brunienės sesele papuola pagaut' jo už plaūkų iš trečia karta, kai vandva išmuše. Pagava i ištempe į kranto. Mārkos būdava gilios. Daugiau bijoje viso gyvenimo vandene i plaukt' neišmoka.<...>

Gyvul's gane, Brunienės atminėm, kiekviens ūkininks sava. Unksčiau, Brunienės tėvs pasakoje, kad buva kerdžė. Jie, būdava, ain par ►

Pastatams būdavo naudojamos įvairios medžiagos

kaimo, triūbij, u iš kiemų piemen's išvara gyvul's į bendro kaima ganyklė. Piemen's buva i sumdyt', i sava. Toks ganym's buva, kai žeme buva da rėžės. Kai išdalina į kulionijs, gane kiekviens sava. Priš saulės tekėjimo kel' piemenėl's, reik' gyt'. Basom kojom, šalt. Kor karve nusišlapin, puol piemenėlė atsistot' – sušilt' kojs. A sumdyts, a sava piemenėl's – vės' bas'. Bais to dien, koks sonks piemenėle gyvenims. Vakarės gyvul's varydava namō, u rytes vė išvara.

Naktigonų jo pri Brunienės nebebuva. Jos tėvs labė daug pasakodava api naktigon's. Kiek tē būdava nuotykių! Jodava kor buva visa kaima ganyklės arkliam. Išjodava juos kel' vyre, gal' i daugiau, i par nakt' arkl's ganydava. Į naktigonė jodava tik vyre. Iš ryta reik' ait' į darbo i parjot' arkl's.<...>

Kaim' buva dvejos kapinės. Vienos buva pri pat' vieškele. Tos jo buva Žardelių kaima kapinės, bendros su Žibartų. Kitos buva tik Žibartų kapelė i Žibartų teritorijoje. Tos senosios, pri vieškele, kapinės išardytos, kai pradėje iš kapinių kalniuka vežt' žvyro. Kai veže iš kapinių žvyro, buva labė bais. Išveže žvyro, žmonių kaulė, kaukolės mėtės pu laūks, nieks nežiūrėje. Veže tok' žvyro net pri vandenteke. Išveže, išdraske, kolūk's pradėje kiaulių fermo statyt' i ont tų kapelių vietos atsirada duobės. Į tuos duob's mesdava nudvėsusis kiauls. Daba jo užlygitos tos duobės, gryn žeme, ni ženkla kapelių nebelika. Buva žmog's atvažiavės iš Kauna ieškot' tų kapelių. Brunienės mart' jam nurode dabartėn's kapel's, ale jōs sake, kad jam' reik' tų, kor buva pri vieškele. Tē ja báb buva palaidot. Petraitienės kapa ieškoje.

Kapelė būdava tuliau nu sodybų. Seniej kapelė buva jo, kol' nebuva sodybų. Dabartinė ne par tol' nu kaima. Nebuva ni vinuos', ni kituos' vartų, tik medžės apšodėnt'. Kalnel's daba priaugės krūmų. Kai laidoj žmogų, būdava teip laidžiams į duobė, kad galv būtų žiūrėt' į bažnyčio. Reik', kad žiūrėtų į bažnyčio. Daba nebežiūr', vien aile kapų ain teip, kiot – kitaip.

Kaima kapelė aplaist', vės' kavojės Šeduvō. Bruniene, kol' galeje, naidava, taisydava viosis kapel's. Pasodina alyvo – prigije, pasodina raudono redesto, i tas išsikeroje, žyd' viso vasaro. Vieno syk' Bruniene neje į kapel's i žiūr' – redesta nebėra, nugriaušts ligi šaknų. Kas tokio aštrybė

Gyvenamasis namas

galeje nugriaužt', jon neįsivaizduoj. Jo iš miška koks žvėr's a gyv's? Daba Bruniene nebetur' sveikatos, da pastate paminkliuko ont sava artimųjų kapa. Buva čė nu kara kareivė pakavot'. Jon prisimen do latvioks. Bruniene jų kapel's apdėje akmeniukes i sodina, kol' galeje, gėl's. Unksčiau da atėdava i iš Žardelių žmon's ne tik iš Žibartų. Degindava žvakot's par viosis Švionts. Daba, matyt', vės' išmire, u jaunims nebežina nieka. Buva čė atvažiavė unksčiau žmon's, žadėje sutvarkyt' kapel's, ale nibi atvažiuoj, nibi atėin. Stov', ale nieks kapelių nearda. Buva dirvō rasts didel's akma. Bruniene ūkvedžiu minavoje, kad to didžiul' akmeno reik' nuvėlkt' į kapel's, sukast aplionk žemė i pasodint' gėlių. Nebėra ni tų ūkių, ni tų ūkvedžių – palaid bala.<...>

<...>Kryžių kaim' buva kažno sodybo i da laukuos'. Aidava giedot' pu kryžės, prašyt' Dieva pagados abu lietos. Daugiaus' aidava giedodam' pri kryžių par Kryžiavs diens. Tad kryž's puošdava. Lauka kryž's ne teip gražė puošdava, gražiaus' išpuošdava kiema kryž's. <...> Kryžiavos dienos būn priš Šeštėn's. Pirmadien's, untradien's, trečiadien's – maldų pri kryžių dienos, u ketvirtadien' – Šeštinės. Kiema kryž's papuošdava i stučkom, i juostom. Gere Bruniene nebeprisimen, ale girdėje, kad pri kiema kryžios parišdava gražo kvartuko, švintadien' – balto. Tē rišdava kvartoks, kor yra jaunų mergaičių. ►

Kuplytėlių nebuva kaim'. Giedodava pri kryžių iš kuntičkų. Bruniene i daba tur' Valančios kuntičko. Su tokiom kuntičkom aidava visur giedot' – i pri kryžių, i bažnyčio, i pagrabuos'. Kryžiaų dienu procesij, apėjs kaima kryž's, lauka kryž's, baigdava kapuos', kor buva giedam' viosų Švionų litanij.

Dvare būdava. Arčiaus' buva Radvilonių i Amalijos dvare. Pons buva jų Ruops. Maldžiūnų dvars toliau, ale priklausė tam pačiam ponu. Saka, mire Maldžiūnuos Ruopų tėvs. Sens buva seniuks. Gied, meldžias žmon's, u Ruopa vaikė vaikščioj pu sodno, juokes, dainuoj i saka: „Mum jo laiks mirt' u jam jo senė reikėje numirt'“. Teip pasakoje Brunienės tėvs Šereiv. Ruopų buva i daugiau dvārų: i Pakruoj, i Baisogaloj, i pri Šėdvos Raudondvar'. Jie aidava iš ronkų i ronks.<...>

Žmon's su dvarininkes nebendrava i jokių ryšių su žmonėm neturėje. Nuvaziuodavam i Vismunts ont švionta Petra atlaidų. Tė buva kapelė i kuplytėla. Atvaziuodava par atlaidis i kunings. Kuplytėte turėje lonko i Ruope. Sėdž' Ruope susėdė lunkō, u kad negražūs! Sakydava žmon's, kad bagot' pone būtų, ale tok negražums! Burkauskiene iš Alksnių kaima sake, kad jon pažina i yra mač's Rupiok's. Sake, labė negražios buva i abidv' nusižude. Vien nusinuodije, kiot nusišove.

<...>Mioške pri kaima buva: Ožaline, Agline, Grubela. Tuliau tęsias didel's Radvilonių mišks. Ožaline, Agline buva didelė mioške. Pavadinimo gava pagal tē augunč's medž's. Grubela buva ont kalna. Tē jaunims ruošdava gegužėn's. Tinai aug ta didžiula, ilgiaus' agla. Jon matydavas par viso miško. Aikštela miška pakrašty, ont kalniuka – tē jaunims rionkdavas. Ale tē buva didel's mišks. Baig' daba viskō iškėrst'.<...>

Plecis – žemės gabals, kor stov' pastatė. Plecis ne hektarė lauk', ale tik žemės gabals, kor stov' pastatė, daržs. Kad i Šėduvo žmon's piorkadava plec' i statydava gryčio.

Brunienės sodyb yra gatviniam kaim'. Žeme hektarės vadinas kulionij. Brunienės sodyb biškel' ont kalniuka. Pastatyts nams i kėt' pastatė. Iš sava kiema kožns galėje įvažiuot' i sava kulionijo – mėšlo vežt', šieno, javs parsivežt', žiemo – medž's. Ont gala kiems platėj. Kiekviens par sava kiemo – i sava kulionijo.

Brunienės kiem' yra nams, klojims, daržine,

jáu, tvarts, klet's, pėrt's. Daba likė tik nams, tvarts, daržine i klet's – statyt' da tėva. Kluon šėduviuos vadin pievo pri pastatų. Tė papjauodava žoles gyvuliam. Kluons šėduviuos – piev, u ne pastats. Namo vadin gryč'. Buva kaimi i ratinės, i malkinės, i pašiūrės, i peludės. Ale ne vės' kaima žmon's juos turėje. Bruniene neturėje.

Būdava diendaržė – žemės sklypel's terp tvarta i daržinės. Būdava i teip pastatytų pastatų: daržine i tvarts išvien sujongt'. Kai reik' šert's – čė pat' daržine, čė pat' diendarž's padaryts – kaip kiems terp daržinės i tvarta. Diendarž's aptverts didelės užkeliamės vartės. Pargine gyvul's i suvara i diendarž'. Vidury diendarže – šoln's gyvuliam girdyt'. Smulkesn' ūkininkė turėje nedaug karvių, avių i diendarže neturėje.

Gryčios buva pastatytos gales i ulyčio. Klet's pas Brunienė da tėva statyt. Jon atsokt i kiemo. Klet' statunt' pàmatų nieks nedarydava, rosts – sienos – dėdava ont didelių akmenų. Riek', kad pu kletės grindim galetų vaikšiot' ors. Klojims, daržine, tvarts – už nàmų i už kiema, tuliau nu gryčios i gatvės. Daržine i klojims stov' ont kluona pievos, kor galem gyvul's pasiganyt'. Vienų kluons būn didesn's, kiotų – mažesn's, valug sodybos.

Jáu – pastats. Jáujo kūrendava didel' peč', tē būdava arde, kor džiaudava lions, javs, kūlių be jáujos nepadarys'. Kūlės diongdava stogs. Daba ►

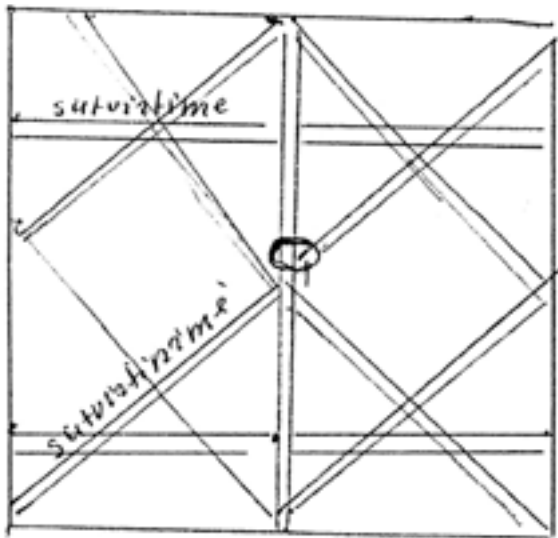
Ir šiandien Žibartuose žydi gėlės

sakytų – džiovykla. Klujėm' krosnės nebuva, bo tē buva šiaudė, javė. Jáuj pri klujima buva pristatyt. Kalbedava žmon's, kad jáujo, klujėm' vaidenas, ale Brunienė par gyvenimo nesivaidena. Sakydava, kad jáujo velnė gyven i šildas, zbitks kreč'. Bais vinam būt' jáujo. Patalp didelā, tams', langel's mažut's – labė nejauk.

Jáujos būdava karšte prikūrenamos i linam džio-vint'. Juos kai ištrauk' iš mārkos, pakloj ont pievos a dobilienos, kad išsiklojėtų. Daugiau vež' i jáujo, ded ont arđų i džiovin. Kai išdžiovin, tad min, kad jie sulūžinėtų, plūk', škuoj. Visos pajamos būdava iš lionų. Lionė i žmon's aprengdava. Avelių vilnos i lionė buva visis parėdks.

Be jáujos nepadarys' i kūlių stogam dēngt'. Papraste išblošk' kūlė da ne visks. Reik' jáujo teip gere išdžiovint', kad terp pėda, išblošks nebūtų ni grūda. Kitaip uždēng's stogo i pradės žaliuot'. <...> Pakiloj, apverč' i vė kul' su spragiles. Kai įsitikin, kad grūdų nebėra, tad šiauds surenk, sudėlioj gražė, parriš grįžt' – i kūl's gatavs. Kūl's i pardavinėdava, i tuom vertes žmon's.

Šal' klujima būdava pelūde. Pats klujima pats būdava išplūkt's, iššluots, bo tē kuldava, blokšdava javs. Bloškimu pastata vidury klujima didel' kubilo, nēš iš jáujos išdžiovionts pėds i duod sutartionė par kubilo. Javė byr i i to kubilo, i ont žemės. Susem', pravėta i mal su gironom duone i ragaišiu. Ruden', kai nebetur' javų, u reik' duono kept', piorms pėds išblošk' i tur' grūdų.

Klujimo durys. Autorės piešinys

Kuldava spragiles. Teip pat' jáujo išdžiovin javų pėds, nēš i klujimo, kloj ont klujima pada i duod su spragiles sutartionė. Kuldava spragiles do, trys, ketor' žmon's. Ne bili kaip duod spragiles, ale sutartionė. Jei kul' do, saka spragile: „Pats su pač', pats su pač'“; jei trys: „Pats su pač', dokte treč', pats su pač', dokte treč'“; jei ketor': „Pats su pač', dokte treč', sen's, sene i pimene...“.

Viliau kuldava trikul'. Kokių dvejų metrų vols medin's, prigrežinėts i prikalinėts medinių kuolų. Pritaisyt, kad galetų arkl' įkinkyt'. Įkionka arkl' i ain tas par išdžiovionts jáujo kūl's, i velk to dygliuoto volo. Ain aplionk, teip i pėds išdėliodava. Tik: dūk-dūk-dūk, dūk-dūk-dūk. Iš paskos ain su šakelem, pakrata šiauds i vė važiuoj aplionk, kol' pėdos' nebebūn grūdų. Aplionk ain vaike i nēš kibiro, jei arkl's sumanys atlikt' gamtin's reikals, pakiš kibiro. Buva tokios mąšinos. Šiauds nuim, vė ties' naujs, piolns pėds i kul' su trikul'.

Viliau atsirada arklinės kūlima mąšinos. Vidury – gelažine aš's, pri jos pritaisytos ketorios kartės. Jos tur' laisve sukt's api aš'. Pri karčių prikionka arkl's i tad jie velk vols – jo ketor' arklė. Da viliau atsirada kūlima mąšinos – paravyke.

Klujėm' buva teip. Vidury didelā, išplūkt aikšte. Iš viena šona do balkė i iš kita šona do balkė. Sakydava, kad prikrove šalinė ligi balkių. Apatinė balkė atskir' pado nu šalinių.

Klujima dur's būdava dvejios, abidv' suveriamos iš dvejų dālių, didelės, aukštos, plačios. Vienos dur's įvažiuot' su vežiom, kitos – išvažiuot' su tuščės rates į laūks. Daržinės dur's sukaltos iš aglinių lontų i sutvirtytos medinēm juostom. ■

Užrašė Emilij Brimanaite-Brajinskiene, gim. 1930 m. Šeduvė. Užrašė 2005 mėtės.

(Tęsinys kitame numeryje)

Iš šeduvės Emilijos Brajinskienės rankraščių parengė etnomuzikologė, Radviliškio viešosios bibliotekos renginių organizatorė Vilma Merkytė

Lauros Bagučanskytės nuotraukos

Mūsų senovė

SPAUSDINAME RAŠYTOJOS GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS-BITĖS,
GYVENUSIOS IR RADVILIŠKIO RAJONE, UŽRAŠYTŲ PASAKOJIMŲ,
SUSIJUSIŲ SU MŪSŲ KRAŠTU (PATEIKIAME ORIGINALO KALBA).

Esame ta nelaiminga tauta, kuriai kaip tautai buvo iki šiol uždarytos durys prie sąmoningo gyvenimo. Nenuostabu, kad šiandien, pradėję savarankiai gyventi, suklumpame kiekviename žingsny...

Tik nedejuoti paėmiau šiandien plunksną, o raginti, prašyti mūsų margaplunksnę moksleiviją šią vasarėlę kreipti akis ir ausis į mūsų senovę... Pagrįžę į savo sodžius, ar vienkiemelį pasistenkite pakvosti savo senelių apie tas vietas, kuriose jų gyvenama, paklausinėti, kas seniau čia arba kitur atsitiko, kas apie šokią arba kitokią vietelę buvo žmonių pasakojamai. Ir netingėkite visa, ką sužinosite surašyti. Juk tie pasakojimai ir padavimai, tai arba mūsų istorija arba mūsų poezija, kurios neužrašytos drauge su seneliais gulės kapan, numirs, amžinai nutilės. O mes, kaip tauta, nustosime didelį gabalą savo liaudies poezijos, gal didžiausio savo dvasios lobio.

Parodydama, kaip mūsų padavimai, jei jie neužrašyti žusta, paduodu čia kelius mano dvidešimt metų atgal gir-dėtus ir užrašytus. Visi man šitą pasakoję asmenys, šian-dien ilsiasi po velėnos... <...>

Pavartyčių Kapas (prie kelio, kur eina nuo Paežerų į Šeduvą). Seniau gyveno Pavartyčių sodžiuje barono Rapo (Šeduvos dvaro savininko) medininkas. Išėjo jis š-to Jurgio ryte medžioti tetirvinų ir išgirdo ančių rėkimą baloje: jis tykuos, gal gaus kokią nušauti. Medininkui pasiskubinus į tą vietą, pasigirdo, kad kas dūzgia vandeny, nors ančių rėkimas buvo jau nutilęs. Artyn priėjęs, žiūri – dvi moteri vanojasi baloje, su ledais trinasi, kaip su muilu. Pamatė drauge ir vokie-tuką, sėdintį ant kelmo. Medininkas ėmė ir peržegno-jo vokie-tuką. Vokietukas šoko nuo kelmo. Buvo fraku apsivilkęs. Medininkas per švarko perskyrimą, užpa-kaly, išvydo jam uodegą kabančią.

Medininkas pasiskubino grįžti namo ir pasiketino niekumet šventą dieną neiti medžioti. Sodžiuje gi papasakojo visą atsitikimą ir pridėjo dar, kad vieną iš vanojančiųsių moterų pažinęs: esanti ji to paties sodžiaus ūkininkė.

Sekminių rytą, jodamas iš ganyklos arklį Ožalas (Pavartyčių ūkininkas) pamatė tą pačią ūkininkę, dar prieš saulės tekėjimą braukančią rugių varpų žiedus. Ožalas paklausė:

– Ką, kūma, veiki?

Ūkininkė nieko neatsakė, tik jam prajojus ėmė šaukti:

– Palauk! Palauk!

Ožalas žinodamas, jog ta moterė yra įtariama ra-ganavime, neatsigręžė, bijodamas, kad jo nepakerė-tų. O ji vijosi, vis šaukdama:

– Palauk! Palauk!

Jam vis greičiau jojant, moterė vis šitaip šaukdama, įkibo jo arkliui į uodegą. Jis šitaip lėkė lig ulyčgaliui, o ji vis spėjo užpakaly bėgti. Ožalas, neatsigręžda-mas, kirto jai ranka atgal karklyne į veidą, net per-kirto. Tam sykiui moterė ir pasiliko, ir pakluoniais namo sugrįžo, kad žmonės nepamatytų. ►

Artūro Gaidelio nuotrauka

O Ožalas po tokio atsitikimo suvadino sodžiaus vyrus ir apsakė visą, kaip buvo. Nutarė visi kartu nueiti pas tą moterę ir paėmę ją parsivedė prie Ožalo. Pradėjo ją klausinėti, kokia ji yra, bet ji niekuo neįsidavė. Tada vyrai ėmė ją pliušyti šermukšninėmis ir karklinėmis lazdomis. Tada jau prisipažino esanti ragana ir dar dvi mergaiti užrodė.

Tos mergaitės gynėsi raudodamos, pirmą sykį jos išgirdusios apie save tokią paskalą. Vyrai tokio pasiteisinimo neklausė, visas tris nuvarė prie Arimaičių ežero ir ėmė jas plukdyti. Mergaitės skendo ir moterė skendo, bet moterė nelabai. Ištraukė jas visas atgal ir apžiūrėjo. Pas mergaites nieko nerado, o pas moterę špilką (sagte) užkištą už nago. Ištraukę tą špilką, iš naujo plukdė moterę ir ji jau nebeskendo. Tada kunigas patarė mergaites paleisti, o ūkininkę atidavė į vyrų rankas. Vyrai įkalo tada į žemę gerą baslį, pririšo šitą ūkininkę, apkrovė malkinių beržinių malkų ir uždegė.

Kaip moterė pradėjo degti, ėmė šaukti visą peklišką galybę. Šaukė tolaik, kol sudegė.

Paskui vyrai iškasė duobę, tuos pelenus supylė ir užkasė. Toje vietoje, ant to kapo, išaugo vinkšna.

Kaip tik žmonės mena, tai vis iškerta tą vinkšną, o ji vis atauga ir atauga ir iki šiai dienai visas kapas yra apaugęs vinkšnomis. Šiomet buvo vinkšnos vėl iškirstos ir kapas suardytas, bet vėl pilna atžalų priaugo.

Tokiu būdu tas moters paminklas iki šiai dienai ant kapo pasiliko. Buvo žmonių, kurie sakė, kad ši ūkininkė neteisingai buvo sudeginta.

Ežerinis arba Ajerinis prudelis (toenkinėlis) Šeduvos par. Prudelis šitaip vadinasi, kadangi pakraščiai labai ajerais apžėlę. Tas erželis yra Užuožerio sodžiaus laukuose. Seniau jis niekumet neišdžudavo, niekumet jame vandens netrukdamo.

Beganat ten piemenims, atsirado toks ponaičiukas, nedidelio ūgio, maždaug kaip vaikas šešėlių metų, arba septynėlių. Šis ponaičiukas imdavo su piemenims mušti čirilą, ripką, paliantą ir žaizdavo su jais dažnai iki vakarui, kad piemenys del tų žaistų ir nevalgę palikdavo.

Išmušimas čirilos ponaičiui labai pasisekdavo. Išmušdavo jis labai toli, lig vandens vidurio. Piemenukai brisdavo išmuštąjį čirilą paimti, bet ne visi galėdavo pasiekti, vandens per gilų būdavo. Tada tas ponaičiukas pats viršui vandens eidavo ir atnešdavo, pajuokdamas vaikus, kodėl jie negali taip pat kaip jis virš vandens vaikščioti.

Jei galvijai kur išklysdavo, tai ponaičiukas juos tuoj suvarinėdavo, kad tik vaikai su juo žaistų.

Parginę galvijus namo, piemenukai sušlapę, parvargę, parsinešdavo ir duoną nevalgę, bet visi linksmi pasakojo apie ponaičio šposus.

Tėvai susirūpino, kad jų vaikai suvalkioti, šlapi grįžo, nuėjo saugoti ponaičiuo su šermukšninėmis. Pasisekė jiems jį sugauti ir gerai šermukšninėmis nupliušyti. Nuo to sykio ponaičiukas nustojo sukinėtis apie tąjį prudelį.

Paskui ėmė iš vakaro, kaip žmonės suguldavo, lankytis po Užuožerio sodžiaus jaujas. Tai už kojos pavalkioja mergą arba berną, tai beldžiasi, tai griežia tolaik, kol išbudina ir padaro geras vakaruškas.

Ponaičiukas pats būdavo muzikantas ir pats šokti vezdavo.

Paskui patys berniukai ir mergaitės imdavo rinktis iš savo valios į vakaruškas, labiausia subatvakariais, o tas ponaičiukas būdavo muzikantu.

Išgirdęs apie tokias vakaruškas nuėjo į juos ir Martynas Terbūnas ir apipliušijo ponaičiuką su šermukšnine.

Pirmiau tas ponaičiukas darydavo ir kitokių šposų: išjodavo ant ardu į klojimą ir vėl sugrįždavo. Martyno Terbūno išpliušytas, kai ateidavo į jaują, pirm būdavo įkiš pro duris galvą ir klausia:

– Ar čia yra Martynas Terbūnas?

Kaip tik jam pasakydavo, kad yra, – tuoj išbėgdevo. Tik Martynui nesant linksminosi, kaip seniau. Mano motutė gerai dar atmina tą laiką, kada su piemenukais tas ponaitis mušdago ripkas ir čirilas, o Martynas Terbūnas, kurio ponaičiukas bijodavo, tai mano motutės vyresnysis brolis. (Tie du paskutiniai pasakojimai užrašyti iš Igno Petraičio, Karpiškių malūnininko Klovainių par. 1904 nr. gruodžio 29 d. – Petraitis irgi jau miręs, buvęs draudžiamu laiku mūsų laikraščių uolus skaitytojas).

* * *

Moksleiviai matote, kaip giltinė pasigailėjimo neturi ir su kitais priešginiais vėjais uoliai dirbaujasi mūsų praeitį naikindama. Susibūrkite prieš jos dalgę ir uoliai pasidarbuokite šią vasarėlę! Užrašykite, kas dar liko gyva liaudyje iš mūsų praeitės! <...> ■

**„Panevėžio Balso“ redakcijos komisijos narys
G. Petkevičaitė (Panevėžio balsas, 1925,
birželio 25.)**

**Publikaciją mūsų žurnalui parūpino kraštiečiai
Jonas Linkevičius**

Gydytojo poezijoje – nueitas kelias

Antanas Stančikas – radviliškietis gydytojas. Bet gimęs jis ne čia, o tolimojoje Buriat-Mongolijoje. Iš ten tėvai jį į Lietuvą, į Plungės rajono Pučkorių kaimą, parsivežė 1959-aisiais. Baigė Žemaičių Kalvarijos mokyklą, vėliau – Kauno medicinos institutą. Nuo 1980 metų su šeima gyvena ir gydytoju terapeutu dirba Radviliškyje. Buvo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo narys, šio Sąjūdžio Radviliškio iniciatyvinės grupės organizatorius ir aktyvus dalyvis.

Literatūra, poezija susidomėjo seniai. Dar moksleiviškais metais pradėjo ir pats kurti. Ilgainiui kūryba pasidarė neatšiejama jo gyvenimo, būsenos, saviraiškos dalis. Eilėraščiai publikuoti kai kuriuose almanachuose, kituose leidiniuose. Antanas Stančikas du kartus tapo medikų poezijos konkursų laureatu. Yra išleidęs knygas „Skolų grąžinimo metas“ (1995 m.), „Pasaulis ant kaladės kortų“ (1966 m.), „Kaltė, kurios gal ir nebuvo“ (2007 m.), „Dovana Tau“ (2007 m.). Gamtos motyvai, jų keliamos lyrinės nuotaikos, gyvenimo būties, prasmės apmąstymai – tai šį kūrėją nuolat dominančios temos. Tarp jų ryškia vietą užima ir filosofija, gilus teologijos pažinimo dvasia. Literatas 2000 m. Kauno kunigų seminarijoje yra išklaušęs globos ministrantams skirtą paskaitų kursą, po to įsijungė į Šiaulių vyskupijos veiklą.

Gydytojas taip pat dalyvauja rajono literatų klube „Jonvalis“, buvo jo prezidentas. Mėgsta ir fotografuoti: Radviliškio viešojoje bibliotekoje surengė savo fotodarbų parodą, jais iliustravo kai kurias savo knygas, jų dovanojo savo poezijos mėgėjams, bičiuliams.

Pateikiame pluoštelį šio savito autoriaus kūrybos. ■

POEZIJA

Norėdamas pademonstruoti, kad ir aš galiu parašyti eilėraštį, gražiai sudėlioti žodžius, pasakyti šį tą svarbaus, paliest kito žmogaus jausmus, turiu daug darbo. Šis darbas – tai sklandymas genelio margo nuo vieno medžio prie kito, pakalėnimas atšokusios žievės: gal tenai bus kirminėlis? Poezija gimsta pati tik tuo metu, kai esi tarp žemės ir dangaus, bet dar nereikalingas nei dangui, nei žemei.

Poezija – tai ne romanas. Visą romaną, storą knygą, jo turinį pasako vienas eilėraštis. Dauguma linkę perskaityti krūvą žodžių, kad įstrigtų atmintin viena mintis. Jeigu ji įstrigo – tai geras romanas. Poezija priverčia panaudoti iš karto savo protą ir jausmus, todėl nedaud kas ja domisi.

Poezija – tai mintys, pasqmonėje subrendusios, kurios gimsta atėjus gimimo laikui, visiškai neatsiklaususios gimdytojo. Tai – ne kasdienis darbas, ne amatas, ne profesija. Tai – praeinantis laikas. Poetas nėra rašytojas.

PABŪSIU SAVIMI

*Pabūsiu savimi.
Akimis sugersiu liepos žiedą
Ir skausmą vystančio
Pradalgėje dagies.
Rugiagėlę nuskynęs
Pavasarinio siautulio ilgėsiuos...
Ir savo džiaugsmo, liūdesio
Ar nerimo neslėpsiu.
Jau kvepia liepa medumi –
Pabūsiu savimi.*

RUDUO

*Ruduo.
Debesų naštos neatlaiko dangus.
Ruduo.
Įkyriai merkia ir merkia lietus.
Ruduo.
Klimpstame keliuose ir jausmuos.
Ruduo.
Neša našta dangus ir žmogus...
Palengvėjimo ženklas –
Krinta pirmosios snaigės.*

***

*Stuksena įkyriai plaktukas į sąžinę –
nepailstantis genys renka sulindusias
kiniovarpas ir verčia karpyti popierių,
sodinti akmenėlius, nusipjauti ausi...
Pasaulis kurčias, bejausmis.
Žmogus nori būti žole, medžiu...
Tu esi šalia manęs. Dar pabūk,
nepalik. Nepaliki ir tada, kai aš
būsiu savimi – paveikslu, į kurį
niekas žiūrėti nenorės.*

UŽSIMIRŠIMAS

*Koks baltumas beržų! Koks baltumas...
Ir tylą prieš žalią sprogimą.*

*Koks baltumas beržų, koks baltumas...
Kaip sąžinė po dvejonų nurimus.*

*Vilnija gegužės žalias sproginas,
Banga po bangos liejasi fugomis.
Palaimintas tebūnie užsimiršimas,
Kad žiema ateis speigais ir pūgomis.*

*Koks baltumas beržų! Koks baltumas...
Ir švelni žaluma, ir ramybė jausmų.
Koks baltumas beržų, koks baltumas...
Ir soaigi nežinia būsimųjų dienų.*

VISKAS PRAEINA

*„...Numirė ir buvo sujungtas su savo tauta.“
Senasis testamentas*

*Viskas praeina –
Ir pilka kasdienybė,
Ir diena nesibaigiančio nerimo.
Viskas praeina –
Kelias baigiasi antkapio akmeniu.
Kaip nebranginti gyvenimo?!*

*Viskas praeina –
Želmenys suaižo antkapių akmenis –
Atmintį prieš mus gyvenusių.
Viskas praeina –
Keičiasi knygų rašmenys –
Išmintys filosofų pasenusių.*

*Viskas praeina –
Amžina tik tėviškės žemė.
Akmenys virsta smiltim,
Smiltynuose žolė želia.*

*Viskas praeina –
Išnyksta giliausios brydės.
Su kuo būčiau sujungtas,
Nuo savo tautos nuklydęs...*

JAU PERKOPIAU

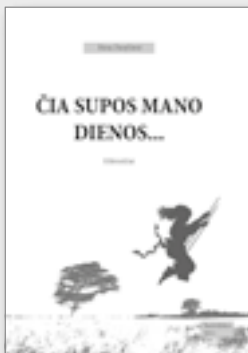
*Jau perkopiau aukštą laiko kalną,
Jau antroje jo pusėje, jau leidžiuosi žemyn.
Nuvariau šaunų žirgą, sutryniau balną,
Nebešuoliuoju, tačiau vis joju pirmyn ir pirmyn.*

*Nesvarbu, kad nuo kalno leidžiuosi.
Joju keliu į istoriją. To anksčiau nedariau.
Į protėvių, į tėvų praėjusį gyvenimą beldžiuosi,
Kaip nuostabu – jų darbus ir veidus matau.*

*Ne visa diena surišta su ligoniais,
Jų dejonėmis, gyvenimu, mirtimi ir kančia.
Tam skiriu dalį laiko, o kitame maloniai
Sau pasakau: šiuo laiku aš ne čia,*

*Bet toli – kitose mintyse ir svajonėse.
Viskas kyla iš mano širdies, ką darau.
Bendrauju su gyvenančiais viltyje, ne dejonėje,
Kol išstipsta diena. Rytą sutinku pakiliau.*

*Nors jau ne ant viršūnės soaigaus kalno,
Nors nuo jo jau iš lėto leidžiuos žemyn,
Nepaleidžiu žirgo, nenuimu padėvoto balno,
O joju pirmyn, tik pirmyn, tik pirmyn!*

Nauji radviliškėnų leidiniai

Radviliškio rajono kultūros kronika

(2012 m. I pusmetis)

ŠIŲ METŲ PRADŽIOJE RAJONO SAVIVALDYBĖS KULTŪROS ĮSTAIGŲ TINKLĄ SUDARĖ 25 ĮSTAIGOS (NEJURIDINIAI ASMENYS, ESANTYS PRIE SENIŪNIJŲ – KULTŪROS NAMAI, PRAMOGŲ IR ŠOKIŲ SALĖS), ATLIEKANČIOS KULTŪROS CENTRŲ FUNKCIJAS, 6 ĮSTAIGOS, TURINČIOS JURIDINĮ STATUSĄ: RADVILIŠKIO MIESTO KULTŪROS CENTRAS, DAUGYVENĖS KULTŪROS ISTORIJOS MUZIEJUS-DRAUSTINIS, RADVILIŠKIO VIEŠOJI BIBLIOTEKA, ETNINĖS KULTŪROS IR AMATŲ CENTRAS PAKIRŠINIO DVARE, PALONŲ IR KUTIŠKIŲ UNIVERSALŪS DAUGIA-FUNKCIAI CENTRAL. PER METUS RAJONO KULTŪROS ĮSTAIGOS GAVO 426923 LT SPECIALIŲJŲ LĖŠŲ, PROJEK-TINEI VEIKLAI – 170615 LT. KULTŪROS ĮSTAIGOSE SUORGANIZUOTA 1730 ĮVAIRIŲ RENGINIŲ, VEIKĖ 135 MENO KOLEKTYVAI, IŠ PASTARŲJŲ 21 SUTEIKTOS I–IV KETEGORIJŲ.

Sausio 6 d. Trijų karalių eitynės Radviliškyje užbaigė senųjų metų šventinį laikotarpį. Karaliai dalijo simbolines dovanėles, įteikė miesto seniūnijos padėkos raštus gražiausiai šventėms savo aplinką papuošusiems radviliškiesiems.

Sausio 11 d. Radviliškio miesto kultūros centre atidaryta Šiaulių universiteto Menų fakulteto studentų baigiamųjų darbų paroda. Ekspozicijoje vyravo skaitmeninės spaudos, fotomontažo, mišriosios, sausosios adatos bei oforto technikos.

Sausio 13 d. rytą rajono savivaldybėje, įmonėse ir įstaigose supleveno tūkstančiai žvakelių, simboliuojančių gyvybę, šviesą, atmintį ir susikaupimą. Taip buvo paminėtas laisvės gynėjų atminimas ir prisidėta prie akcijos „Atmintis gyva, nes liudija“;

paminėta Laisvės gynėjų diena, prisiminti 1991 m. Sausio 13-osios tragiškieji įvykiai. Tam Radviliškyje skirtas gyventojų susibūrimas prie Kultūros centro. Skambėjo posmai, tremtinių ir politinių kalinių choro „Versmė“ (vadovė – L. Steponavičienė) atliekami kūriniai, dalytasi prisiminimais.

Sausio 20 d. Radviliškio viešosios bibliotekos Paveikslų galerijoje atidaryta kraštiečio dailininko S. Jusionio kūrybos paroda. Dalyvavo Gražinos pagrindinės mokyklos moksleiviai, grojo Muzikos mokyklos auklėtiniai ir pedagogai.

Sausio 24 d. Radviliškyje pristatyta tarptautinė Europos šalių, Europos viešojo meno centro programa ir radviliškiesčio menininko M. Gaubo darbas „Apie emigraciją“, eksponuojamas prie Kultūros centro. Apie savo kūrybą pasakojo pats autorius, už

savo miesto garsinimą jam padėjojo savivaldybės mero pavaduotojas K. Augulis.

Sausio 26 d. Viešojoje bibliotekoje vyko kraštiečio rašytojo Jono Marcinkevičiaus literatūrinės premijos 2011 m. laureato P. Venclovos pagerbimo iškilmės. Premija šiam Lietuvos rašytojų sąjungos nariui, prozininkui paskirta už romaną „Kartybių taurė – iki dugno“. Skaitytos šios knygos ištraukos, mintimis apie ją ir savo kūrybą pasidalijo autorius.

Vasario 9 d. Viešojoje bibliotekoje atidaryta radviliškietės dailės mokytojos G. Stugienės kūrybos paroda, kuri čia buvo jau ketvirtoji.

Vasario 10 d. radviliškiesčiai turėjo galimybę susitikti su istorinių romanų autoriumi J. Užurka. Rašytojas Viešojoje bibliotekoje pristatė savo naujausią

istorinių romanų apie didžias lietuvių moteris trilogiją. Kartu su rašytoju lankėsi ir A. Birbilas, LDK parko draugijos pirmininkas, žurnalistas;

Pociūnėlių kultūros namuose surengtas Skėmių seniūnijos nominacijų vakaras „Ačiū už gyvenimo ryškesnį blyksnį“. Apdovanoti gyventojai už gerus darbus ir nuopelnus seniūnijai.

Vasario 15 d. Radviliškio miesto kultūros centre surengtas iškilmingas Lietuvos valstybės atkūrimo dienos minėjimas. Šventinį pranešimą skaitė Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Istorijos katedros docentas doc. dr. A. Gumuliauskas, minėjimo dalyvius pasveikino Seimo narys A. Salamakinas. Surengtas koncertas;

Radviliškio miesto kultūros centre iškilmingai atidaryta tradicinė Radviliškio rajono tautodailės darbų paroda, skirta Lietuvos valstybės atkūrimo dienai. Lankytojai pamatė net 120 kūrėjų iš viso rajono darbus.

Vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos 1949 m. Vasario 16 d. nepriklausomybės deklaracijos paskelbimo memoriale, dalyvaujant svečiams iš Seimo ir kitur, paminėta Lietuvos valstybės atkūrimo diena ir pagerbtas žuvusių už Lietuvos laisvę partizanų atminimas.

Vasario 18 d. Šniūraičiuose vyko koncertas „Ką išimsim iš tautos praeities skrynios“. Programą parengė jaunieji skaitovai, senjorų mišrusis ansamblis, moterų ansamblis „Šilagėlė“, S. Šimaičio suburta šniūraitiečių kapela, šokėjai.

Vasario 20 d. Vilniuje, Rašytojų klube, įvyko Vilniaus radviliškėnų bendrijos valdybos posėdis. Jame

pateikęs šios bendrijos veiklos ataskaitą, iš valdybos pirmininko pareigų, pasibaigus kadencijai, paprašė atleidžiamas A. Šidlauskas. Įvyko nauji valdybos rinkimai. Pirmininku tapo Lietuvos edukologijos universiteto dėstytojas M. Briedis, pavaduotojais – J. Rutkauskienė ir A. Šidlauskas, sekretore – N. Nejienė.

Vasario 21 d. Nuo Radviliškio miesto kultūros centro pajudėjo gausus būrys persirengėlių – prasidėjo Užgavėnių šventė. Joje dalyvavo „Bočiai“, „Šelmiai“, „Aidija“ (pastarasis kolektyvas šiemet Rumšiškėse pelnė šauniausio folkloro ansamblio vardą), vaikų šokių ir kiti Kultūros centro meno kolektyvai. Užgavėnės šėlo ir daugelyje kitų rajono vietovių.

Kovo 2 d. Radviliškio muzikos mokykloje surengtas Šiaulių regiono jaunųjų atlikėjų festivalis „Grokime kartu“. Jame dalyvavo 43 atlikėjai ir kolektyvai, daugiausia – iš Radviliškio muzikos mokyklos;

Radviliškio kultūros centre atidaryta D. Ūdrio tapybos paroda. Ji veikė visą kovą.

Kovo 3 d. Baisogaloje suorganizuota VII romansų atlikėjų šventė „Nebegrįšiu laukų takeliu“. Atvyko 200 atlikėjų iš Radviliškio, Panevėžio, Pakruojo, Pasvalio, Kelmės rajonų ir Kauno miesto. Jie atliko 54 kūrinius. Profesionaliausiu kolektyvu pripažintas kauniečių „Ratelinis“, kiti įvertinti nominacijomis.

Kovo 8 d. Viešosios bibliotekos Paveikslų galerijoje atidaryta kraštiečio V. Lisaičio kūrybos paroda. Renginyje dalyvavo pats autorius, organizavęs viktoriną ir aktyviausiems jos dalyviams padovanojęs savo darbų.

Kovo 9 d. Alksniupių kultūros namai sukvietė šokėjus į festivalį-konkursą „O kodėl gi ne? 2012“. Dalyvavo 11 kolektyvų iš Radviliškio, Šiaulių miesto ir rajono, Pakruojo ir Mažeikių. Kiekvienam kolektyvui komisija paskyrė nominaciją.

Kovo 11 d. paminėtos 22-osios Nepriklausomybės atkūrimo metinės. Radviliškyje aukotos proginės šv. Mišios. Po jų prie simbolinio Kančių ir skausmo tako skardėjo jaunimo klubo „MIX“ poetinė kompozicija, Vaižganto gimnazijos moksleivių atliekamos patriotinės dainos, į dangų paleisti balionai su linkėjimais mūsų valstybei.

Kovo 15 d. Viešojoje bibliotekoje rajono bibliotekininkai paminėjo Knygnešio dieną ir Viešosios bibliotekos 75-ąją gimtadienį. Apžvelgta knygnešystės istorija, Radviliškio bibliotekos nueitas kelias, šandieninė veikla, įvertinti rajono bibliotekose vykusio kraštotyros konkurso „Praeities ir dabarties pėdsakai“ darbai, klausytasi dalyvavusios Kultūros ministerijos atstovės I. Seliukaitės, kitų svečių minčių, etnomuzikologės V. Merkytės atliekamų pavasario kalendorinių dainų.

Kovo 21 d. Viešojoje bibliotekoje susirinko gausus būrys bibliotekos draugų, bičiulių, rėmėjų. Čia jiems buvo skirtas renginys „Gerumas daug gali...“ Renginyje apžvelgta bibliotekos veikla, rėmėjų pagalba, apdovanoti padėjusieji bibliotekai. Koncertavo R. Godelienė ir N. Šukutis.

Kovo 27 d. Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio 1949 m. vasario 16 d. Deklaracijos paskelbimo memoriale vyko naujai įrengtos parodos-ekspozicijos priėmimas. Parodos-ekspozicijos „Atiduok Tėvynei, ką privalai“ įrengimu rūpinosi Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, projektavimo, gamybos ir kitų paslaugų suteikė UAB „Terra media“.

Kovo 31 d. Alksniupiuose surengta mėgėjiškų teatrų šventė „Rampų šviesoje“. Joje dalyvavo 4 mūsų rajono teatro kolektyvai ir Pakruojo rajono Rozalimo kultūros

namų teatras. Alksniupių mėgėjų teatrui suteikta teisė rajonui atstovauti XXI Lietuvos suaugusiųjų mėgėjų teatrų apžiūros-šventės „Atspindžiai“ regioniniame ture.

Balandžio 3 d. Radviliškio miesto kultūros centras suorganizavo „Mažąją knygų mugę“. Ji supažindino su naujausiais išleistais literatūros kūriniiais, iš pačių leidėjų buvo galima įsigyti įvairių knygų, pabendrauti su rašytojais, paklausti koncerto ir daugiau sužinoti apie regione veikiančias mokslo įstaigas.

Balandžio 23–29 d. rajono bibliotekose vyko Lietuvos bibliotekų nacionalinė savaitė „Biblioteka: spausk Paktinką“. Jos metu kvietė pokalbiai, diskusijos, susitikimai, akcijos, literatūriniai skaitymai ir kita. Viešojoje bibliotekoje pristatytas tarptautinis projektas „Nuo čiborelio lig avietės...“, surengta diskusija jaunimui „Ko reikia, kad biblioteka patiktų?“, klubo „Civitas“ diskusija su humanitarinių mokslų daktare, doc. S. Daugirdaite tema „Ką kalba ir ko nekalba šiandieninė lietuvių literatūra“, kita.

Gegužės 3 d. Radviliškio kultūros centre Lizdeikos, Vaižganto, Šeduvos gimnazijos ir V. Kudirkos, Alksniupių pagrindinės mokyklos suorganizavo labdaros koncertą, skirtą Šv. Pranciškaus onkologijos centrai Klaipėdoje paremti. Renginio svečias buvo kraštiečių, operos dainininkas, profesorius V. Juozapaitis.

Gegužės 4 d. Radviliškio kultūros centre baigta I. Skarbaliūtės ir D. Benevičiūtės grafikos paroda, čia veikusi beveik mėnesį ir sulaukusi nemažai lankytojų dėmesio.

Gegužės 4 d. Radviliškio jaunimo mokykla jau keturioliktąjį kartą sukvietė gyventojus į pavasarinę mugę. Pačių pagamintus kūrinius joje pristatė technologijų, dailės mokytojai, būrelių vadovai kartu su mokiniais iš kitų šalies jaunimo mokyklų.

Gegužės 5 d. jaunieji Šniūraičių saviveiklininkai pakvietė mamas į koncertą. Buvo parodytas spektaklis „Vaikų darželis“ (režisierė – A. Motiejūnienė), programą parodė muzikantai, šokėjai, dainininkai. Metų mama išrinkta Z. Zaturskienė.

Gegužės 7 d. rajone vyko skaitymo akcija „Sustabdyta minutė – knygai“. Ji prasidėjo prie šios akcijos sumanytosios Viešosios bibliotekos ir tęsėsi prie kitų miesto bei kaimo įstaigų. Pasirinktose vietose 10 minučių buvo skaitoma Maironio lyrika, taip prisidedant prie Maironio metų idėjos, tikslų.

Gegužės 11 d. Radviliškio miesto kultūros centre surengti Radviliškio rajono jaunimo apdovanojimai „Bomba 2012“. Organizatoriai – Radviliškio rajono jaunimo klubas „MIX“ ir Lietuvos moksleivių sąjungos Radviliškio skyrius. Teatralizuotoje apdovanojimų ceremonijoje pagerbti ir įvertinti sporto, meno, mokslo, kultūros, kitose srityse labiausiai nusipelnę jauni žmonės.

Gegužės 12 d. Burbiškio dvare surengta „Tulpių žydėjimo šventė“. Ji lankytojus pamalonino žydinčių tulpių kolekcijomis, atlikėjų ir koncertų gausa, pramogomis. Tradicinį renginį organizavo Daugyvenės kultūros istorijos muziejus-draustinis, padedamas rėmėjų.

Gegužės 13 dieną Radviliškio miesto kultūros centre surengta šventė „Dainos Lietuvai“, skirta Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės dienai. Ji prasidėjo vilniečio dailininko J. Vaitiekūno tapybos, piešinių parodos „Remiantis tikrais faktais (II)“ atidarymu. Po to pagerbti laisvės kovų dalyviai, renginio organizatoriai, skambėjo chorų ir solistų atliekami kūriniai;

tą pačią dieną Radviliškyje surengtas šokių festivalis „Prie fontano“. Įvairių šokių žingsnelius rodė, jų mokė vietos ir atvykę šokėjų kolektyvai.

Gegužės 26 d. rajone skardėjo „Poezijos pavasaris 2012“. Šventė vyko Burbiškio ir Baisogalos dvaruose bei Pašušvio kultūros namuose. Dalyvavo poetai iš Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos. Susirinkusieji klausėsi jų kūrybos, muzikos, patys galėjo paskaityti savo eilėraščių, pabendrauti su poetais.

Gegužės 27 d. jau trečią kartą Radviliškyje vyko vienintelis Lietuvoje ir Europos šalyse Europos kojinių mezgimo čempionatas, kurį organizavo Radviliškio rajono jaunimo klubas „MIX“ ir Radviliškio miesto kultūros centras. Šį kartą penkias valandas trukusioje kovoje dalyvauti pasiryžo pusšimtis dalyvių iš visų Lietuvos regionų bei Lenkijos, Latvijos. Čempionės titulas atiteko Marijai Šiuipienei iš Raseinių.

Birželio 2 d. Radviliškyje surengtas iškilmingas Krašto apsaugos savanorių pajėgų Prisikėlimo apygardos 6-osios rinktinės įkūrimo metinių minėjimas. Radviliškio parapijos bažnyčioje aukotos šventosios Mišios už karius savanorius. Radviliškietčiai stadione pamatė šventinę karių rikiuotę, apdovanojimų ceremoniją, parodomąsias operacijas, šventinį koncertą.

Birželio 8 d. Baisogaloje skardėjo tradicinė bendruomenės šventė. Kartu švęstos Antaninės. Pagerbti baisogaliečiai, kurie išrinkti Garbės piliečiais, pramogauta, pabendrata.

Резюме публикаций журнала „Радвишкский край“ № 16

„Поздравляем“ – это поздравления жителей Радвишкиса почётным землякам, прославляющим своей деятельностью и достижениями родину, которые в этом году празднуют юбилеи: художникам Стасю Юсёной и Едвардуй Малинаускуй, врачу Йонасу Станкуй, инженеру Александрой Римкявичюй. В введении журнала „Кто и откуда родом“ Миндаугас Бредис акцентирует, как важно человеку чувствовать связь с родиной, обсуждает свойственность Радвишкской земли, её тягу и вклад журнала „Радвишкский край“, во сохранение всего этого.

„История Радвишкиса – печатными строками“ – о разных прошедших событиях, видных личностях Радвишкского района из разных публикаций собранного материала представляют Эвалдас Тамулёнис и Казис Мисюс.

Статья Зенона Василюскаса „Когда Радвишкис стал городом“ впервые знакомит с архивными документами, рассказывающими, как Радвишкис стал самостоятельным городом.

Статья Любомира Виктора Жеймантаса „Радвишкис – город созданный железной дорогой“ заканчивает цикл на эту тему, начатый в журнале 2011 г. № 1 (14) и рассказывает о развитии Радвишкской железной станции.

Впервые печатается материал об истории православ в Радвишкисе. Мало кому известные об этом страницы истории в статье „Радвишкская церковь“ открывает Регина Лаукайтите.

Статья Зенона Василюскаса „Как Радвишкское поместье превратилось в деревню Радвил...“ впервые даёт возможность читателям журнала больше узнать о бывшем поместье Радвил, его распродаже и судьбе.

„Путь Радвишкской библиотеки“ – это Дайвос Паулаускенес обзор пройденного пути Радвишкской библиотеки, которая в этом году будет отмечать своё 75-летие: пути основания, дальнейшей деятельности, изменениях, сегодняшних успехах.

Земляк Владас Лисайтис с жителями Радвишкиса тоже делится своими воспоминаниями об отце Леоне Лисине. „Путь литовского патриота“ – сочинение о бывшем простом, но талантливом, всесторонне развитом энтузиасте, долголетнем железнодорожнике, настоящем патриоте своего края, часть жизни которого связана с Радвишкисом.

„...Как творец я счастлив“ – Гражинос Дунаускенес подготовленный рассказ об одном из самых известных художников страны, земляке, скульпторе Стасисе Жиргулис, его творчестве.

Альвидас Тамошюнас „Икар, родившийся в краю железнодорожников“ выделяет уникальную личность – военного лётчика Йонаса Масюли, выходеца нашего края, трагично погибшего. Многим это – первое знакомство с этим храбрый, одарённым молодым земляком.

Грегори Токер из Израиля прислал воспоминания о своих родителях врачах, живших и работавших в Радвишкисе. „От Радвишкиса до Израиля“ – напоминает этих людей и через них – в общем пережитых еврейми потресений и их судьбах.

Новый раздел „Радвишкис и радвишкшкисы“ представляет мысли трёх земляков: Александро Римкявичяус (интервью Еленос Романос Цемнолонскенес „Процветай, мой родной город!“; Стасё Юсёне „Я всеми корнями радвишкшкисец“ и Саломеёс Плукайтес „Такой для меня Радвишкис...“. Делятся воспоминаниями, рассказывается о себе, родном городе.

Выходец из Радвишкского края Римас (Римантас) Дрежис своим сочинением „О себе“ дарит возможность больше узнать о выбранной относительно редкой специальности кукловода, её занимательности, авторской деятельности, популярности.

О Шядувском диалекте напечатан ещё нигде не опубликованный, собранный жительницей Шядувы Эмилией Браинскенеюй этнографический материал о старой, исчезающей деревне Жибартай („Деревня Жибартай“). В публикации, которую подготовила Вильма Мерките, через призму воспоминаний людей раскрываются старые традиции деревни, образ жизни, окружающая среда.

Читателей ждёт и немножко преданий, легенд о местах Радвишкского края. Представлены Иона Линкявичяус найденные напечатанные Габриелес Петкевичайтес-Битес, жившей и в Радвишкском районе, записанные истории.

„Доктора в поэзии – пройденный путь“ – встреча с творческим радвишкшкисцем, врачом Антану Станкичу. Представлены его, как члена клуба литераторов района «Jonvabalis» («Светлячок»), стихи разной тематики. В этом же разделе „Творчество жителей Радвишкиса“ представлены новые книги радвишкшкисцев.

„Культурная хроника района. 2012 г. I-е полугодие“ информирует о культурной деятельности района, происходивших событиях и выставках.

В разделе „Рассказывают старые фотографии“ редакция журнала из своих архивов представила фотографии старого Радвишкиса и приглашает читателей поделиться воспоминаниями, информацией о запечатлённых сюжетах и просит представить для журнала другие похожие фотографии на эту тему.

Праздничный номер иллюстрирован авторами статей, печатными изданиями, Муниципальным сайтом, земляками и друзьями Стасё Жиргулё, Альвидо Тамошюно, Иренос и Ромо Казлауску, Лаурос Багучанскитес, Артуро Гайдялё и другими фотографиями.

Перевела Асачёва Светлана

Summary of the 16th edition of “Radviliskio Krastas”

“Congratulations” – the people of Radviliskis congratulated on their birthdays and creativity the honorable natives who made the homeland known by their activities and achievements. They are – the artists Stasys Jusionis and Edvardas Malinauskas, the doctor Jonas Stankus, the engineer Aleksandras Rimkevicius.

In the introduction of the issue “What are you and where are you from?” Mindaugas Briedis underlines that it is very important for a man to feel a strong connection to his homeland. He also discusses about the peculiarities of Radviliskis district, attraction to it and the contribution of the periodical „Radviliskio krastas” to its district.

“The history of Radviliskis – in the lines of printings” is the material collected from different publications by Evaldas Tamulionis and Kazys Misius about the past events of Radviliskis district, its prominent personalities. The article “When Radviliskis became a town” by Zenonas Vasiliauskas for the first time introduces the facts from archives which prove Radviliskis to be an independent town.

The article “Radviliskis – a town made by the railway” by Liubomiras Viktoras Zeimantas finishes a series of publications on this topic in the periodical (since 2011 No. 1 (14)) and here narrates about the development of the Radviliskis railway station.

Here for the first time you could find material from the history of Radviliskis orthodox believers. Regina Laukaityte in the article “The Radviliskis church” opens the unknown pages of the past.

The article “How the Radviliskis manor became the Radvilu village” by Zenonas Vasiliauskas gives a reader an opportunity to know more about the former Radviliskis manor, its break up and remaining.

“A life of Radviliskis library” prepared by Daiva Paulauskiene reviews a life of Radviliskis library which has celebrated the 75 th anniversary this year. She reviews the period of establishment, the subsequent work, changes, the present-day achievements.

The native Vladas Lisaitis tells the people of Radviliskis about his father Leonas Lisaitis. In his essay “A life of the patriot of Lithuania” he writes about an ordinary but talented enthusiast, a longtime railway worker, a patriot of his homeland.

“...As a creator I am happy” a narration prepared by Grazina Dunauskiene is about Stasys Zirgulis who is a prominent country artist, sculptor and his creativity.

Alvydas Tamosiunas in his article “Icarus, born in the country of the railway workers” reveals a unique personality – a war pilot Jonas Masiulis, who was born in our district and tragically died. For many of us it is the first acquaintance with a brave and talented youth.

Gregory Toker from Israel sent his recollections about his parents who were the doctors, who lived and worked in Radviliskis. “From Radviliskis – to Israel!” reminds us about the life of these people and the Jews in general, their experiences and destinies.

A new section “Radviliskis and the people of Radviliskis” presents to the readers the thoughts of three native people – Aleksandras Rimkevicius (the interview by Elena Romana Cemnolonskiene “Flourish my native town!”), Stasys Jusionis (“I’m a man of Radviliskis with all my roots”) and Salomeja Plukaite (“It is such Radviliskis...”). Here you could find recollections about themselves, their native town.

Rimas (Rimantas) Driezis, who was born in Radviliskis, in the article “About myself” speaks about his rare profession as a puppeteer, its peculiarities, his creativity and activities.

In the issue everyone could find ethnographic material in Seduvos dialect about the old, disappearing Zibartu village (“Zibartu village”) collected by Emilija Brajinskiene from Seduva.

In the published work by Vilma Merkyte the old traditions, lifestyle, surroundings of the village life are revealed with the help of people’s recollections.

The readers could expect a pinch of legends about localities of Radviliskis district. Here you will find printed narrations by Gabriele Petkevicaite-Bite who lived in Radviliskis district and these narrations were found and presented by Jonas Linkevicius.

“In doctor’s poetry – a covered distance” we meet with a doctor-poet Antanas Stancikas. Here we could find the poems of various themes by the doctor-poet as a member of writers’ club “Jonvabalis”(zool. Glow-worm). In the same section “Creativity of Radviliskis people” there is the news about the newest books written by Radviliskis people.

“The cultural chronicle of Radviliskis district. 2012, 1st half year” informs about cultural activities, events, exhibitions.

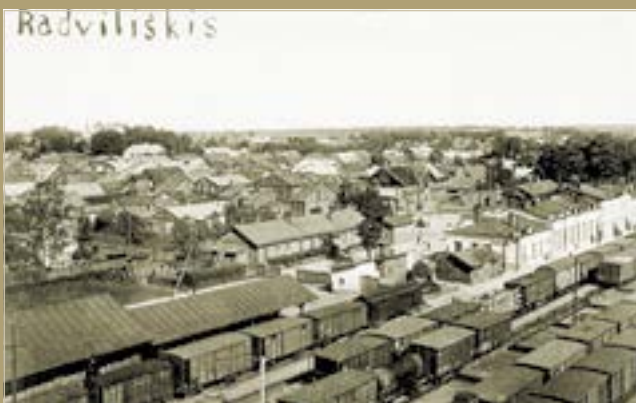
In the section “The old photos tell” the editors of the periodical from their archives present the photos of old Radviliskis and invite the readers to share their recollections, information about the noted sights and apply to the readers to present various photos to the periodical.

The occasional issue is illustrated by the photos of the authors of the articles, the press, the website of Radviliskis district municipality, our natives, friends Stasys Zirgulis, Alvydas Tamosiunas, Irena and Romas Kazlauskai, Laura Bagucianskyte, Arturas Gaidelis and others.

**Translated by Rima Tarbuniene
The member of the council of Radviliskis
district municipality**

Spausdiname senojo Radviliškio nuotraukų, kurių Viešajai bibliotekai yra pateikę istorikas Algimantas Miškinis, radviliškietė Irena ir Romas Kazlauskai, Alvydas Tamošiūnas, Evgenij Dvorieckij, kiti šios bibliotekos ir jos žurnalo „Radviliškio kraštas“ bičiuliai, rėmėjai. Esame nuoširdžiai dėkingi jiems ir tikimės sulaukti skaitytojų prisiminimų, susijusių su čia užfiksuotais vaizdais, su Radviliškio istorija.

Redakcija

„Jaunystė“; 1990 m.

9 771822051006